

У нумары:

Нашы культурныя каштоўнасці

Гутарка з міністрам культуры Рэспублікі Беларусь Уладзімірам Матвейчуком

Стар. 4

Спрэчкі вакол перакладу

Пра недахопы перакладу на рускую мову рамана У. Караткевіча «Хрыстос прыязмліўся ў Гародні» — канцэптуальна

Стар. 6

Шкада, Пучыні не пісаў для мецца...

Каб сустрэў нашу Аксану Волкаву, дык напісаў бы! — упэўнены аўтар артыкула

Стар. 11

Урокі жыцця, альбо Слоўка за слоўкам

Гутарка з вядомым у свеце мовазнаўцам, культуролагам і славістам, доктарам філалагічных навук, прафесарам Арнольдам Міхневічам

Стар. 13

Нязгода

з адной нагоды

З ЛеГАЛам — аўтарам рэцэнзій пад рубрыкай «Кулуары» — востра палемізуе Алег Салтук

Стар. 15

ПАДПІСАЦА НА ШТОТЫДНЁВІК «ЛіМ» МОЖНА З ЛЮБОГА МЕСЯЦА

Для індывідуальных падпісчыкаў:
1 месяц — 4500 руб.
Падпісны індэкс — 63856

Ведамасная падпіска:
1 месяц — 5800 руб.
Падпісны індэкс — 638562

Льготная падпіска: 1 месяц — 4700 руб.
Падпісны індэкс — 63880

Свой голас

Як жа крапаюць душу знаёмыя, дарагія галасы! Голас блізкага чалавека; голас люблага краю. Галасы музычных інструментаў свайго народа... Вядома, што галасы гармоніка, цымбалаў, домры ці мандаліны — родныя не толькі для беларусаў. Гучанне гэтых альбо роднасных ім інструментаў пачуеш у музычным фальклоры многіх краін і на розных кантынентах. Можна, таму і турніры выканаўцаў на народных інструментах папулярныя не толькі ў асяроддзі спецыялістаў? Вось і ў нашай стаціцы ўсе імпрэзы II Міжнароднага конкурсу імя Юсіфа Жыновіча збіралі аншлагі...

Конкурсу нададзена імя артыста-віртуоза, стваральніка школы выканальніцтва на беларускіх цымбалах, прапагандыста нашага народна-інструментальнага мастацтва ў замежжы — выдатнага музычнага дзеяча, 100-годдзе з дня нараджэння якога будзе адзначацца ў маі. І перамога ў сёлетнім конкурсе выканаўцаў на народных інструментах імя І. Жыновіча, праведзеным напярэдадні гэтага юбілею, — асабліва пачэсная. Сёлета ўдзельнічалі ў ім прадстаўнікі пяці краін, і міжнароднае журы, у якім працавалі спецыялісты з Беларусі, Венгрыі, Германіі, Грэцыі, Малдовы, Расіі, Украіны, ацэньвала іх выступленні па некалькіх намінацыях. Назавём іменны лаўрэатаў 1-й прэміі: студэнт-першакурснік Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі Уладзіслаў Плігаўка (баян), клас прафесара М. Сеўрукова), выпускнік акадэміі Міхась Лявончык (цымбалаў) і студэнтка пятага

курса Наталія Корсак (домра, клас дацэнта М. Марэцкага).

Толькі нядаўна мы адзначалі, што маладыя музыканты, якія вучацца ў класе Мікалая Сеўрукова, актыўна ўдзельнічаюць у міжнародных конкурсах і выступаюць заўсёды ўдала (была спасылка на свежы прыклад — конкурсы ў польскім горадзе Чэнстахове, у французскім Мантроне). І вось — новы трыумф прафесара і яго вучняў. Апроч абсалютнай перамогі Уладзіслава, конкурс імя І. Жыновіча прынес ім яшчэ тры ўзнагароды. Асістэнт-стажор Канстанцін Тарасенку — 2-ю прэмію, трэцякурсніца Кацярына Тарас — 3-ю, студэнту другога курса Аляксею Міхайлоўскаму — дыплом.

“Усе яны — вялікія працаўнікі, бо, каб падрыхтаваць конкурсную праграму (а гэта амаль паўтары гадзіны самай рознай складанай музыкі), займацца трэба літаральна зранку да вечара. Каб усё было вывучана напаміць, гралася тэхнічна бездакорна, выконвалася натхнёна і з артыстызмам, — кажа М. Сеўрукоў. — Я арыентую сваіх студэнтаў на канцэртныя выступленні, на ўдзел у конкурсах, каб яны ні ў якім разе не праседзелі гады навучання з інструментам у класе. Аналогія са спортам: што станешца, калі спартсмен на працягу некалькіх гадоў будзе толькі трэніравацца ў зале, не выходзячы на спаборніцтвы? Музыканту для выяўлення свайго таленту, для пацвярджэння прафесійных дасягненняў трэба выходзіць на сцэну. Выступаць перад публікай. Выпрабоўваць сябе ў творчым асяроддзі, спаборнічаць. Адчуваць сваю запатрабаванасць і атрымліваць захвочванне”.

Мікалай Іванавіч сам 20 гадоў аддаў канцэртнай дзейнасці як саліст філармоніі, цяпер назірае за рэакцыяй публікі на выступленні студэнтаў і робіць выснову, што высокае му-

зычнае мастацтва ў самых дэмакратычных колах — запатрабаванае. Тым болей, калі гэта выканаўца на інструменце, папулярным у многіх народаў. А за мяжой (у той жа Польшчы ці ў Францыі, дзе жывы голас баяна, акардэона абавязкова гучыць і на вуліцах, і ў будзённых кавярнях, і на вечарынках) нашых “зорчак” прымаюць як родных, дапамагаюць вырашаць фінансавыя праблемы, вядомыя кожнаму беларускаму ўдзельніку міжнародных конкурсаў.

“Чаму, калі спартсмен едзе на міжнародныя спаборніцтвы, яго забяспечваюць належнай экіпіроўкай, фінансуюць дарогу і жылло, а калі ён дасягае поспеху, сустракаюць з асаблівай пашанай, але ж калі на спаборніцтвы такога ж, а то і вышэйшага ўзроўню, збіраецца музыкант, усё інакш? Грошы на ўступны ўзнос, на дарогу, па прахышці і да т. п. ён мусіць здабываць самагутам. А перамогі застаюцца нібы лакальнай падзеяй сям’і, навуальнай установы, хаця гэты музыкант прадстаўляў гонар свайй краіны, Беларусі. Чаго тады здзіўляцца, што многія нашы маладыя таленты ўрэшце з’язджаюць за мяжу? — разважае М. Сеўрукоў. — Аднак дадае з аптымізмам: — Уладзік Плігаўка рыхтуецца да міжнародных конкурсаў у Кіеве і ў германскім Клінгенталі. Усе мы настолькі апантанія мастацтвам, што працуем дзеля яго. З надзеяй на тое, што сітуацыя зменіцца да лепшага. Бо патрэба слухачоў у сур’ёзным прафесійным мастацтве вялікая. Ім цікава на канцэртах, дзе гучыць свая жывая музыка”.

С. БЕРАСЦЕНЬ

На здымку: народны артыст Беларусі, лаўрэат Міжнароднага конкурсу прафесар М. Сеўрукоў і яго вучань — шматтразовы лаўрэат міжнародных конкурсаў У. Плігаўка.

Фота К. Дробава

Спявалі салдаты

На працягу студзеня—сакавіка 2007 года Міністэрства абароны Рэспублікі Беларусь сумесна з Нацыянальнай тэле-радыёкампаніяй правялі X Усеармейскі тэлевізійны фестываль салдацкай песні, прысвечаны 62-й гадавіне Вялікай Перамогі. На фінальным гала-канцэрце конкурсу, які прайшоў у Цэнтральным доме афіцэраў, пабываў і карэспандэнт «ЛіМ».

Яшчэ да пачатку мерапрыемства для ЦДА сабралася не зусім звычайная для традыцыйных канцэртаў публіка. Замест дам у вярчэрні туалетах — салдаты ледзь не строем уваходзілі ў залу. Некаторых вайскоўцаў прыйшлі падтрымаць на конкурсе каханых дзяўчат, сваякі і проста аматары салдацкай песні...

Адчувалася, што некаторых армейскіх выканаўцаў, як напрыклад гурт «Механіка», публіка ў зале ведае даволі добра.

Але ўсё ж галоўную цікавасць выклікалі фіналісты конкурсу. Іх вылучыла кампетэнтнае журы, у складзе якога народныя артысты СССР і Беларусі Ігар Лучанок (старшыня журы), заслужаны артыст Рэспублікі Беларусь Уладзімір Правалінскі, першы сакратар СПБ Анатоль Аўруцін, кампазітар Алег Чыркун ды іншыя.

За ўвесь час у конкурсе прыняла ўдзел больш як 2 тысячы самадзейных выканаўцаў і гуртоў. Пры гэтым 80 працэнтаў твораў напісана менавіта аўтарамі-вайскоўцамі.

Фестываль праходзіў у тры этапы. Спачатку агляды мастацкай самадзейнасці праводзіліся ў воінскіх часцях і райваенкаматах. Потым — у армейскіх ВНУ і на ваенных факультэтах грамадзянскіх вышэйшых навучальных устаноў, аператыўных і аператыўна-тактычных камандаваннях. Нарэшце — на ўзроўні відаў войскаў і абласных ваенкаматаў.

Па выніках конкурсу пераможцамі ў намінацыі «вакальныя гурты і ансамблі» стаў ВІА «Артылерыст», лепшым выканаўцам песень прафесійных аўтараў названы малодшы сяржант Андрэй Усанаў. Першым сярод аўтараў-выканаўцаў прызнаная хормайстар клуба Ваеннай акадэміі Алена Шэўчык, а прыз глядацкіх сімпатый атрымаў Мікіта Фаміных.

Сёлета ўпершыню ўзнагародамі адзначаны члены БРСМ у спецыяльнай намінацыі «выканаўцы ваенна-патрыятычнай песні». Лепшай стала віцеблянка Анастасія Каржанеўская.

Акрамя спевакоў-лаўрэатаў конкурсу на сцэне з'явіліся зоркі беларускай папулярнай музыкі — Жанет, гурт «Тяні-Толкай», Андрэй Хлястоў і іншыя. «Цвіком» канцэрта стала выступленне нашага «народнага артыста» Руслана Аляхно. Дарэчы Руслан — пераможца V Усеармейскага тэлевізійнага фестывалю салдацкай песні (2002), уладальнік гран-пры Маскоўскага міжнароднага фестывалю «Виват, Победа!» Да перамогі ў «Народным артысце» Руслан спяваў у ансамблі песні і танца Узброеных сілаў Рэспублікі Беларусь. Малады выканаўца «запаліў» залу сваімі спевамі і разам з ім вайскоўцы падхоплівалі словы з «Необыкновенной».

Па агульных выніках фестывалю журы вырашыла ўручыць пераходны прыз Міністэрства абароны камандаванню Сухопутных войскаў.

Тэлеверсію канцэрта глядачы могуць убачыць 9 мая ў эфіры Першага канала Беларускага тэлебачання.

Сяргей ДУБОВІК
Фота аўтара

Без інфармацыі няма цывілізацыі

У Беларусі практычна не існуе ніводнай буйной арганізацыі, якая б не звярталася да фондаў і паслуг Рэспубліканскай навукова-тэхнічнай бібліятэкі (РНТБ) для рашэння навуковых і вытворчых задач. Першапачаткова створаная як адно са звёнаў сістэмы навукова-тэхнічнай інфармацыі ў рэспубліцы, установа на працягу трох дзесяцігоддзяў фарміруе і прапануе сваім карыстальнікам адзіны ў краіне шматгаліновы фонд навукова-тэхнічнай літаратуры і дакументаў, адметны фонд нарматыўных вытворчых-практычных дакументаў, унікальны фонд прамысловых каталогаў, а таксама адзіны ў краіне агульнадаступны фонд патэнтных дакументаў.

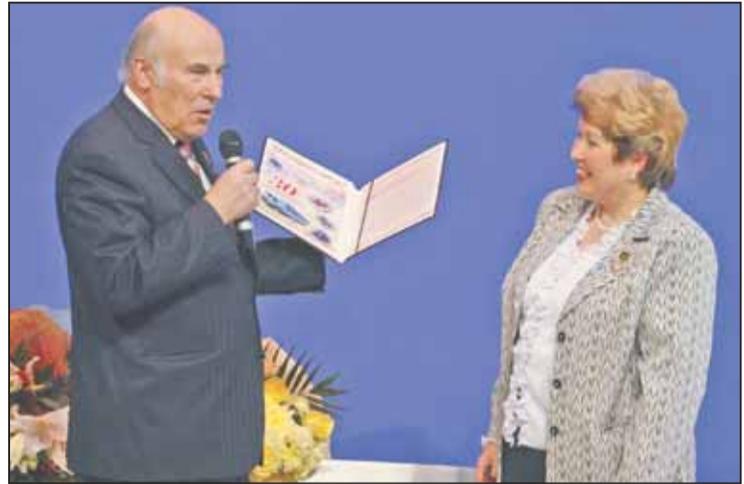
У адпаведнасці з міжнароднымі абавязкамі Рэспублікі Беларусь як краіны-ўдзельніцы Парыжскай канвенцыі па ахове прамысловай уласнасці, РНТБ выконвае функцыю цэнтральнага сховішча для азнаямлення грамадскасці з патэнтамі на вынаходніцтвы, карыснымі мадэлямі, прамысловымі ўзорамі ды таварнымі знакамі.

Ва ўсіх без выключэння абласных цэнтрах Беларусі створаны філіялы РНТБ. Агульны фонд галаўной бібліятэкі з філіяламі складае больш як 43 млн. экзэмпляраў дакументаў. Зараз РНТБ — гэта сучасны цэнтр інфармацыяна-бібліятэчнай дзейнасці, у якім арганічна спалучаюцца найноўшыя тэхналогіі і традыцыйныя формы ды метады абслугоўвання карыстальнікаў.

Так, да 30-годдзя ўстановы ў канферэнц-зале гасцініцы «Беларусь»

адбылося ўрачыстае пасяджэнне, прымеркаванае да гэтай даты.

Раіса Сухарукава, якая ўсе трыццаць год працуе ў РНТБ, а апошнія восем — узначальвае яе, расказала пра гісторыю стварэння бібліятэкі, пра асноўныя падзеі, якія мелі месца цягам 30 год, пра супрацоўніцтва і кірунку дзейнасці ўстановы. «Заснавальніцамі РНТБ, — значыла Раіса Нікандраўна, — выступілі Віталь Мядзведзеў і Аліна Знарко (да слова, Аліна Мікалаеўна — першы дырэктар РНТБ і Віталій Фядосавіч таксама прысутнічалі на ўрачыстасці — В. К.). Бібліятэцы пашанцавала ў тым плане, што яна падпарадкаваецца Дзяржаўнаму камітэту па навуцы і тэхналогіях Рэспублікі Беларусь. Наш калектыў вельмі таленавіты і адукаваны: каля дзесяці працэнтаў супрацоўнікаў

маюць вышэйшую бібліятэчную або тэхнічную адукацыю».

Старшыня Дзяржаўнага камітэта па навуцы і тэхналогіях Беларусі Уладзімір Мацюшкоў павітаў усіх прысутных і адзначыў: «РНТБ — бібліятэка, якая ўжо 30 год з'яўляецца буйнейшым сховішчам інфармацыяна-тэхнічнага рэсурсу краіны. Гэта вядучая ў Беларусі ўстанова па ажыццяўленні бібліятэчнага, даведачнага, бібліяграфічнага і інфармацыянага абслугоўвання спецыялістаў міністэрстваў, ведамстваў, навукова-тэхнічных, навукова-даследчых, праектна-канструктарскіх арганізацый, навучальных устаноў ды вытворчасці». Уладзімір Ягоравіч уручыў ганаровыя граматы супрацоўнікам бібліятэкі і пажадаў калектыву далейшай плённай працы.

Яўген Сапелкін, начальнік упраўлення навукі і інавацыйнага развіцця апарата Савета Міністраў Рэспублікі Беларусь, перадаў прывітанне ад прэм'ер-міністра нашай краіны Сяргея Сідорскага. Яўген Пятровіч падкрэсліў, што без інфармацыі няма цывілізацыі, і калі ён заканчваў аспірантуру, гэта бібліятэка была для яго галоўнай крыніцай інфармацыі і ведаў.

Яшчэ супрацоўнікаў РНТБ віншавалі старшыня дзяржаўнай

установы «Галоўнае гаспадарчае ўпраўленне» кіраўніцтва справамі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь» Міхаіл Бяляеў, акадэмік НАН Беларусі, генеральны канструктар па аўтамабільнай тэхніцы нашай краіны, Герой Беларусі Міхаіл Высоцкі.

Таксама з юбілеем калектыў віншавалі калегі з блізкага і далёкага замежжа, прадстаўнікі розных ведамстваў, выдавецтваў, прадпрыемстваў і арганізацый, якія карыстаюцца паслугамі бібліятэкі.

Юбілей — заўсёды свята, а якое свята можа быць без мілагучных беларускіх песень. Адметным падарункам не толькі для калектыву РНТБ, але і для ўсіх прысутных сталася выступленне заслужанага ансамбля беларускай песні «Церніца», якім кіруюць заслужаныя дзеячы культуры нашай краіны Галіна ды Іосіф Несцяровічы.

В. К.

На здымках: акадэмік НАН Беларусі, генеральны канструктар па аўтамабільнай тэхніцы нашай краіны, Герой Беларусі Міхаіл Высоцкі ўручае ўзнагароду дырэктару РНТБ Раісе Сухарукавай; ансамбль «Церніца».

Фота К. Дробава

Партызанскі скульптар-архітэктар

Сёлета ад Беларусі вылучаны тры кандыдатуры на атрыманне Прэміі Саюзнай дзяржавы ў галіне літаратуры і мастацтва — дыржор Міхал Фінберг, акцёр Уладзімір Гасцюхін і скульптар-архітэктар Валянцін Занковіч. Менавіта пра работы апошняга, прысвечаныя партызанскай тэматыцы, наша гаворка...

Валянцін Паўлавіч увекавечыў подзвіг народаў СССР у партызанскай барачы супраць нямецка-фашысцкіх захопнікаў у гады Вялікай Айчыннай вайны ў помніку «Партызанам Палесся» і манументе «Беларусь партызанская». Дарэчы, свае работы Валянцін Занковіч узгадняе не толькі з уладамі, мастацкімі саветамі, але і з партызанамі.

Помнік «Партызанам Палесся» — адлюстроўвае трагедыю крушэння мірнага жыцця савецкага народа. Асноўныя яго сімвалы: палеская мадонна; прадстаўнікі трох пакаленняў мужчын, якія пакінулі мірныя справы і ўзялі зброю, каб адпомсціць ворагам Радзімы; рас-

колаты папалам дуб-асілак з бусліным гняздом; і словы з «Прысягі партызана»: «...За спалення гарады і вёскі, за кроў і смерць...»

Як распавёў Валянцін Занковіч, на вырашэнне кампазіцыйнага ўвасаблення тэмы ў помніку «Беларусь партызанская» паўплывалі гарадскія ўмовы: на невялікіх плошчах трэба быць лаканічным.

Вобраз зубра, беларускага непераможнага волата нездарма з'явіўся на Партызанскім праспекце — ён фігурыруе ў эмблемах многіх вядомых айчынных прамысловых прадпрыемстваў.

Праца знакамітага скульптара-архітэктара адзначана Прэміяй Ленінскага камсамола Беларусі

(1967), Ленінскай прэміяй (1970). Акрамя вышэйпазначаных работ, спадар Занковіч вядомы помнікам ў мемарыяльным комплексе «Хатынь», скульптурнымі кампазіцыямі на мінскім стадыёне «Дынама», удзеле ў стварэнні мемарыяльнага ансамбля «Брэсцкая крэпасць-герой», скульптуры «Радзіма-маці» (помнік-абеліск «Мінск — горад-герой») і інш.

Уладзімір ШУТАБЕЕЎ
Фота аўтара

Зацікаўленая размова

У Інстытуце літаратуры імя Янкі Купалы Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі адбылася сустрэча з дырэктарам РВУ «Літаратура і Мастацтва» Алесем Карлюкевічам і першым намеснікам дырэктара ўстановы пэтам Алесем Бадаком. Вядомыя вучоныя, літаратуразнаўцы, супрацоўнікі інстытута выказалі цэлы шэраг прапаноў па ўдасканаленні тэматычных абсягаў літаратурна-мастацкіх выданняў. У прыватнасці, размова ішла пра публікацыю спадчыны пісьменнікаў 1920 — 1940-х гадоў, пра шырэйшую ўвагу «Польмя», «Нёмана», «Малодосці» да пытанняў гісторыі айчыннай літаратуры. Алесь Карлюкевіч расказаў пра «партфелі» часопісаў, пра арганізацыйна-прапагандысцкую работу, якую вядзе РВУ «Літаратура і Мастацтва».

Ул. інф.

Пялёсткі «Суквецця»

Кожны месяц літаратурнае аб'яднанне «Суквецце» пры рэдакцыі «Лідскай газеты» пад кіраўніцтвам Міхася Мельніка абмяркоўвае творы мясцовых літаратараў. На гэты раз адбылася прэзентацыя зборніка вершаў «Водгук ісціны» мясцовага паэта Алеся Стадуба.

Навучэнцы Лідскага педагагічнага каледжа, у сценах якога збіраюцца штомесячна літаратары, прачыталі некалькі вершаў з гэтага зборніка. Выступіў і сам аўтар, Алесь Стадуб. З яго вуснаў прысутныя даведліся пра гісторыю напісання вершаў, распавёў ён і пра работу над новымі творами: аповецямі і апаўданацямі.

Дарэчы, па ліку, гэта восьмае кніжнае выданне Алеся Стадуба.

Алесь ХІТРУН

Выстава пачынаецца... з газеты

2—5 мая ў Баку адбудзецца Нацыянальная выстава Рэспублікі Беларусь, дзе шырока прадставяць свае вырабы і тавары прадпрыемствы розных галін народнай гаспадаркі краіны.

Чакаецца ўдзел у азербайджанскім форуме і структур, падначаленых Міністэрству інфармацыі Беларусі. На стэндзе ў 12 кв.м размесціцца лепшыя выданні розных выдавецтваў нашай краіны. Акрамя дзяржаўных, свае

навінкі прадставяць выдавецтвы «Амалфея», «Харвест», «Дикто», «Рифтур», прадпрыемства «Белкартаграфія», рэспубліканскія СМІ, сярод якіх часопісы «Алеся», «Армія», «Беларуская думка», «Бярозка», «Вожык», «Дело», «Директор», «Журналист», «Здравоохранение и успех», таксама часопісы РВУ «Літаратура і Мастацтва» — «Всемирная литература», «Малодосць», «Нёман», «Польмя».

Плануецца, што экспазіцыя з перыёдыкі будзе адкрываць нацыянальны стэнд і ў нейкім сэнсе

прэзентаваць краіну: пабачыўшы лепшае з таго, што прапануе нашае машынабудаванне, лёгкая прамысловасць, сістэма абслугоўвання, а таксама міністэрствы адукацыі, спорту і турызму, Дзяржаўнага камітэта па навуцы і тэхналогіях, інстытуцы Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі ды інш., наведвальнікі выстаўкі змогуць прачытаць навіны, аналітычныя матэрыялы — інфармацыю з Беларусі ў прадстаўленых тут жа свежых нумарах газет і часопісаў.

Ярына РЫТАМІНСКАЯ

«ЛіМ» у экспазіцыі

«Газета любімая і чытэльная» — так ахарактарызавалі наша выданне супрацоўнікі Брэсцкай абласной бібліятэкі імя М. Горкага, стварыўшы адмысловую экспазіцыю з падшывак «ЛіМа» розных гадоў.

што ніводная падзея з культурнага жыцця вобласці не выпала з поля зроку журналістаў — падкрэсліла Ала Міхайлаўна.

Арганізатары выставы зазначаюць: пры падрыхтоўцы экспазіцыі яны знайшлі шмат фактаў ды дакументаў. Асабліва ж звярталі ўвагу на адлюстраванне гісторыі Берасцейшчыны, яе літаратурнага працэсу цягам шасці дзесяцігоддзяў.

Некалькі раздзелаў выставы адлюстравалі не толькі змест друкаваных старонак, але і як мянялася паліграфічнае аздабленне палос газеты «Літатура і мастацтва».

Экспазіцыя па нашай газеце рыхтавалася бібліятэкарамі месяцы тры, выпрацоўвалася яе канцэпцыя, шукалася назва, і, як падалося, спыніліся тут на галоўным: «Летапісец літаратуры і мастацтва Беларусі». Чатыры ёмка словы, сімвалічна з'яднаныя злучнікамі «і»... быццам ёсць яшчэ штосьці з таго, што можна дадаць, удакладніць, дапісаць. І, значыць, працяг будзе...

Р.С. Пасля сустрэчы з калекцыяй газет у выставу на нейкі час размясцілі ў галоўнай чытальнай зале — гуманітарных навук бібліятэкі. Там досыць шырока прадстаўлена беларуская кніга, і цяпер вось — «ЛіМ».

Ірына ТУЛУПАВА

Фота Віктара Кавалёва

Сустрэчы з песнярамі

У памяшканні Цэнтральнай гарадской бібліятэкі імя К. Маркса горада Магілёва прайшла літаратурная гасцеўня «Не змоўкне голас песняроў...», падрыхтаваная сумесна з народным тэатрам Палаца культуры і тэхнікі «Хімвалакно» для ветэранаў працы, людзей пажылога ўзросту, інтэлектуальнага клуба «Беспокойные. Увлечённые. Любопытные.», з якім бібліятэка супрацоўнічае шмат гадоў.

Святочнае ўбранне залы: партрэты Янкі Купалы і Якуба Коласа, кніжныя выставы, прысвечаныя жыццю і творчасці народных песняроў, нацыянальны арнамент, беларускія ручнікі. Гучанне беларускай народнай музыкі, удзельнікі свята ў нацыянальнай вопратцы. Усё гаварыла пра тое, што тут адбываецца сапраўднае свята духоўнага адраджэння беларусаў.

Гучалі вершы «Роднае слова», «Мая малітва», «Не глядзі», урывак з паэмы «Магіла Льва» Янкі Купалы, «Купала і Колас, вы нас гадалалі...» П. Броўкі, «Купала да Коласа ідзе» А. Вярцінскага; песні «Спадчына», «Мой родны кут», урывкі з паэмы «Новая зямля» Якуба Коласа, тэатралізаваныя прадстаўленні.

Хочацца падзяліцца ўражаннімі аб народным тэатры, рэжысёрам якога з'яўляецца Ала Кускова. Гэта творчая таленавітая моладзь, якая нясе да нас нацыянальную культуру, беларускі каларыт, пяшчоту да роднай мовы.

Купала і Колас песна звязаны з нашым родным горадам Магілёвам і Магілёўшчынай.

Янка Купала наведаў Магілёў у 1924 годзе, у 1933 годзе (выступіў на літаратурных вечарынах у педінстытуце) і двойчы прысутнічаў на спектаклі «У пушчы Палесся» па творы Якуба Коласа, якім адкрыў гастролі Беларускага дзяржаўнага тэатру. Улетку таго ж года пабываў на фабрыцы штучнага валакна.

Янка Купала цікавіўся гісторыяй нашага горада. Народнае паданне аб Магілёве і заснаванне горада пакладзе на ў аснову яго паэмы «Магіла Льва».

П'есы Янкі Купалы пастаўлены Магілёўскім абласным тэатрам: «Паўлінка» (1971), «Прымакі» (1974), «Тутэйшыя» (1982), а таксама самадзейнымі калектывамі, народнымі тэатрамі.

У Магілёве імя Янкі Купалы прысвоена адной з гарадскіх бібліятэк і адной з вуліц горада.

Якуб Колас таксама неаднойчы наведаў наш горад. Упершыню ён прыехаў у Магілёўскую губернію на пачатку 1908 года. Працаваў у прыватнай беларускай школе...

На ўрокі Канстанцін Міхайлавіч прыносіў беларускія газеты, знаёміў вучняў з падзеямі ў краіне. У класе часта гутарылі пра грамадскае жыццё і навіны, абмяркоўвалі допісы, апавяданні, мастацкія творы.

У снежні 1925 года Якуб Колас па запрашэнні навуэнцаў і выкладчыкаў наведаў Мсціслаўскі педагагічны тэхнікум.

Яшчэ раней Янка Купала і Якуб Колас з прафесарам М. Доўнарам-Запольскім былі запрошаны для ўдзелу ва ўрачыстасцях, прысвечаных пераўтварэнню сельскагаспадарчага інстытута ў Горацкую акадэмію.

Наступная сустрэча Якуба Коласа з Магілёўшчынай адбылася на пачатку Вялікай Айчыннай вайны. Пазней ён усламінае пра тое, колькі цяжкасцей давялося перанесці дзецям у тыя гады. Паэт шчыра любіў дзяцей. Асабліва ён клапаціўся пра іх фізічнае і духоўнае выхаванне, пра тое, каб яны вырасталі сапраўднымі праўдашукальнікамі, прадоўжылі справу сваіх дзядоў, бацькоў, старэйшых братоў і сяспёр.

Памяць Якуба Коласа жыве на Магілёўшчыне. У Магілёве імя Якуба Коласа прысвоена адной з гарадскіх бібліятэк і адной з вуліц. Ёсць у вобласці калгас імя Якуба Коласа. Гэта сведчыць пра тое, што навечна ў сэрцы народным будзе жыць павага да класіка.

Шмат мерапрыемстваў будзе праходзіць у Цэнтралізаванай бібліятэчнай сістэме горада Магілёва на працягу ўсяго юбілейнага года.

В. С.

І. ЦІНЯКОВА

— Калі мы задумалі гэтую выставу, паўстала пытанне: «А з якога года «ЛіМ» выпісвае наша ўстанова?» — Пачалі шукаць у архівах і знайшлі студзеньскі нумар за 1946 год — да гэтага часу, зразумела, у сілу гістарычных падзей, на нашай тэрыторыі такое выданне мы атрымліваць не маглі, — распавяла намеснік дырэктара бібліятэкі Ала Мяснянікіна. — Радасна тое, што пакаленні супрацоўнікаў, якія былі да нас, захавалі тыя першыя лімаўскія нумары — значыць, углядаючыся ў цяпер крыху пажоўклыя, пазначаныя часам старонкі, бачылі ў іх нешта, што не дазваляла проста тапачыцца лішняга клопату для архівістаў, быццам якой непатрэбшчыны.

Само галоўнае кнігасховішча Берасцейшчыны адчынілася 4 студзеня 1940 года. Так што амаль са свайго «дзіцячага» шасцігадовага ўзросту пачало падпісвацца на «ЛіМ». Тут багата напрацовак у пошукавай архіўна-бібліяграфічнай працы, вывучэнні крыніц па гісторыі і культуры вобласці, ахове помнікаў матэрыяльнай культуры. Улюбёныя ў свой край даследчыкі зазначылі: наша газета не толькі папулярная на Берасцейшчыне, у

ёй шмат гадак пра гісторыю рэгіёна. Можа, таму, што такія таленавітыя тутэйшыя людзі?

І пісьменнікі, і паэты, і мастакі Берасцейшчыны, іхныя слова і творы прысутнічалі на старонках «ЛіМа» ва ўсе часы, многім з твораў «ЛіМ» даў пуцёўку ў жыццё. У сучаснай экспазіцыі прадстаўлены і кнігі знаных людзей, чые імёны цяпер добра вядомыя ў краіне.

— Што да асвятлення мастацкага, грамадскага жыцця Берасцейшчыны, то прыемным было, калі заўважнымі сталіся, мяркуючы па водгуках з іншых рэгіёнаў, надрукаваныя матэрыялы да 200-годдзя Напалеона Орды, сустрэчы з нашым земляком М. Кузьмічом і расповед пра адноўлены ім крыж Еўфрасінні Полацкай, а цяпер вось — і рака для мошчаў Прападобнай. Так

Нацыянальны музей гісторыі культуры Беларусі з'яўляецца вядучым музеем гістарычнай скіраванасці ў нашай краіне. У яго фондах — экспанаты этнаграфіі і быту, ваеннай гісторыі, багатая калекцыя археалогіі, нумізматыкі, старадрукаваныя ды рукапісныя кнігі, ікананіс, прадметы народнага і прафесійнага мастацтва...

Зброя... калекцыяна-сувенірная

Гэтымі днямі ў культурнай установе працуе выстаўка калекцыяна-сувенірнай зброі «Агнястрэльная зброя», на якой прадстаўлены вырабы сучасных іспанскіх майстроў. Зладкаваў яе Нацыянальны музей гісторыі і культуры Беларусі сумесна з выставачным аб'яднаннем «Рамзес». Дадзеная экспазіцыя — спеасаблівы працяг шэрага выставак, прысвечаных гісторыі ўзнікнення, развіцця і ўдасканалення зброі.

Ваенна-тэхнічная думка непадзельна звязана з развіццём грамадства. Паводле гістарычных крыніц, першая агнястрэльная зброя — пісталеты — з'явілася на пачатку XVI стагоддзя ў Еўропе. А папярэднікамі пісталетаў выступалі аркебузы — старажытныя, амаль гладкаствольныя стрэльбы, якія былі вельмі цяжкія і да таго ж дрэнна стралялі. З развіццём грамадства ўдасканалівалася і агнястрэльная зброя. За апошнія стагоддзі, асабліва за мінулае, узнікла шмат яе форм, якія выкарыстоўваюцца і сёння. Многія з іх — прамыя нашчадкі самых першых яе відаў.

Цікаўныя і шараговыя наведвальнікі музея маюць унікальную магчымасць азнаёміцца з такімі відамі агнястрэльнай зброі, як пісталеты крэмневыя, калёсна-затворныя, паясныя, аўтаматычныя мушкеты, мушкетоны, вінтоўкі, аўтаматы, а таксама аркебузы, маўзеры, кольты, вінчэсеры, пісталеты-кінжалы, пісталеты-сякеры ды іншы.

А яшчэ, на выстаўцы шырока прадстаўлены батальны лубок, элементы вайсковага рыштунку ў зборы Нацыянальнага музея гісторыі і культуры Беларусі.

В. К. Фота К. Дробава

У Коласавым доме

У Дзяржаўным літаратурна-мемарыяльным музеі Якуба Коласа адбылася прэзентацыя новай кнігі вершаў Т. Мушынскай «Чароўныя сны каханья». Адкрыла вечарыну дырэктар музея З. Камароўская.

Таццяна Мушынская шчыра і пранікнёна чытала вершы са свайго новага зборніка. Шмат з іх пакладзена на музыку, і было вельмі прыемна паслухаць гэтыя песні ў жывым выкананні. Менавіта каб выканаць іх, у музей завіталі лаўрэат міжнароднага конкурсу імя Ф. Шаляпіна, салістка Белдзяржфілармоніі Святлана Старадзетка і сябра Саюза кампазітараў Беларусі Эла Андрэенка. Здавалася, што гэта адбылася не ў літаратурным музеі, а на незвычайным свяце паэзіі і музыкі. У музычнай дзеі быў скарыстаны раяль, набыты Якубам Коласам у 1956 годзе, які з'яўляецца неад'емнай часткай экспазіцыі музея. Адчувалася, што і сам Якуб Колас нябачна прысутнічае на вечарыне, якая ладзіцца ў яго доме.

У пачатку красавіка 2007 года ў Дзяржаўным літаратурна-мемарыяльным музеі Якуба Коласа адбылася творчая сустрэча «Коласаўцы ў доме Коласа». На сустрэчу да супрацоўнікаў музея прыйшлі артысты Віцебскага дзяржаўнага драматычнага тэатра імя Якуба Коласа. Гэтыя сустрэчы даўно сталі традыцыйнымі, бо падчас мінскіх гастрольяў артысты ніколі не абмянаюць дом славутага песняра, імя якога носіць тэатр.

Супрацоўніцтва Якуба Коласа і Віцебскага драматычнага тэатра пачалося яшчэ ў 1931-м годзе (у той час тэатр называўся БДТ-II),

калі па дамоўленасці з тэатрам Якуб Колас напісаў драму «Вайна да пабеднага канца» і прачытаў яе калектыву. У 1937 ён прысутнічаў на прэм'еры п'есы «Вайна вайне» ў Віцебску.

У рэпертуары тэатра ёсць пастаноўкі па творах Якуба Коласа. Менавіта таму творчасць песняра блізкая артыстам. Склад трупы з часам, зразумела, мяняецца, але і новыя артысты, якія прыходзяць на змену, з вялікаю пашанай ставяцца да творчасці славутага песняра.

Сустрэкаў артыстаў тэатра малодшы сын Якуба Коласа М. Міцкевіч. Яны доўга, шчыра, па-сяброўску размаўлялі, Міхась Канстанцінавіч расказваў пра свайго славутага бацьку.

А пасля адбылася сустрэча з супрацоўнікамі музея і прыхільнікамі таленту артыстаў. На сустрэчы вельмі цікава выступілі Ю. Цвірка, В. Дашкевіч, Т. Коштыс, В. Салаўёў і іншы.

У доме Якуба Коласа гучалі вершы песняра, урывкі з яго знакамітых паэм «Новая зямля» і «Сымон-музыка» ў чудовам выкананні. Артысты таксама разказвалі цікавыя гісторыі з асабістага жыцця і з жыцця тэатра.

Усе прысутныя атрымалі задавальненне, слухаючы сапраўдных майстроў мастацкага слова.

Хочацца спадзявацца, што гэта была не апошняя сустрэча з артыстамі тэатра імя Якуба Коласа ў яго знакамітым доме.

Вадзім КОРАНЬ

Для вас, настаўнікі

Новыя льготныя індэкс на газету «Літатура і мастацтва», часопісы «Польмя», «Маладосць», «Нёман», «Всёмирная літатура», менавіта для настаўнікаў, уключаны ў каталог на II паўгоддзе 2007 года. Цяпер настаўнікі змогуць аформіць падпіску на літаратурна-мастацкія выданні Рэдакцыяна-выдавецкай установы «Літатура і Мастацтва» ў любым паштовым адрэсаванні краіны на тэрмін ніжэйшых цэнах.

В. С.

Легенды пра народ і звычкі, фальклор і паганні, спевы ды танцы ва ўсе часы не толькі існавалі на нашай зямлі. Навукоўцамі даследаваліся вытокі характару і майстравітасці беларусаў, шукаліся звесткі з гісторыі мастацтваў. А разам з тым — фарміраваўся светапогляд чалавека. І якая б эпоха не надыходзіла, яна, абапіраючыся на лепшае з таго, што было, імкнулася сцвердзіць нешта сваё. У культуры людзей не тое што кожнае стагоддзе — дзесятак гадоў быў нечым адметным... Сёння наша гутарка — з міністрам культуры Беларусі Уладзімірам МАТВЕЙЧУКОМ.

Нашы культурныя каштоўнасці

капітальнага рамонту. Сярод іх музеі ў Асіповічах, Браславе, Брагіне, Смартоні. Мадэрнізацыя сістэмы фондасховішчаў патрабуеся ў Віцебскім абласным краязнаўчым музеі, Валкавыскім ваенна-гістарычным музеі імя П. Баграціёна, Музеі-майстэрні З. Азгура ў г. Мінску і некаторых іншых.

Мы маем намер перадаць у камунальную ўласнасць філіялы Нацыянальнага мастацкага музея — музея В. Бялыніцкага-Бірулі — у праўленню культуры Магілёўскага аблвыканкама, архітэктурнага комплексу ў вёсцы Гальшаны — Ашмянскаму філіялу Гродзенскай вобласці і філіялу Дзяржаўнага музея гісторыі беларускай літаратуры ў вёсках Плябані і Гародок Маладзечанскаму раёну.

Шмат працы і па іншых напрамках. Так, у адпаведнасці з даручэннем прэм'ер-міністра С. Сідорскага да ліпеня 2007 года плануецца ачышчаць комплекс рэстаўрацыйных работ па падрыхтоўцы Спаса-Праабражэнскай царквы ў г. Полацка да ўстаноўкі рэліквіяраў і філіялы Нацыянальнага мастацкага музея ў г. Полацку. Сёлетня сумесна з аблвыканкамамі нам трэба завяршыць распрацоўку мерапрыемстваў па захаванні аб'ектаў гісторыка-культурнай спадчыны ў аграгарадках, сярод якіх былі сядзібы Відзы Браслаўскага раёна Віцебскай вобласці і Падароск Ваўкавыскага раёна Гродзенскай вобласці, сядзіба-паркавы комплекс Грудзінаўка Быхаўскага раёна Магілёўскай вобласці, а таксама палаца-паркавы ансамблі ў вёсках Скокі, Новая Пяска, г.п. Ружаны, вёска Новае Беражное Брэсцкай вобласці, сядзіба ў вёсцы Гальніца Клецкага раёна Мінскай вобласці.

Вялікія планы на ўсю пяцігодку. Так, толькі на рэканструкцыю і аднаўленне гісторыка-культурных каштоўнасцей неабходна адшукаць каля 500 млрд. рублёў. Пра гэта згадваў намеснік прэм'ер-міністра Беларусі Аляксандр Косінец на пасяджэнні Прэзідыума Савета Міністраў, дзе разглядаўся ход выканання Праграмы рэканструкцыі і тэхнічнага перааснашчэння дзяржаўных тэатраў Рэспублікі Беларусь.

Працягваецца рэканструкцыя Летніга амфітэатра ў г. Віцебску. Работы вядуцца ў адпаведнасці з графікам правядзення работ і завяршэнне іх плануецца да 15 чэрвеня 2007 г.

Міністэрствам культуры сумесна з спецыялістамі распрацавана спецыфікацыя на закупку гукаўзмацняльнай апаратуры, асвятляльнага абсталявання і светальнага экрана. Праведзены тэндэр па закупцы вышэйназванага абсталявання і зараз заключаны дагаворы на пастаўку, агульны кошт складае 8,1 млрд.руб. Закупка абсталявання забяспечана фінансаваннем у поўныммеры, у тым ліку 6 млрд.руб. выдзелены ў адпаведнасці з распараджэннем Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь.

Значныя сродкі запатрабуюцца таксама на рэканструкцыю кінатэатраў краіны.

— **На выніковай калегіі міністэрства, якая адбылася ў студзені, шмат гаварылася пра надыход кваліфікаваных кадраў — ці чакаюцца змены ў працы ВНУ, адкрыццё новых спецыяльнасцей, альбо пэўныя захады па забяспечанні маладых спецыялістаў на месцах?**

— У сістэме міністэрства зараз звыш 9 тыс. устаноў культуры і мастацтва, у якіх працуе 46,6 тыс. чала-

век. Большасць з іх (88,2 працэнта) складаюць спецыялісты з вышэйшай і сярэдняй спецыяльнай адукацыяй. Лічы, на мой погляд, красамоўныя. Але натуральна, што самы высокі паказчык адукаваных кадраў ва ўстаноў культуры і мастацтва г. Мінска (94 працэнта) і Гродзенскай вобласці (каля 92 працэнтаў) — гэта вышэй за рэспубліканскі ўзровень. А самы нізкі — у Віцебскай і Гомельскай абласцях (86,5 і 82,4 працэнта адпаведна). Найбольш практыкаў — у Талачынскім раёне Віцебскай вобласці (58 працэнтаў).

Між іншым, летась упершыню ВНУ і сярэдня спецыяльна навучальныя ўстановы галіны выканалі ўсе планавыя заданні прыёму, павялічылася колькасць тых, хто атрымаў адукацыю на платнай аснове, стала ўдвая больш першакурснікаў ва ўніверсітэце культуры і мастацтваў, прынятыя ў мэтавую форму падрыхтоўкі кадраў.

Але жыццё не стаіць на месцы, неабходна адкрываць новыя спецыяльнасці і спецыялізацыі. Так, у Брэсцкім дзяржаўным музычным каледжы з'явілася новая спецыяльнасць — «Мастацтва эстрады», у Беларускай дзяржаўнай універсітэце культуры і мастацтваў — «Камп'ютэрная музыка», «Праздзюсерства» і інш.

Натуральна, ёсць праблемы. З агульнай колькасці выпускнікоў ВНУ 6 працэнтаў «згубіліся» на этапе адразмеркавання да працаўладкавання — не даехалі да ўстаноў культуры.

З выпускнікоў сярэдніх спецыяльных навучальных устаноў пацвердзілі прыбыццё на месцы працы каля 84 працэнтаў. Але гэта падстава для рэальнай працы надалей.

У бягучым годзе асабліва ўвага нададзена размеркаванню выпускнікоў навучальных устаноў галіны. Ужо на этапе папярэдняга размеркавання кіраванні ВНУ культуры, адпаведныя камісіі прыклалі ўсе намаганні, каб забяспечыць першым працоўным месцам усё выпускнікоў, у тым ліку і тых, хто меў адпаведныя ільготы, альбо навучаўся за ўласны кошт.

Галоўная асаблівасць размеркавання 2007 года — максімальнае накіраванне выпускнікоў у рэгіянальныя ўстановы культуры, вырашэнне, у першую чаргу, кадравых праблем сельскіх бібліятэк і клубаў, раённых музеяў і Дамоў культуры, дзіцячых школ мастацтваў. Працаўладкаванне маладых спецыялістаў у рэгіёнах — адзін з прыярытэтных накірункаў работы Міністэрства культуры.

— **2007-ы аб'яўлены годам чытання. Бібліятэк, падпарадкаваных міністэрству, у краіне — большасць. Зараз прапрамаюцца рэальныя захады па камплектаванні іх фондаў, асабліва ж у цесным супрацоўніцтве з выдавецтвамі альбо з іншымі ўстановамі Міністэрства інфармацыі. Аднак, колькасць бібліятэк у сельскай мясцовасці скарачаецца. Як могуць быць вырашаныя праблемы сучасных кнігасховішчаў?**

— Бібліятэкі — магутныя інфармацыйныя цэнтры, і кожная з іх сама па сабе унікальная. Гродзенская абласная навуковая бібліятэка імя Я. Карскага, напрыклад, не так даўно адзначыла сваё 175-годдзе з дня заснавання, калектыву Крычаўскай раённай бібліятэкі па выніках працы за 2006 год атрымаў Спецыяльную прэмію Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь дзеячам культуры і мастацтва.

Але папаўненне кніжнага фонду — праблема з праблема. Толькі ў адным, 2006 годзе, у 17 раёнах краіны не выдаткоўвалася ніводнага рубля з мясцовага бюджэту на закупку кніг.

Ёсць яшчэ шмат пытанняў па аўтаматызацыі цэнтральных бібліятэк, капітальным рамонтзе, набыцці тэхнічных сродкаў.

Хочацца сказаць і пра галоўнае. Сёлетня пачалася праца па падрыхтоўцы новай рэдакцыі закона «Аб бібліятэчнай справе ў Рэспубліцы Беларусь», якая патрабуе абнаўлення і нарматыўнай базы. Будучы перапрацаваны і «Тыповыя правілы карыстання бібліятэкамі», і іншыя дакументы. Карыстаючыся выпадкам, звяртаюся да ўсіх работнікаў упраўленняў, аддзелаў культуры, бібліятэк краіны прыняць самы актыўны ўдзел у падрыхтоўцы і абмеркаванні згаданых дакументаў, свае прапановы даслаць у рабочую групу Міністэрства культуры.

— **Яшчэ адна характарыстыка 2007-га: гэта літаратурны год Купалы і Коласа. Якія падзеі па святкаванні 125-годдзя беларускіх класікаў стануць асноўнымі?**

— Асноўныя пункты плана мерапрыемстваў — гэта правядзенне рэспубліканскіх святаў паэзіі ў Купалаўскім мемарыяльным запаведніку Маладзечанскага і Коласаўскім Стаўцоўскага раёнаў, канцэрты з твораў беларускіх кампазітараў на вершы нашых славянскіх землякоў у рамках IX Нацыянальнага фестывалю беларускай песні і паэзіі «Маладзечна-2007», іншыя.

У абласных цэнтрах і г. Мінску прайдуць урачыстыя сходы, прысвечаныя юбілеям народных паэтаў Беларусі з шырокім удзелам у гэтых мерапрыемствах беларускіх пісьмнікаў, паэтаў, кампазітараў, артыстаў, вучоных і замежных гасцей.

У тэатрах рэспублікі будзе арганізаваны паказ спектакляў па творах Янкі Купалы і Якуба Коласа. Нацыянальны акадэмічны народны аркестр імя І. Жыновіча разам з Нацыянальным акадэмічным народным хорам імя Г. Цітовіча правядуць рэспубліканскую творчую акцыю «Таласы бацькаўшчыны». У Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі ў ліпені і лістападзе пройдуць рэспубліканскія выстаўкі выданняў твораў нашых класікаў, а бібліятэкі краіны арганізуюць кніжныя выстаўкі, падрыхтоўць літаратурныя вечары і творчыя сустрэчы з беларускімі пісьмнікамі, наладзяць паэтычныя чытанні, конкурсы і віктарыны. На Міншчыне ў чэрвені пройдзе VII злёт маладых паэтаў «Нас слова Купалы да творчасці кіча» і шмат іншых мерапрыемстваў, прысвечаных слаўным землякам.

І, безумоўна, варта прыцягнуць увагу да нашай літаратуры, драматургіі, мовы. На жаль, сёння даводзіцца гаварыць пра тое, што беларуская драматургія ў рэпертуары тэатраў займае не самае пачэснае месца. Так, у Брэсцкім абласным драматычным тэатры з 25 найменшых толькі 3 — п'есы беларускіх аўтараў, у Магілёўскім абласным драматычным тэатры — 2 такія спектаклі, і ўсяго 3 з 26 — у Дзяржаўным тэатры лялек.

Зразумела, што сістэма прапаганды твораў беларускіх аўтараў патрабуе свайго далейшага развіцця. Для гэтага неабходна перагледзець працу Цэнтра беларускай драматургіі.

Не лішне было б, каб упраўленні культуры аблвыканкамаў, Мінгарвыканкама планавалі сродкі на пастаноўку новых спектакляў у тэатрах мясцовага падпарадкавання. Міністэрства культуры не мае магчымасці падтрымліваць усе тэатры краіны. Разам з тым, сістэма дзяржаўнага заказу на пастаноўку спектакляў патрабуе свайго ўдасканалення. Адбіраць спектаклі ўдасгодна на конкурснай аснове, аддаючы прыярытэт беларускай тэматыцы і беларускім аўтарам.

— **Культура — гэта той падмурак, на якім можна будаваць сямброўскія адносіны з іншымі краінамі. Якія міжнародныя практыкі будуць рэалізаваны ў бліжэйшы час?**

— Сёння міністэрства мае аформлены дагаворныя адносіны з 19 краінамі Еўропы, Азіі, Афрыкі і Лацінскай Амерыкі. Мы працягваем фарміраваць дагаворную базу міжнароднага культурнага супрацоўніцтва.

Летась у жніўні Прэзідэнт Рэспублікі Беларусь падпісаў распрацаваны міністэрствам Указ «Аб зацвярджэнні Канвенцыі аб ахове і заахвочванні разнастайнасці форм культурнага самавыяўлення». Падпісана міжуродавае пагадненне аб культурным супрацоўніцтве з Паўднёва-Афрыканскай Рэспублікай і міжведамасны працяг з Федэральным агенцтвам па культуры і кінематаграфіі Расійскай Федэрацыі. Можа, не ўсе яшчэ ведаюць: па прапанове беларускага боку вырашана абвясціць 2009 год годам культуры Рэспублікі Беларусь у Расійскай Федэрацыі, а 2010 год — годам культуры Расійскай Федэрацыі ў Рэспубліцы Беларусь.

Варта згадаць і тое, што ўпершыню ў гісторыі двухбаковых адносін праведзены Дні культуры Беларусі ў Ліване. Выступленні Беларускага дзяржаўнага ансамбля «Песняры», артыстаў заслужанага калектыву Рэспублікі Беларусь Дзяржаўнага ансамбля танца Беларусі і салістаў інструменталістаў адбыліся ў Бейруце, Трыпалі, Сайдзе.

Працягваючы традыцыю развіцця сямброўскіх адносін, у верасні ў Беларусь адбыліся Дні культуры Кітая. Выступленні кітайскіх артыстаў паспяхова прайшлі ў Мінску і Віцебску.

На 2007 год запланаваны Дні культуры нашай краіны ў Егіпце. Сфарміраваны склад творчай дэлегацыі, у якую ўвайшлі артысты Нацыянальнага акадэмічнага Вялікага тэатра балета Рэспублікі Беларусь і музыканты аркестра Нацыянальнага акадэмічнага Вялікага тэатра оперы Рэспублікі Беларусь. Выступленні беларускага балета адбудуцца ў Каіры і Александрыі. Акрамя гэтага, на працягу года плануецца Дні культуры Беларусі ў Карэлі, у Таджыкістане, у Калінінградскай вобласці.

І яшчэ адзін аспект. Усё большую значнасць набываюць міжрэгіянальныя і памежныя супрацоўніцтва ў сферы культуры, якое садзейнічае павышэнню эфектыўнасці ўзаемадзеяння памежных абласцей. Так, Віцебская вобласць актыўна супрацоўнічае са Смаленскай і Пскоўскай, Гомельскай — з Бранскай і Смаленскай абласцямі Расійскай Федэрацыі.

Важкімі з'яўляюцца нашы культурныя акцыі за мяжой.

Так, Нацыянальны акадэмічны Вялікі тэатр оперы Рэспублікі Беларусь паспяхова правёў гастролі ў Аўстрыі, Германіі, Іспаніі, Тайландзе, Нацыянальны акадэмічны Вялікі тэатр балета Рэспублікі Беларусь годна прадставіў беларускае мастацтва на гастрольях у Рэспубліцы Карэя і Тайландзе.

Асобна скажу пра спектаклі, якія з захваленнем сустралі ўкраінскія глядачы падчас гастрольнага тэатра імя Янкі Купалы ў Кіеве.

Наперадзе вельмі адказны канцэрт Дзяржаўнай харавой капэлы імя Шырмы ў галоўнай зале Варшаўскай філармоніі.

Мы выходзім з таго, што культура з'яўляецца важным стратэгічным рэсурсам нашай дзяржавы, часткаю дзяржаўнай ідэалогіі. Лічу, што высокая ацэнка ролі культуры ў станаўленні і развіцці беларускай дзяржаўнасці мае глыбінныя карані. Усе сачыльна-эканамічныя і палітычныя пераўтварэнні апошняга дзесяцігоддзя паўплывалі і на дынаміку культурных працэсаў. Таму сёння не ўлічваць культурны фактар пры рэалізацыі маштабных задач дзяржаўнага будаўніцтва немагчыма.

Акадэмічнае літаратуразнаўства: набыткі і перспектывы

Інстытут літаратуры імя Янкі Купалы НАН Беларусі з'яўляецца буйнейшым асяродкам літаратуразнаўчых даследаванняў у Рэспубліцы Беларусь, які мае сярод сваіх творчых здабыткаў нямала важкіх, агульнапрызнаных прац, і ў першую чаргу фундаментальнага, абагульняючага характару. Гэта працы па гісторыі нацыянальнай літаратуры ад старажытнасці да нашых дзён, працы па праблемах тэорыі і тэксталогіі, герменеўтыцы і кампаратывістыцы. Сярод найбольш значных, прэзентаўных можна назваць "Нарысы па гісторыі беларуска-рускіх літаратурных сувязей" у 4 тамах, "Гісторыю беларускай літаратуры XX ст." (4 тамы, 5 кніг), "Анталогію даўняй беларускай літаратуры XI — першай паловы XVIII стст.", "Нарысы беларуска-ўкраінскіх літаратурных сувязей", "Гісторыю беларускай літаратуры XI — XIX стагоддзя" у 2 тамах (выйшаў першы том: Даўняя літаратура: XI — першая палова XVIII ст.). Нельга не згадаць таксама падрыхтаваныя і навукова каментаваныя Зборы твораў класікаў Янкі Купалы ў 9 тамах, Якуба Коласа (завершана падрыхтоўка 20-томнага выдання), Максіма Багдановіча ў 3 т. Падрыхтавана і ажыццяўляецца выданне Збору твораў Максіма Танка ў 13 тамах (выйшлі першыя 2 тамы). Рыхтуецца найбольш поўнае выданне твораў І. Шамякіна ў 23 тамах.

мары і памкненні, яго непаўторная самабытнасць, адметнасць. Літаратуразнаўства як у вялікай ступені ідэалагічная навука і заклікана, па вялікім рахунку, быць пасрэднікам паміж уласна літаратурай і народам, выяўляць вартасці і выдаткі мастацкага слова, ацэньваць яго самай высокай мерай з улікам нацыянальных і агульначалавечых норм і каштоўнасцей.

Як вядома, у Расіі 2007 год аб'яўлены годам рускай мовы. Канкрэтныя кірункі дзеянняў у гэтай сувязі прадугледжваюць распрацоўку доўгатэрміновай праграмы навучаньня, прапаганды і абароны рускай мовы. Вялікая ўвага надаецца і папулярнасці мастацкага слова, праз якое фарміруецца моўная культура новых пакаленняў, любоў да роднай мовы і літаратуры і ў канчатковым выніку — да роднай краіны. Пры гэтым праблема мовы пастаўлена ў шырокі літаратурна-лінгвістычны кантэкст з улікам ідэалогіі, адметнасці культурна-моўнага узуса

XX — XXI вв.), дзе разгледжаны комплекс найбольш значных сучасных праблем літаратуры і культуры.

Важнае навуковае дасягненне Інстытута — завяршэнне двухгадовай работы па выкананні інавацыйнага праекта "Шэдэўры беларускай пісьменнасці і літаратуры XV—XIX стст.". У выніку падрыхтаваны да выдання чатыры тамы беларускай літаратурнай спадчыны XV—XIX стст. з навуковымі каментарыямі (гістарычная проза, паэзія, перакладная белетрыстыка) і два тамы найбольш поўнага Збору твораў заснавальніка новай беларускай літаратуры В. Дуніна-Марцінкевіча, 200-годдзе з дня нараджэння якога мы будзем святкаваць у 2008 г.

Апошнім часам са спасылкай на сусветную тэндэнцыю актыўна абмяркоўваюцца пытанне аб зліцці акадэмічнай і вузаўскай гуманітарнай навукі, распрацоўваюцца механізмы аптымізацыі і больш эфектыўнай структурызацы акадэмічнай навукі ўвогуле. Час і аб'ектыўная ўмова, якія дыктуюць неабходнасць эканоміі і ашчаднасці, схіляюць да канкрэтных дзеянняў, скіраваных на ўдасканаленне форм і метадаў правядзення навуковых даследаванняў і ў галіне гуманітарнай навукі. Аднак ёсць глыбокае перакананне ў тым, што пры вызначэнні прыяры-

Інстытут літаратуры НАН Беларусі — адна з самых стараўшых устаноў рэспублікі, якая вядзе свой радавод ад Інбелкульту — прародзіча сённяшняй Акадэміі навук. У навуковым актыве інстытута за 75 гадоў існавання — шматлікія працы фундаментальнага характару па гісторыі і тэорыі беларускай літаратуры, метадалогіі літаратуры, яе жанраў і стыляў, манаграфічныя і кампаратывістычныя даследаванні, прысвечаныя асобным перыядам развіцця літаратуры, пэўным праблемным аспектам, ракурсам, мастацкім метадам, кірункам і г.д.

тэтных кірункаў агульнай стратэгіі развіцця навукі павінен пераважаць не прыватны, вузкакарпаратыўны ці вузкаведамасны, а агульнанацыянальны, дзяржаўны інтарэс і клопат. Прыярытэт і павінен разумецца, трактавацца перадусім як добра ўзважаная, стратэгічная вывераная падтрымка і развіццё пэўнай галіны навукі ў маштабным праекце дзяржаўна-акадэмічнай сацыяльна-эканамічнай, гісторыка-культурнай, ідэалагічнай, эстэтычнай, маральнай, духоўнай.

Што тычыцца Інстытута літаратуры, важна мець на ўвазе адну істотную рэч: без культывавання мастацкага слова, высокіх ідэалаў гуманізму і патрыятызму нельга ўмацаваць нацыянальны дух і нацыянальную свядомасць грамадзян. Адным з атрыбутаў суверэннай краіны насамрэч можна лічыць наяўнасць акадэмічнага навуковага інстытута, дзе б ствараўся летапіс яе мастацкіх здабыткаў, на высокім прафесійным узроўні праводзілася б сістэмна-акадэмічнае даследаванне ўсяго літаратурнага працэсу ў яго шырокіх і шматвектарных сувязях з грамадскімі практыкамі. Гэта неабходна для пакаленняў сённяшніх і будучых, бо ў мастацкім слове сфакусіраваны, скандэсанаваны духоўны вопыт народа, яго велічныя здзяйсненні,

Адраджэнне нацыянальнага кіно — тэма, якая, напэўна, яшчэ доўгі час не перастане быць вострай і актуальнай.

Чарговы крок у гэтым кірунку — адкрыты маладзёжны конкурс на лепшы сцэнарый кароткаметражнага мастацкага фільма на тэму "Беларусь. XXI стагоддзе", абвешчаны Міністэрствам культуры краіны.

Конкурс для сцэнарыстаў

У правядзенні конкурсу задзейнічаны не толькі Міністэрства культуры, але і прадстаўнікі буйных творчых грамадскіх аб'яднанняў — Саюз пісьменнікаў Беларусі, Беларускі саюз кінамастаграфістаў, БРСМ.

Конкурс праводзіцца да 30 верасня 2007 года. Падчас яго журы разгледзіць як арыгінальныя сцэнарыі, так і сцэнарыі, заснаваныя на перапрацоўцы твораў беларускай літаратуры. Творчае спаборніцтва лічыцца маладзёжным, паколькі ўзрост канкурсантаў — ад 18 да 31 гадоў.

Пераможцаў плануецца ўзнагародзіць 17 снежня 2007 года падчас святкавання Дня беларускага кіно. Дарэчы, тэма, якую атрымае адну з прэмій, павінны перадаць выключныя аўтарскія правы заснавальнікам конкурсу на вытворчасць фільма па іх сцэнарыях тэрмінам на 5 гадоў.

Пракаменціраваць мерапрыемства мы папрасілі аднаго з членаў журы конкурсу **кіназнаўца, празаіка, дацэнта кафедры замежнай журналістыкі і літаратуры факультэту журналістыкі БДУ Ягора Конева.**

— Апошнім часам у Беларусі насамрэч існуе праблема напавнення сцэнарнага партфеля кінастудыі. Мы выпускалі мала ўласных, а не сумесных з расійскімі кінавытворцамі, фільмаў. Зразумела, увесь час "Беларусьфільму" нельга выратавацца за кошт ко-прадукцыі. Не думаю, што прыкладам для нас павінен служыць чэшскі кінамастаграф, які трымаецца на сумесных з Галівудам праектах.

Наш конкурс будзе мець вынік у тым выпадку, калі журы вылучыць годны сцэнарый, які ў хуткім часе ператворыцца ў паўнаватарасны кароткаметражны фільм.

Я вельмі рады паўдзельнічаць у конкурсе ў якасці члена журы, бо гэта не толькі мне, але і астатнім прадставіць магчымасць творчага ўзаемаабмену ідэямі, пазнаёміць нас з новым пакаленнем маладых сцэнарыстаў. Не выключаю магчымасці, што на конкурс будуць дасланы сцэнарыі, якія доўгі час ляжалі ў аўтараў у стане "мёртвым грузам" і нарэшце запатрабаваны.

Лічу, што толькі на конкурснай аснове маладыя аўтары створаць новыя творы. Калі няма творчага спаборніцтва, то адпаведна — няма і добрага кіно.

У далейшым айчыны кінамастаграф будзе развівацца толькі на трывалым творчым падмурку — добрым сцэнарыі!

Сяргей ДУБОВІК
Фота аўтара

Спрэчкі вакол перакладу

Погляд

Прызнаюся адразу, што даведаўшыся пра палеміку, якая разгарнулася вакол перакладу на рускую мову рамана Уладзіміра Караткевіча "Хрыстос прыязмліўся ў Гародні", зробленага Аляксандрам Сурніным для Санкт-пецярбургскага выдавецтва "Амфара", я спачатку пачытаў сам пераклад.

У арыгінале я чытаў раман неўзабаве пасля яго выхаду асобнай кніжкай, недзе ў 1972 годзе, таму тэкст яго ўжо не быў настолькі на памяці, каб згадваць падрабязнасці. Не стаў перачытваць раман з самага пачатку, выбраў найгуд старонкі недзе з сярэдзіны, пачаў чытаць, стараючыся заўважыць перакладчыцкія агрэхі. Трэба сказаць, што без параўнання з тэкстам арыгінала, заўважалася на дзіва мала. Так, адчувалася жаданне быць бліжэй да аўтарскага тэксту, прыпадабніцца да стылю, што выяўлялася ў пабудове фраз, парашэнні сінтаксісу і граматыкі рускай мовы, захаванні некаторых беларусізмаў, імкненні такім спосабам даць адчуванне нацыянальнага каларыту. Але яўных скажэнняў зместу, надарчэнасцей, грубых памылак напачатку амаль не заўважалася. Тады зняў з паліцы арыгінал, пачаў параўноўваць. Стаў знаходзіць памылкі, звязаныя з недастатковым веданнем беларускай мовы, гісторыі, побыту, рознага роду рэалій, якія Караткевіч не лічыў патрэбным тлумачыць, спадзеючыся на пэўную падрыхтаванасць чытача, яго эрудзіраванасць у пытаннях нацыянальнай культуры. Ubачыў, што перакладчык часам проста не разумее таго ці іншага слова і перакладаў яго найгуд, як Бог на душу пакладзе. Што ён не выпрацаваў сам для сябе канцэпцыі адносна перакладу ўласных імёнаў, назваў гарадоў і паселішчаў. Дапускаў пропускі асобных выказаў, сказаў. Калі не параўноўваць пераклад з арыгіналам, то агрэхі не заўсёды можна заўважыць, бо ў цяжкіх выпадках перакладчык знаходзіў хаця і няўдалае рашэнне, але яно набывала нейкі сэнс, іншы, быццам бы і дарочны.

Каб не чытаць, параўноўваючы ўвесь тэкст, я звярнуўся да артыкулаў Л. Рублёўскай, Б. Ляпешкі, Т. Раманюк, П. Жаўнярова, у якіх выказаны іх уражанні ад уважлівага чытання перакладу, прыведзены шматлікія прыклады неадпаведнасцей арыгінала ў новым моўным абліччы твора. Што скажу? Згодзен з усёй канкрэтыкай, нічога не магу запярэчыць адносна закідаў рэцэнзентаў перакладчыку ў недастаткова ўважлівым прачытанні рамана Уладзіміра Караткевіча, шматлікіх агрэхах, недакладнасцях, памылках, пропусках, скажэнні стылю. Але не згодзен з высновамі тых аўтараў, якія лічаць што ў выніку атрымалася пародыя. Думаю, што такая імпульсіўнасць аўтараў крытычных артыкулаў грунтуецца на пачуцці захопленасці творчасцю Уладзіміра Караткевіча. Але хіба не гэтае пачуццё выкірвала Аляксандра Сурніна ў тым самым напрамку: абудзіла жаданне перакласці найбольш краўнальны твор беларускага пісьменніка, імкненне пазнаёміць з ім і рускага чытача? Пачытайце пасляслоўе перакладчыка. З яго можна даведацца, што Аляксандр Сурнін не проста ўзяў найгуд немаведама якую кнігу і пачаў, не прачытаўшы, фразу за фразай ператлумачваць яе на другой мове, абы толькі, скажам, зарабіць грошы ці набыць сабе рэпутацыю перакладчыка, увайсці ў літаратурную эліту. Не, ён гэтай кнігай захапіўся, яна аказалася яму блізкай сваім гуманістычным зместам, сваім высакордным духам, і, як мы бачым, ён выказаў у пасляслоўі ўласнае бачанне праблем гэтага твора, разуменне яго зместу. Больш за тое, ён пабываў у мясцінах, звязаных

з творам, што, згэдзіся, не ўласціва перакладчыкам-халтуршчыкам, ён наталіў сваю душу відовішчам краявідаў, нібы сімвалічна дакрануўшыся да таго, што было такім дарагім для аўтара. І толькі пасля гэтага сеў за пераклад.

Аляксандр Сурнін піша, што ён стараўся пры гэтым "сохранить музыку живого белорусского языка". Але ўся бяда была ў тым, што ён пайшоў шляхам адзіночкі-саматужніка, да таго ж не маючы вопыту перакладчыцкай працы. Як бы яму трэба было ўзяцца за яе, з чаго пачаць? Трэба было пачытаць і іншыя творы Уладзіміра Караткевіча, ужыцца ў яго творчую манеру, увайсці ў яго духоўны свет. Варта было яшчэ і пачытаць літаратурнаўчыя манаграфіі, прысвечаныя жыццю і творчасці пісьменніка. Каб усвядоміць сабе гістарычны фон, абставіны, у якіх развіваецца дзеянне, проста неабходна абазнацца і ў гісторыі таго часу. Але для таго, каб поўнаасцю дайсці да разумення твора, і гэтага часта бывае мала. Трэба добра разумець многае такое, што выходзіць за межы мовы, літаратуры, знаходзіцца ў сферы культуры народа, яго ментальнасці. Таму, не будучы глыбока дасведчаным у тонкасцях, перакладчыку трэба звяртацца да спецыялістаў, кансультавацца, распытваць,

Чаму так рэдкая рэцэнзуюцца перакладныя творы? Чаму перакладчыкі і перакладазнаўцы так раз'яднаны, чаму не арганізуюцца семінары, нарады, чаму перакладчыку-пачаткоўцу няма куды звярнуцца за кансультацыяй? Чаму ён адразу нясе сваё перастаранне ў выдавецтва, а не апрабіруе яго пэўным чынам?

ды і начытвацца, дабраўшыся аж да спецыялізаваных слоўнікаў, даведнікаў, энцыклапедыі і манаграфій. Скажам, не разумеш ты слова "робак", спытайся аднаго, другога, і нехта ды адкажа, што Караткевіч ужыў тут польскае слова, якое перакладаецца як "чарвяк". А замест таго наш перакладчык кіруецца нейкімі незразумелымі асацыяцыямі, фантазіруе, і перадае гэтае слова як "раб". У мове Караткевіча трапляюцца паланізмы, украінізмы, дыялектызмы, нават аўтарскія неалагізмы, многія бытавыя і гістарычныя рэаліі, і "з наскоку", па нейкім уласным "азарэнні" перавыразаць іх не выпадае. Не ведаеш, што такое баглейка, звярніцца да слоўніка, да энцыклапедыі. Не разумеш нейкага слова, звязанага з рэлігіяй, не палянуйся схадзіць да ксяндза ці башошкі, распытай. Ні ў якім разе нельга, перакладаючы, пакідаць невытлумачаным ніводнага не зразумелага самому сабе слова, ці, што яшчэ горш, фантазіраваць яго разуменне.

Пэўная доля віны за тое, што недасканалы пераклад убачыў свет, ляжыць і на Санкт-пецярбургскім выдавецтве "Амфара". Перш чым выносіць рукапіс на чытацкі суд, варта было давесці яго да патрэбнай кандэцыі. А менавіта — адрэдагаваць у адпаведнасці з законам рускай мовы. А яшчэ лепей — даць на рэцэнзію спецыяліста, як гэта рабілася раней.

Беручыся за пераўвасабленне тво-

ра сродкамі іншай мовы, пачаткоўцу ў гэтай справе неабходна пазнаёміцца і з пэўнымі тэарэтычнымі напрацоўкамі ў галіне перакладазнаўства, папрасіць каго-небудзь са спецыялістаў парэкамендаваць адпаведную літаратуру ці хаця б даць кансультацыю, каб зведаць самае элементарнае. Абсалютна слухна тое, што Аляксандр Сурнін захачеў "захавашь музыку беларускай мовы", але не ўведаў таго, што лепей перакладаць натуральнай нязмушанай рускай мовай, а не перакручваць беларускія словы на рускі лад.

Вось тут нам варта ўзяць частку граху за невысокую якасць перакладу на сябе. Чаму так рэдкая рэцэнзуюцца перакладныя творы? Чаму перакладчыкі і перакладазнаўцы так раз'яднаны, чаму не арганізуюцца семінары, нарады, чаму перакладчыку-пачаткоўцу няма куды звярнуцца за кансультацыяй? Чаму ён адразу нясе сваё перастаранне ў выдавецтва, а не апрабіруе яго пэўным чынам?

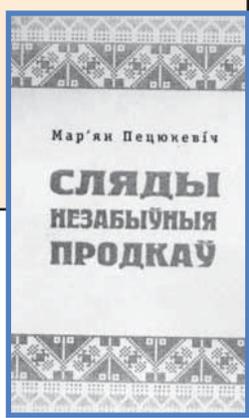
Згэдваецца мінулае, калі пры Саюзе пісьменнікаў існавала і актыўна працавала секцыя мастацкага перакладу. На яе пасяджэннях пастаянна абмяркоўваліся рукапісы перакладаў пазіі і прозы, ацэньваліся, часта і вельмі крытычна, ужо выданыя кнігі, а тыя, хто набыў пэўны вопыт, прымаліся ў Саюзе. Менавіта на секцыю прынёс аднойчы свае пераклады беларускай лірыкі на рускую мову пачынаючы перакладчык Геннадзь Рымскі. Яму як нікому была патрэбна аб'ектыўная ацэнка, бо ён, вучоны-кібернетик, быў далёкі ад літаратуразнаўства, перакладазнаўства, але меў палкае жаданне перакладаць. І ён атрымаў кансультацыю, натхніўся станоўчай ацэнкай, крытычна ўспрыняў заўвагі, а ў выніку з'явіліся дзве добрыя падборкі перакладаў. Цяпер ёсць аж два Саюзы пісьменнікаў, ёсць магчымасці, ёсць спецыялісты, а вось дапамагчы перакладчыкам-пачаткоўцам як бы і няма каму. Было б добра, каб адбылося вяртанне да добрай старой практыкі, якая давала плён, прыносила карысць.

Але вернемся да перакладу Аляксандра Сурніна. Я не схільны ацэньваць яго катэгарычна адмоўна. Калі ўзняцца вышэй памылка, хай сабе і шматлікіх, то хіба яны вызначаюць сабой успрымманне рамана? Змест у цэлым перададзены, чытач можа пранікнуцца ім, суперажываць, атрымаць уяўленне пра тое, што хацеў сказаць гэтым творам аўтар. Калі ж супаставіць гэты пераклад з тым смуродным балотам, у якое нас цягнуць шматлікія пераклады брыдкіх нізкапробных дэтэктыўчыкаў, містычных, эратычных, парнаграфічных і іншых літаратурных недаробак, то ці не лепш рускаму чытачу пачытаць пераклад з У. Караткевіча? Тым болей, што масавая літаратура і перакладаецца (на рускую мову) халтурна. Яна штучна прыстасоўваецца да маладзёжнага жаргону, перасыпана калькамі з англійскай мовы, перанасычана ўсімі гэтымі "клёва", "прыкольна", "тусовацца", "заниматься любовью", "оттягиваться" і іншымі моўнымі сурогатамі. Хто хоча атрымаць ад гэтага асалоду, хай пачытае хаця б пераклад з англійскай мовы рамана аднаго з не горшых аўтараў дэтэктываў Дамэніка П'юзо "Апошні Дон".

Аляксандр Сурнін выказвае ў пасляслоўі жаданне працягваць працу над перакладамі, ён хацеў бы перакласці яшчэ што-небудзь з У. Караткевіча. Хочацца верыць, што крытычныя заўвагі, выказаныя яму ў друку, не адаб'юць у яго ахвоту да перакладаў. Трэба мець на ўвазе і тое, што ён адразу ўзяўся за надзвычай высокі ўзор, і тое, што і ранейшыя пераклады з У. Караткевіча (практычна ўсе!) не былі якаснымі, хаця за іх браліся і досьць спрактыкаваныя ў перакладзе людзі. Але ў свой час выказаць крытычныя заўвагі, скажам, В. Шчадрыной ніхто не адважыўся, бо, магчыма, сёй-той спадзяваўся, што, будучы на пасадзе ў СП ССССР у Маскве, яна літасціва перакладзе і яго. Дык давайце ж роўна адносіцца да ўсіх. Можна быць, перш чым брацца за новы пераклад, Аляксандра Сурніну варта было б вярнуцца да ўжо зробленага, выправіць недахопы, перапрацаваць тэкст, даць пачытаць яго дасведчаным людзям, пасля зноў выдаць. Так набудзецца вопыт, які паслужыць паліпшэнню якасці новых перакладаў. А беларускае мастацкае літаратура набудзе яшчэ аднаго добрага свайго папулярызатара ў расійскага і рускамоўнага чытача.

Міхась КЕНЬКА

"Сляды незабыўных продкаў" — так называецца новая кніга этнаграфічных нарысаў Мар'яна Пецюкевіча, якая толькі што пабачыла свет.

Чытаючы Мар'яна Пецюкевіча

Яшчэ цёпленькі, як кажуць друкары, адзін асобнік з Мінска прыслаў мне Янка Саламевіч. Спдар Саламевіч з'яўляецца складальнікам і рэдактарам гэтага найцікавейшага выдання. Па словах Янкі Саламевіча, Мар'яна Пецюкевіч (1904—1983) пасля сябе пакінуў вялікую творчую спадчыну. Да друку будуць рыхтавацца яшчэ некалькі кніг гэтага выдатнага беларускага вучонага-этнографа, грамадскага дзеяча, рэдактара часопіса "Шлях Моладзі", былога выпускніка Віленскіх гімназіі і універсітэта. У 1998 годзе ў Вільні з друку выйшла яго кніга ўспамінаў "У пошуках зачараваных скарбаў", пасля з'явіліся, дзякуючы Галене Глагоўскай і Вячаславу Харужаму, кнігі "Кара за службу народу" (Беласток, 2001) і "Лісты 1956—1982" (Беласток, 2005). Было яшчэ мала каму вядомае выданне "Трагічныя ніткі лёсу беларускага патрыёта" (2003) Мар'яна Пецюкевіча. І вось — новая кніга, не падобная на ўсе іншыя. Яна прысвечана беларускай этнаграфіі.

Зборнік пачынаецца праграмай-апытальнікам для вывучэння народных абрадаў пахавання і памінання (Дзядоў). "Заўважым, — піша ва ўступным слове да кнігі фалькларыст Лія Салавей, — што да гэтага часу ніхто з навукоўцаў Беларусі яшчэ не распрацаваў па такой шырокай праграме вывучэнне пахавальных абрадаў". Мар'яна Пецюкевіч у дзесяці раздзелах змясціў 283 пытанні, а ў праграме па вывучэнні Дзядоў — 97.

У кнізе змешчаны цікавыя артыкулы пра Міколу Нікіфароўскага — беларускага этнографа і "Уклад Казіміра Машынскага ў даследаванне народнай культуры беларусаў". Артыкул пра Нікіфароўскага друкаваўся яшчэ ў "Калосці" ў 1935 годзе, а пра Машынскага — ў 1976 годзе.

Заслугоўваюць увагі ў кнізе артыкулы Мар'яна Пецюкевіча пра беларускую мелаграфію, аб паходжанні назваў *Беларусь, беларусь*, аб роднай мове — найдаражэйшым скарбе. "Мова, — піша аўтар, — гэта нацыянальнае аблічча кожнага народа, гэта яго нацыянальны пашпарт, яго душа. Вось таму кожны народ і стараецца, каб яго аблічча было прыгожае, чыстае, свежае і такая ж нацыянальная душа-культура. Душа, здольная, таленты, веды шырокіх народных масаў ярка выяўляюцца ў мове і ў шматграннай народнай творчасці".

У 1949 годзе Мар'ян Пецюкевіч беспадстаўна быў разам з сям'ёй асланы ў Краснаярскі край, а з 1953 да 1956 знаходзіўся ў адным з лагераў Варкуты. Янка Саламевіч неж мне раскажаў, а яму распаўвадаў сам Мар'ян Язэпавіч, што калі іх, 500 чалавек, прыгнані ў адзін з лагераў Варкуты, дзе былі людзі ўсіх нацыянальнасцяў, то Мар'ян Пецюкевіч падумаў: няўжо тут не будзе знаёмых беларусаў? А калі прыгледзеўся, убачыў Янку Багдановіча. Таго самага, з якім разам у Вільні выдавалі часопіс "Шлях Моладзі". Сябрам і землякам было што ўспомніць. Ды і сталінскія лагеры іх не запылахалі, не знішчылі.

Звярнуўшыся на радзіму, Мар'ян Пецюкевіч актыўна друкаваўся ў беларускай "Ніве" ў

Беластоку. У 1950-х — 60-х гадах на старонках твднёвіка ён апублікаваў дзесяткі артыкулаў. Сярод іх былі матэрыялы і пра паходжанні назваў *Беларусь, беларусь*, пра родную мову, а таксама пра Купалле, старадаўнія нацыянальныя юр'еўскія звычкі. Усе яны ўвайшлі ў кнігу "Сляды незабыўных продкаў". Наогул, Мар'ян Пецюкевіч мог гадзінамі распавядаць пра беларускія традыцыі і святы. Янка Саламевіч у гэтай кнізе згадвае: "Калі Мар'ян Пецюкевіч наведваў родныя мясціны і пабываў у Мінску, у пляменніка Уладзіміра, у маёй хаце, першае, на што звярнуў увагу: як у нас ляжаць падушкі на ложку. "Так падушкі кладуць беларусы", — рэзюмаваў дасведчана ён. Прызнаўся: "Этнаграфія — мая любімая справа поруч з пчоламі, якіх я таксама вельмі люблю. Я хоць сёння магу напісаць артыкул, скажам, "Каса". Пакажу, чым каса характэрная на Віцебшчыне, Гродзеншчыне, Беластоцчыне. А не так, як пішуць вашы цяперашнія этнографы, — прылада касіць траву".

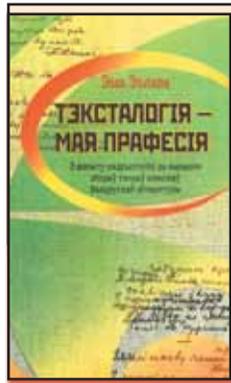
Раздзел "Матэрыяльная культура Сакольскага павета" ў новай кнізе — вялікая праца аўтара і несумненнае яго ўдача, якая засталася нам у спадчыну. Гэты раздзел напісаны цікава, проста, каларытна, народны побыт Сакольшчыны перададзены глыбока і ярка. Праца ўзнікла ў выніку зацікаўленасці М. Пецюкевічам культурай насельніцтва на польска-беларускім памежжы Беластоцчыны. Аўтар спрабуе паказаць народную культуру Сакольшчыны на сучасным яму этапе і часткова ў мінулым, паказаць яе экспансіўнасць на іншыя паветы і цэлыя рэгіёны.

Спачатку даецца кароткая агульная характарыстыка Сакольскага павета, дзе нядужа многа ёсць прыродных багаццяў: балотная руда, торф, гліна, жвір, камень, дзе прамысловасць развіта слаба, а беларуская мова пераважнай большасці жыхароў з'яўляецца роднай мовай (матэрыял збіраўся ў 1957—60-х гадах). Далей аўтар распавядае пра форму слябі і сядзіб, пра вясковое будаўніцтва "Сялянскае будаўніцтва Сакольшчыны, як зрэшты і ўсюды, па сваім прызначэнні дзеліцца на аб'екты: жыллёвыя, гаспадарчыя і сакральныя (цэрквы, касцёлы, каплішчы, крыжы). У аснову вясковага традыцыйнага будаўніцтва пакладзены наступны матэрыял: дрэва, камень, гліна, вапна, салама. Перад першай сусветнай вайной пераважалі на Сакольшчыне ў асноўным драўляныя будынкі. У міжаежны перыяд у мястэчках і ў багатыя сяляны пачалі з'яўляцца мураваныя будынкі. Гэты працэс працягваецца да сённяшняга дня.

Цікава аўтар апісвае збіральніцтва, паляўніцтва, земляробства, пчалярства, прадметы хатняга ўжытку, народнае адзенне і абутак, харчаванне.

Запісы, зробленыя Мар'янам Пецюкевічам — гэта сапраўды вялікі скарб. І добра, што ён выданы асобнай кнігаю, дзякуючы ахвяраванням дачок Мар'яна Пецюкевіча Марылі і Міраславы, а таксама сям'і Алены Бублік.

Сяргей ЧЫГРЫН

У прафесійнай крытыцы, хоць і не галосна, лічыцца маветонам пачынаць свой водгук на кнігу з разгляду анатацыі. Але парушу няпісаных правілы. Бо анатацыя да кнігі Эмы Золавай “Тэксталагія — мая прафесія: 3 вопыту падрыхтоўкі да выдання збораў твораў класікаў беларускай літаратуры” патрабуе некаторых удакладненняў.

Тэксталагія як рэстаўрацыя культуры

дабрыні, інтэлігентнасці і сумленнасці. Прафесіяналізм літаратуразнаўцы складаецца не толькі з удумлівага працэтвання тэксту, аналітычных здольнасцяў і ведаў. Перш за ўсё ён трымаецца на любові да той персону, пра якую пішаш, на неабыхавасці, якая далёка выходзіць за межы даследчыцкіх адносін.

Асабліва гэта выяўляецца ў тэксталагіі, дзе ўсё крохкае, няпэўнае, прыспанае попяла мінулага. Часам толькі любоў тэксталага вяртае з небыцця тэксты, здавалася б, безваротна згубленыя. Ці пераадкрывае тыя, пра якія, здаецца, усё вядома. Тэксталаг нагадвае рэстаўратора, які ўзнаўляе фрэску ў старажытным храме. Праз напластаванні рэдактарскай і аўтарскай цэнзуры ідзе ён да сапраўднага твора, вяртаючы яркасць і сакавікасць слову майстра. Узорам такой працы могуць служыць артыкулы Э. Золавай “3 гісторыі стварэння паэтычнага зборніка “Шляхам жыцця”, “Поўны збор твораў Янкі Купалы ў 9 тамах (да праблемы датавання)”, “Новыя архіўныя знаходкі (Два лісты Янкі Купалы)”, “3 гісторыі напісання рамана І. Мележа “Мінскі напрамак” (Кніга трэцяя “Будучыня з намі””, якія прыадкрываюць сакрэты творчых майстэрняў класікаў. І тут ёсць чаму павучыцца сённяшнім маладым пісьменнікам, якія, так выглядае, не бачаць неабходнасці ў перацыванні ўдаканалыні сваіх аднойчы надрукаваных тэкстаў.

Але талент даследчыка не толькі ў тым, каб вярнуць чытачам згубленыя каштоўнасці, але і ў тым, каб знайсці ім належнае месца ў тэзаўрусе культуры, вызначыць іх статус. Рытуальны збор твораў, тэксталаг штодня павінен вырашаць лёс твора не на ўзроўні “цікава- нецікава”, “таленавіта- неталенавіта”, а на ўзроўні мастацкага канона. Сітуацыя выбару для яго — штодзённая, і спрэчных момантаў тут процьма. І тут ужо прыходзіць час, калі трэба правяць не толькі веды і густ, але і волю, навуковы “тэмперамент”. Бо крытыкаў цяжкай тэксталагічнай працы значна больш, чым самі тэксталагаў, і ўменне адстаяць свой выбар патрэбна літаратуразнаўцу не толькі падчас працы над вялікімі выданнямі. Так, ужо пасля выхаду “Выбраных твораў”

М. Багдановіча даводзіцца Э. Золавай палемізаваць у адкрытым лісце з А. Бяляцкім, аргументуючы, на мой погляд, абсалютна бяспрэчную рэч — неабходнасць друкаваць класікаў без выняткаў, а не толькі беларускамоўную спадчыну (“Не бездакорна, але...”).

Аднак максімальную колькасць незадаволеных сабраў такі доўгачаканы праект адзела выданняў і тэксталагіі як “Поўны збор твораў Янкі Купалы” у 9-ці тамах. Чаго толькі не давалася прачытаць тэксталагам пра сваю працу! Выхад ці не кожнага тома суправаджаўся з’едлівымі каментарамі знаўцаў усё ўзроўняў, а калі выданне нарэшце было завершана і прышоў час яго прэзентаваць, тэксталагаў папросту адсунулі ўбок.

Тэксталаг — людзі сціплыя, гэта не камплімент, а канстатацыя факта. Свае дасягненні, як і крыўды, яны агучваюць рэдка. Таму з вялікай цікавасцю чытаецца невялікая па аб’ёме нататка Э. Золавай “Творы ці “сачыненні”? Без надрыву і скаргаў аўтар гаворыць пра набалеае — як завершаная праца “Поўны збор твораў Янкі Купалы” была прадстаўлена шырокаму свету. Здавалася б, сёння такім дзіўным гісторыкам не павіна быць месца ў культурным асяродку, але ж беларускае літаратурнае “кола” — з’ява спецыфічная. Мяркуюць самі — то ў прэсе перайначыць назву выдання, то пераадрасуюць тэксталагічную працу па зборы і падрыхтоўцы матэрыялу музею ці выдавецтву (выданне падрыхтаванае калектывам тэксталагаў Інстытута літаратуры НАН Беларусі пад навуковым кіраўніцтвам М. Мушынскага), то прыпішуць навуковае рэдагаванне старонікам чалавеку... А то і проста не запытаць тэксталагаў на прэзентацыю іх уласнай працы! Гэта выглядае на нейкую адмысловую змову, але хутчэй за ўсё проста праява абыхавасці і некампетэнтнасці, і ў першую чаргу журналістаў, якія жывуць адным днём, нежак прыныцыпова не разумеючы тых, хто працуе на аддаленую будучыню.

Зразумела, што і ў працы тэксталагаў, як у любой працы, здараюцца памылкі... І, пэўна, не ўсё імі зробленае — бяспрэчна і не патрабуе ўдакладненняў. Але ж глядзець, як грунтоўную, непад’ёмную, доўгачаканую працу,

у якую ўкладзена столькі высілкаў і любові, спрабуюць перакрэсліць двума-трыма павярхоўнымі заўвагамі, бывае проста балюча. Бо той, хто хоць трохі знаёмы з тым, як робяцца такога ўзроўню выдання, ведае, што праблем у тэксталагаў значна больш, чым славы ці грошай. Таму ў чарговы раз назіраючы, як з бруднай вадой некаторыя крытыкі спрабуюць выкінуць і дзіця, хочацца запісаць іх саміх пакаштаваць гэтага нялёгкага тэксталагічнага хлеба.

Наогул роля крытыкі ў лёсе беларускай літаратуры вельмі неадназначная. Беларускую крытыку, асабліва ў апошнія гады, схільны бачыць як кампліментарную, сервільную, нярэдка выстаўляючы ёй рахунак за “недавыхаванасць”, інфантальнасць нацыянальнай літаратуры. Але калі паглядзець на літаратурны працэс з вешкі стагоддзя — а кніга Э. Золавай гэта якраз і дазваляе зрабіць, — то стане відавочна, што наша крытыка па сваёй традыцыі хутчэй агрэсіўная, рэзка, нядобразычлівая. І датычыць гэта не толькі якога-небудзь Бэндэ, чыё імя стала называльным, але і тых, з кім звязаны нягоршыя моманты гісторыі айчынай літаратуры. Карысна прачытаць артыкул Золавай “П’еса “Тутэйшыя” і яе ўплыў на творчы і жыццёвы лёс паэта”, каб даведацца, якую ролю адыгралі ў жыцці Янкі Купалы такія крытыкі як У. Чаржынскі, А. Бабарэка, А. Замоцін. Здзівіцца і... парадавацца за нашых дзяцей, якія сёння маюць мажлівасць прачытаць гэтую геніяльную п’есу ў школьных падручніках. Гэты артыкул Золавай — не толькі “жыццяпіс” аднаго твора, але і адна з самых непрывабных старонак гісторыі беларускай крытыкі, на якую аднак нельга забывацца.

Кніга “Тэксталагія — мая прафесія” задумалася як абагульненне вопыту падрыхтоўкі да выдання збораў твораў класікаў, працы, якой Э. Золава займалася амаль паўстагоддзе ў сценах Інстытута літаратуры імя Янкі Купалы. Але аўтару ўдалося вывесці гэтую ў прыныцы вузкагаліновую тэму на іншы ўзровень абагульнення. Кніга дае мажлівасць пабачыць праз тэксталагію — сціплую каралеву літаратуразнаўства, малавядомыя старонкі нацыянальнай культуры.

Ганна КІСЛІЦЫНА

Калі радкі гавораць...

Мы сагрэліся ўсе “ля святога кастра, ля цяпельца вачэй, чысціні і добра...”

(К. Цыбульскі)

І гэтым “святым кастром” зрабілася невялікая сцена мінскай школы № 213. Гэта быў “сон светлы-светлы...” і адчуванне паўнаты жыцця. Шчырае слова паэта-песенніка Кастуся Цыбульскага зачаравала і зрабіла спраўдны чуд. Стала надзвычай светла і ўрачыста, бо людзі, якія завіталі ў госці да дзяцей, — прафесіяналы. І тая канцэртная праграма, што доўжылася паўтары гадзіны, вартая ўвагі любой, самай вялікай і самай патрабавальнай аўдыторыі. Як сказала заслужаная артыстка Беларусі Ніна Брэнковіч, шчасце бачыць, як свеціцца радасцю вочы дзяцей, шчасце разумець, што яны — самыя ўдзячныя твае слухачы. Нізкі паклон вам, мілая добрая Жанчына! Так, як сывалі вы для нашых вучняў, спявае толькі маці любым дзеткам сваім...

Дабрачыні канцэрт. Гэта не даніна модзе і не папулярызатарства. Канстанцін Пятровіч Цыбульскі — сын беларускае вёскі, педагог па адукацыі і па прызанні, улюбёны ў само жыццё і прыгажосцю сваёй зямлі чалавек. Як нікто іншы, ён разумее магію слова, якім валодае паймаўшэра.

На свет глядзіць ён не далёк, Ён гоіць словам сэрца раны, Яго змааецца радок З бядушам, сквапнасцю, паданам.

Паэт разумее, што самая цяжкая і адказная праца — выхаванне чалавека: любоўю і прыгажосцю сеяць у душы людзей дабро.

Гадзімі мы выхоўваем у нашых дзетак усвядомленае адказнасці чалавека за ўласны лёс і будучыню краіны, гаспадарліваць і клапацівацца, вучым любіць і паважаць людзей, шанаваньне ўсё, што стварыў чалавек і што дае нам прырода, — вучым чалавечнасці! Аб гэтым гаварыць вялікі аптыміст і чалавекалюб Канстанцін Пятровіч нам і нашым вучням словамі чудаўных лірычных, патрыятычных і сатырычных вершаў. Аб дабрыні і чалавечнасці сывалі нам прыгажуні-асілікі з групы “Рэй”, выканаўца песень на словы К. Цыбульскага Сяргей Каратышэўскі. І гэта былі не проста вершы і песні, а і шчырыя малітвы! Адночы пачуўшы іх, ужо немагчыма не любіць сучасную паэзію і сучасную беларускую эстраду. На школьную сцэну са сваім спадарожнікам-баянам выходзіў таксама кампазітар Леанід Шурман. Так-так, той маэстра, пра якога Кастусь Цыбульскі напісаў у кнізе “Малітва і песня”:

У песнях яго — нарачанскія сосны, Над нёманскай кручай — дзявочая постаць, І водар каханья, і пах чабаровы, І звонкі жаўрук над Радзімай вясновай.

Галоўнае, што дзецці зразумелі і адчулі, якое прыгожае і дужае наша беларускае слова і якая багатая наша песенная народная душа, што трэба ведаць і любіць найперш сваё, нацыянальнае мастацтва.

Ніна ТРУШАНАВА, настаўніца роднай мовы і літаратуры СШ № 213 г. Мінска

Ад шчырага сэрца

Менавіта так выказвае свае думкі і пацучці паэт Мікола Леўчанка. З задавальненнем прачытаў у адным з нумароў газеты “Белорусская нива” ў рубрыцы “Беларускі ручнік” яго верш, прысвечаны роднай зямлі. Захапіла шчырасць, непасрэднасць пачуццяў, замілаванне родным краем...

І вось перад намі кніга члена Саюза пісьменнікаў Беларусі Міколы Леўчанкі “Шчырасць”. Вершы, змешчаныя ў ёй, прысвечаны роднай прыродзе, каханню, гераічнаму мінуламу Беларусі. Творы вызначаюцца лаканізмам, мастацкай выразнасцю, своеасаблівым бачаннем, здавалася б, звычайных рэчаў. Характэрнай асаблівасцю Міколы Леўчанкі як паэта з’яўляецца яго ўменне ў звычайным убачыць незвычайнае, па-свойму асэнсаваць яго і з дапамогай мастацкіх сродкаў данесці да чытача.

На першы погляд, усё здавалася б проста. Напрыклад, вершы, прысвечаныя прыродзе, але паэт знаходзіць абавязкова нешта сваё, адметнае. І перадае гэта трапнымі параўнаннямі, якія ствараюць незабыўную карціну:

“Хлапчуком гарэзлівым у поле Выбег шпарка светлы беззян”.

“Вераб’ём адзіночкі туліцца Да халоднай страхі маладзік”.

Такіх мастацкіх знаходак у аўтара шмат. А вось гэты верш нават хочацца прывесці цалкам, настолькі ён ярка перадае захапляючы малюнак зямі, адразу пераносіць нас у незабыўнае дзяцінства:

Бялявай грываю мяцеліца
Трасе ў азызлых правадах,
Гуляе з ветрам і ўсё ціліцца
Ускочыць з крыламі на дах.

Уецца стрытаня свавольніца,
Нястомна б’еца аб франтон.
Мароз густою ішчэю колецца,
Як дзядзька, пасечнік Антон.

У кнізе шмат вершаў, прысвечаных порам года, чудаўным краявідам, якімі захапляецца паэт і паказвае іх чытачу (“Паводка”, “Крыгаход”, “Сакавік”, “За-зімак”, “У спіку”, “Вяртанне”, “Краскі”, “На лузе” і іншыя).

Бярэ за сэрца верш, прысвечаны адной з найпрыгажэйшых вёсак Краснапольскага раёна, якая пахавана пасля катастрофы на Чарнобыльскай АЭС (“Траўна”).

У творчасці Міколы Леўчанкі значнае месца займае тэма гераізму беларускага народа ў грозныя гады Вялікай Айчынай вайны (“У ліпені 1941-га”, “Абеліскі”, “Ля тэлевізара”, “Памяці Аляксея Пысіна”).

Уражвае і грамадзянская лірыка паэта, які клапаціцца і пра родную мову (“Родная мова”), і пра адказнасць чалавека ў грамадстве:

Аднаго ў жыцці жадаю —
Мець мажымасць да сёну заўжды
Слухаць песні радзімага краю
І бруенне крывічнай вады.

Дарэчы, пярэ Міколы Леўчанкі належыць і кніга прозы “Пад знакам зялёнай ружы”, у якой змешчаны кароткія апавяданні — нявыдуманыя гісторыі з жыцця. Гісторыі гэтыя вызначаюцца не толькі шчырасцю, але і дасціпным гумарам, нечаканым завяршэннем.

Паэтычныя і празаічныя творы пісьменніка змяшчаюцца таксама ў абласным і рэспубліканскім друку, калектыўных зборніках і заўсёды знаходзяць свайго ўдзячнага чытача.

Міхась КАВАЛЁЎ

Алег
ЛОЙКА

Не імгла, а дзіва,
Рахманей казак нат.
І хай цяжэй дыхаць,
Сэрцу цяжэй хай –
Не памінай яго ліхам,
Бор стары, юны гай.
Няхай непадманны,
Тутэйшы, не пілігрым,
Не нябеснаю маннаю –
Захіне сувоем сваім.
Хавае ён усё тое,
Што нам цяжка хаваць,
Заслонай сваёй густою,
Рукой да якой падаць.

Мокнуць абеліскі
І бусліны клёкат,
І не бачу блізка я,
Не бачу далёка.
Бы ў адлігу, слізка,
Бы ў пушташ галёкаць,
І не бачу блізка я,
І не бачу далёка.
Агнявішча прысакам,
Туман павалокай,
І не бачу блізка я,
І не бачу далёка.
Валуновы выскалы,
Нямкамі аблокі,
І не бачу блізка я,
Не бачу далёка.

Людміла
Шчэрба

Я благая, благая, благая,
І намеры мае благія.
Сёння я з табою гуляю,
Зайтра кіну цябе на гібель.

Так банальна было заўсёды,
І нічога ты ўраз не зменіш.
Проста я з той руды-пароды,
Прад якою кайло нат кленчыць.

Я мядзянай гары гаспадыня...
І адкуль гэтакі верш жаночы?..
Прыналежнасць маю да багіняў
Ты пацвердзіў сягоння ўночы...

А цвярозасць прыходзіць зранку
І даруе ўлады бязмежжа...
Проста сёння ты быў Каханак.
Ну а зайтра – малы ды смешны...

ЦЯЖАРНАЯ

У лужыне адбілася святло
І растварылася ў абдымках
чарнаты –
Сляное вока на асфальце
зазьяла ўсімі фарбамі вясны.

Так ты ў маю істоту прарастаеш
Маленькім промнікам,
А я ўнікаю пустаты.
Нясу цябе сцярожка і ўрачыста,
бы шар зямны...

Калаўрот лістоты
нас закружыць потым
на сівых пражылках
мкліваю спружынай
паляцяць насустрач
два дыханні сумных
замільгаюць спіцы
прысмакам суніцаў
азавецца восень
і чародаў восем
сплеценых ў бясконцасць
панясуць да сонца
прадчування вырай

Пякучая гарбата студзіць пальцы
Працягнутых з даверам да цяпла
Рук. На шкла зычелай кальцы
Дажджу застыглая смала.

А калаўрот чайнак кружыць голаў
І патанае ў чорнай глыбіні.
Агорлы цукар звыклых словаў
Цярушыць снегам дзень пры дні.

Цалую развітальны бераг кубка,
Сплываю кволай кропляю да дна.
Вільготнай цішыні набракла губка.
Бяздонне кола змерваю адна.

Праз пулавіну ручаёў
Сілкуецца вясна,
Па кропельцы збірае кроў,
П'ючы зіму да дна.

З палону чэпкіх каранёў
Паўстаў зялёны вой
І панцыр лёду пракалоў
Адважнай ён стралой.

Пад дзёрзкім капытом дажджоў
Скараюцца снягі.
І птушак крылы пагатоў
Разгортваюць сцягі.

Нябёсаў чорны парасон
Прабіў пупышкаў залп.
І для зімы адзін патрон
Падрыхтаваў цюльпан.

Свяціць усталяваны мір
Крапілам крыжацет.
І пераможны п'е пацір
З усмешкаю Сусвет.

Эдуард
ЗУБРЫЦКІ

АПАЛЕНАЯ ПТУШКА

Мною высеная птушка
Больш ка мне не прыляціць.
Там, за лесам, борам-пушчай
Дождж шуміць і гром грыміць.

Апаліла птушка пер'е,
Мокне птушка на дажджы.
Што магу адзін цяпер я?
Чым змагу ёй памагчы?

Разгуляліся маланкі
На зямлі і над зямлёй.
І грымяць грамы ад ранку
Паміж птушкаю і мной...

ПАЙСЦІ...

Пайсці. І не вярнуцца.
Вачэй тваіх святло
Гарыць. Не размінуцца
Нам суджана было.

Пайсці. Да ног прыпасці.
Жыццё — маланкі мірг.
Мы і часце, як прычасце,
Дзялілі на дваіх.

Пайсці. І ціш развезаць.
Птушынае крыло
Шуміць, нібы завая,
Як некалі было.

Пайсці. І ўраз забыцца
На боль, на ўсе грахі.
Жагнаюць бліскавіцы
І сцежкі, і шляхі.

Пайсці. І не вярнуцца.
З былога. Там, дзе ты.

Жыты пад ветрам гнуцца.
Не выспелі жыты...

ВЕРАСОВАЧКА

Пойдзем, Ірынка,
У лес па грыбы...
Анатоль Вялюгін

Моцны твой сон —
Не даклікацца,
Вейкі, як крылцы, трымяць.
Што ж табе, любая, сніцца так?
Як мне твой сон разгадаць?

Ах ты ж, мая верасовачка...
Чмель паласаты гудзе
Промень разбуджаны сонечны
Сцежкай у бор прывядзе.

Хай жа твой сон недагледжаны
Тчэцца ў сусор'ях галін.
Пойдзем хутчэй у агледзіны
Між верасовых сцяжын.

Вось і прагнулася, мілая...
Бровы і птушкі ўразлёт.
Раніца ліўнем раскрылена.
Верас. І вусны. І мёд.

Ах ты ж, мая верасовачка...
Дзе ён, наш колишні рай, —
Светлы, пчаліны і сонечны
З шэптам "прачніся... ўставай?.."

ЗА САДАМ, ЗА СІНЯЙ СМУГОЮ

І гэтка спелыя ночы,
І гэтакі прасветлены сад,
Што, пэўна, вярнуцца захочаш
У край маладых птушанят.

Над рэчкаю сінія вербы
Калышучы нябачную плынь.
Хоць цяжка, ды ўсё ж такі верыш
Яшчэ у сваю далачынь.

Спрабуюць крыло птушаняты
Над росным святаннем ажын.
Ім хочацца ў неба узняцца
Над садам, над светам усім.

Няспешнай і мудрай хадою
Іду — і нябёсы святлей.
За садам, за сіняй смугою
Яшчэ мой не змоўк салавей...

АЙЧЫНА

Іду ў жыццё
І бачу край быліны,
Вільготны вецер
Б'еца на ішчаце.
Навечна ў сэрца
Ўпісана Айчына
З бязровай галінкай у руцэ...

Апавяданне

3 цыкла
«Дунілавіцкія былі»*

Юлія
ЗАРЭЦКАЯ

Сабачы лекар

Генка ехаў у вёску, каб памагчы старым управіцца з адвечнай і звычайнай, як заўсёды ўсход сонца, восеньскай турботай. Па праўдзе кажучы, урадзіла бульба ці не — мала займала маладога жвавага хлопца. Цікавіла яго іншае: з горада меліся прыехаць цётка Фрэдзя з мужам Юрасём, Генавым хросным бацькам, і дзецям — трынаццацігадовай рагатушкай Наталляй і меншым, дужа сур'ёзным, Сашкам. Абяцалі быць і іншыя сваякі. А гэта азначала, што калі ўсе збіраюцца, то цяжка праца, разбаўленая з дасціпнымі жартамі, нязлоснымі кепікамі, пацвельваннямі ды свавольствамі, ператворыцца ў «фарменны» апачынак. Ды і хацелася ўбачыць хату, дзе ўсё было знаёмае да драбніц, прайсціся па дварышчы, аглядзець сад...

Шматлікіх сваіх унукаў дзед Костусь і баба Фроса любілі. Тыя збіраліся на лета ў вёсцы і гарэзілі аж да восені, пакуль бацькі не збіралі іх у школу.

...І вось аўтобус спыніўся ля павароткі. Паўкіламетра, што заставаўся да вёскі, Генка праджаў за пяць хвілін. Прасёлак, здаецца, сам прывёў яго да хаты, з якой пачыналася вёска і якая глядзела сваімі блакітнымі вокнамі на ўсіх, хто наведваўся сюды. Яна перша сустрэла кожнага і апошняга — развіталася.

Яшчэ далёк хлопец заўважыў на двары каржакаватага, звычайна няспешнага і паважнага дзеда Костуса, які набіраў са студні ваду, і жвавую, рупную цётку Фрэдзю. Падышоўшы крыху бліжэй, Генка ўскінуў руку і памахаў:

— Прывітанне!
— Ой, Генадзя прыехаў! — усклікнула цётка і гукнула ў кірунку хаты: — Сюды, вісусы!

З хаты і прыбудовкі на падворак гурбою вылецелі Генкавы стрыечныя браты Сашка, Толік і сястра Наталка.

— Здарова, піянеры! — пажартаваў Генка. — Як маецца?

— Нашы піянеры дурэюць без меры! — адказала ў адказ вострая на язык сястра. — А ты як?

— Без праблем!.. — фарсануў Генка па-парадскаму, і ўсе зарагаталі...

За сталом, калі добра падмацаваліся вясковымі прысмакамі — блінамі з мачанкай і яечняй, як кажучы, у калена, дзед Костусь, нетаропка мудруючы з самасаду цыгарку, пабедаваў:

— А сучачка мая, пэўна, здохне. Нічога не будзе — блошкі заядаюць. А шкада: завод не абы-які — аўчарка!

— Цыфу-ты, — залавала жонка, увішная, хуткая ў працы і ў словах, баба Фроса, — за сталом ды пра скачок! Паро-о-ода... «Мешанка» яна, дзеткі, чорт знае з чым. Галаву ўсім задурыў.

— Ну-ну, — не залюбіў дзед і агрызнуўся: — А ты не слухай. Табе жыўнасці, бачу, ані не шкада... Хай яго халера, гэтага Міхаса!

— Бацька, а сусед тут прычым? — усміхнулася дачка Януса.

— Смешна табе! — кінуў дзед Костусь. Трохі памаўчаў, а затым рашуча пастанавіў: — Прыгтым, што ён маю Марту сурочыў!

— А-яй! — зноў не выцерпела баба Фроса. — Цырк на дроце — сучку ўраклі!..

Усе заўсміхаліся, а дзед скрушна махнуў рукою і, нічога больш не глумачычы, узняўся з-за стала.

Генка ж, як толькі пачуў пра сучачку і блошак, не на жарт устрапянуўся: справа ягонага, доктарскага, гонару! Як гэта Генка, студэнт першага курса ветэрынарнага тэхнікума, можа дапусціць, каб васьм так, ні за понюх тыгнуно апруціяла бедная жывёліна?! Між тым яго, як ветэрынара, у разлік, відаць, ніхто не браў: хлопец правучыўся ўсяго нейкі месяц. Які з яго «жывельны» доктар? «Ну, добра, — думаў новаспечаны лекар, пакуль дзед з бабай сварыліся, — не звяртаецца на мяне ўвагі... Але я вам дакажу, усім дакажу! Пакажу, што значыць сапраўдны ветэрынар!..»

Сталі прыбіраць са стала. Барозны на полі, якое было адразу за хатай, разагналі яшчэ з раніцы. Першымі, за дзедам, на двор выслізулі малыя.

— Генадзя! Чаго сядзіш? З такім спрытам, глядзі, і ў кавалерах засядзішся! — падкалола хлопца Наталка. — Пайшла!

— Дай чаю папіць, дурасліўка, — аднекнуўся брат. — Дзеўка знайшлася!

— Ну, пі-пі, толькі шмат не раго: нагінацца як будзеш? — і стрымгадоў выскочыла з хаты.

«Без праблем», — хацеў адказаць Генка, але асёка.

— От дзе язычок! — паківала галавою бабуля Фроса. — Вырасла. Не аднаго кавалера адбрые! Ну, ты не слухай яе. Пі, унучак,

ещ, потым на поле прыйдзеш...

Генка нарэшце застаўся адзін. «Так-так-так... Чым вытравіць гэтых блошак? — ліхаманкава рашаў ён. — Ёд? Зялёнка? Шкіпінар? Эх, разказваючы ў тэхнікуме розную навуку, тэорыяй сухой барабаняць, а не каб адразу практыку наладзіць, справай заняцца!..»

Хлопец выскочыў у сенцы. Сучачка ляжала пад лаўкай. Ёй, відаць, і сапраўды было кепска: зірнула сумнымі вачамі, слаба заскуголіла і зноўку апусціла пыску на падлогу.

Генка, яшчэ добра не ведаючы, што будзе рабіць далей, ухаліў жывёлку пад паху і раптам позірк яго спыніўся на маленькім акенцы. Дакладней, на тым, што стаяла на падваконні. «Вось гэта мне і трэба!» — усклікнуў ён. Затым схаліў выратавальны сродак і, бразнуўшы дзвярыма, куляй уляцеў у хату.

Апатыў у сучачкі як рукою зняло. Яна, нібыта прадчуваючы нешта нядобрае, занервала, заскавытала.

— Спакойна, хворая! Маўчы, потым «дзякуй» скажаш! — камандаваў Генка, трымаючы Марту. — Стаяць!

Ён хуценька паставіў сучачку на падлогу, заціснуў яе галаву паміж сваіх каленяў, лічы, прафесійным рухам схаліў яе за заднія лапы, моцна націснуў на кнопку балончыка.

«Зверху. Справа. Злева. Зверху. Справа. Злева... Без праблем», — метадычна настройваў сябе Генка і, рашуча выдыхнуўшы: — На жывот! — прыўзняў Марту левай рукою. Галава яе пры гэтым піруэце крыху вывалялася і, адчуўшы хоць невялікую, але такую жаданую свабоду, сучачка надзіва спрытна для паміраючай цапнула «лекара» за нагу.

— С-с-сабака! — выгукнуў той, выпускаючы з рук і «пацыентку» і «лекі». Імгненна выпрастаўся, затым прысеў і схаліўся за пакалечаную нагу. Сучачка, як віхор, кінулася ў дзверы і знікла.

...На поле Генка прышкандыбаў, накульваючы, але ніхто гэтага не заўважыў. На доўгіх барознах бульбакопы корпаліся ў зямлі

недзе на сярэдзіне поля. Далей ад усіх і бліжэй да Генкі соп, выбіраючы клубні, дзядзька Юрась. Хлопец, хоць і быў паранены, але яму спрыяла маладая сіла, ён хутка дагнаў хроснага.

— Здарова! — хмурна кінуў Генка, каб не маўчаць і не выклікаць падазронасці.

— Прывітанне ўдарнікам сельгасработ! — адгукнуўся дзядзька. — Нешта ты не ў гуморы, сынок?

— Без праблем...

Сталі капаць поруч.

— Гэх, наеўся ад пуза, а цяпер піць хочацца! — захраптаў побач дзед Костусь. Бульбу ён не капаў — не мужчынская гэта справа, але таптаўся на жончынай баразне: адносіў поўныя кошыкі да мяхоў.

— Гора ты маё! — уздыхнула баба Фроса. — Абы бульбу не выбіраць. Ну, ідзі, папі ўжо!..

— Нічога не цяжка мне, — прабурчэў дзед, але даволі шпарка для свайго ўзросту падаўся з поля. — Вады проста хочацца!

— Дзед, і мне прынясі! — папрасіў Сашка.

— Капай-капай, хочацца — перахочацца! — уставіла свае тры грошы бойка Наталка, з якой яны дзямлі адну барозну. — Праца з малым чалавекам зрабіла!..

Дзед вярнуўся не спяшаючыся. Жанчыны ўжо даўно пачалі новыя барозны, нават апошнія «ўдарнікі» амаль падабраліся да канца. Костусь апусціўся на мех з бульбай і распача выдыхнуў:

— Усё! Канец!

— Каму? — спалохалася цётка Фрэдзя.

— Мартаччы, — і на яго вачах заблішчэлі слёзы. — Падыходжу я да хаты, а яна, гаротніца, ляжыць пад вуглом. Лапкі выпцягнула, пысачку адкінула — і... — дзед жаласна ўздыхнуў.

— А што цяпер рабіць? — захлапаў узрушаны пяцікласнік Толік, сын старэйшай дачкі Янусі.

— Ды нічога ўжо не паробіш... Я яе, праўда, вадой свянцонай папырсаў і ў цянік пакалаў, пад яблыньку. Падалося мне, што нібыта яшчэ дыхае...

У Генкі ўнутры ўсё пахаладне-ла.

— Ну што, шчанок, твая работа? — шэптам, уедліва спытаў дзядзька Юрась, зірнуўшы з-пад ілба на хрышчэнніка.

— Не, — вылупіў вочы Генка, — дальбог, не чапаў я гэтай сучачкі, яна сама... — і прымоўк.

— Усё ясна, — дзелавіта пра-

мовіў дзядзька Юрась і таксама ўздыхнуў. — Канец сучачцы. Верная смерць.

А дзед не сунімаўся:

— Гэта ўсё ён, злыдзень Міхась! Зайздросна яму, што ў мяне такая спраўная сучачка была. Аўча-а-ар! Во! — торкнуў ён пальцам угору. — Убачыў, што нездарова, і падсыпаў нечага, каб яго халера! Арганізм-то аслаблены!..

Затым дзед насіў кошыкі моўчкі. Маўчалі і ўсе астатнія.

— Ай, Костусь, ідзі ты адпачні, — паспагадала жонка. — Курам заадно зерня падсыпеш. Ідзі-ідзі, гаротнік, — і ціха дадала: — Паплач!..

Неўзабаве з бульбай закончылі. Запоўнення мяхі засталіся вартваць пустымі барозны. Капальнікі гуртам падаліся дахаты і, падшыюшы бліжэй, аслупнялі: дзед Костусь стаяў да іх спінай і ціха смяяўся.

— Ай-яй, — спалохана прашаптала баба Фроса. — Для яго ж гэтая сучачка, што чалавек. Няўжо з глузду з'ехаў? Канец!..

— Дзед, што з табой? — кінуўся да старога, тузануў яго за рукаво Толік. — Чуеш?

Дзед паволі павярнуўся, і ўсе анямелі: на руках яго, моцна прыціснутая да грудзей, сучачка Марта бадзёра памахвала хвостом.

— Жывая?!

— Аджыла-а! — усміхнуўся радасна дзед. — Вада, відаць, дапамагла. І — нібы таямніцу выдаў — ні адной блошкі не відаць: прапалі!..

Ці трэба казаць, што больш за ўсіх радаваўся «ўваскрашэнню» сучачкі Марты студэнт-першакурснік, будучы ветэрынар Уладзіслаў. Добра, што за гэтай радасцю ён усё ж апамятаваўся і паспеў першым уляцець у хату: балончык з надпісам «Дыхлафос» Генка схавалі так, што калі назаўтра захацеў перачытаць інструкцыю і ўдакладніць склад «цудадзейнага» сродку, як ні шукай пустую тару — не знайшоў. Баба Фроса толькі праз тыдзень выпадкова ўгледзела пусты балончык пад прыпечкам і доўга дзівілася, хто яго туды запхнуў? А сучачка Марта ў хуткім часе ашчанілася і прывяла на свет пяцёра шчанюкоў. І хоць адзін з іх потым «захварэў на скачок», Генка да яго і блізка не падыходзіў: ну іх, сабак!..

Дунілавічы — вёска ў Пастаўскім раёне, радзіма аўтара.

Юры НЕСЦЯРЭНКА

2. МЕРКАВАННЕ

— Як дырэктар, павінен сказаць — усе заўвагі камісіі канкрэтныя і правільныя. Правяраючыя выканалі сваю працу прафесійна: прыехалі, аглядзелі, пакрытыкавалі, пажадалі і развіталіся з дзядзькамі ўсмешкамі на твары. Але таксама хачу зазначыць і тое, што ва ўмовах нашай местачковай школы, без сваёй залы ды сцэны, мы зрабілі нават больш, чым маглі! І яшчэ невялікі нюанс — камісія не ўгадавала, што загады аб справаздачных канцэртах яны разаслаў за два месяцы, а дату тых канцэртаў вызначылі за два тыдні. Прыгтым, адзін тыдзень выпаў на дзіцячыя каникулы. Маўляў, круціцеся, як хочаце. Наконт канцэртных касцюмаў правільная заўвага. Гітарыстам трэба сачыць за абуткам... А ўвогуле ўсё прайшло нядарэнна, і я падтрымліваю ваш аптымізм, веру ў калектыў, радасныя пачуцці і добрыя адносіны да іншых настаўнікаў, паважана выкладчыца па класе Вялянчэлі... Дзякуй, дзякуй за віншаванні!..

3. ЗАЎВАГІ

За такая адносіны да настаўніка вам усім вушы трэба панакручваць! Я ж прасіў, як толькі скончацца каникулы, адразу з'явіцца на заняткі. Да канцэрта заставалася цэлых пяць дзён. Не, яны ўсё адно два дні прагулялі! Потым, хто ўвесь канцэрт бегаў за заслонай? Акрамя гітарыстаў там не было каму гэта рабіць! Добра, што з кіраўніцтва ніхто не заўважыў!..

Усе гаварылі пра вашу форму адзнення. Хай сабе Міця прыйшоў у красоўках, яго кранаць не будзем — адна маці, працуе на дзвюх работах, на ўсіх дзяцей абутку не набрацца. Але ж астатнія двое маглі б і туфлі пашукаць. Аднак праграму падрыхтаваць Міця мог, і павінен быў зрабіць гэ-

та значна лепш! Усе ведаюць, як ён можа іграць, калі захоча... Хто там ломіцца ў дзверы? Ды пакіньце вы мяне ў спакой, ўрэшце! Клас замацаваны за мной, у мяне ідуць заняткі, і нікому я яго саступаць не збіраюся! Вы можаце скардзіцца, куды пажадаеце...

4. РАЗВАЖАННІ

— Міця — тое! Міця — гэтае! Што ім ад мяне патрэбна? Усё ім не так! Сыграў, як мог... Паспрабавалі б яны падрыхтавацца за некалькі гадзін да пачатку канцэрта. У панядзелак трэ было наліваць рыбы, таму што тыдзень сядзім без грошай. Добра, што яшчэ маці блок цыгарэт у інтэрнаце прадала... У аўторак яна пайшла з раніцы на працу, а тут дзядзька падварнулася, маці засталася да ночы. Ёй нельга ад працы адмаўляцца. А каму тады, апроч мяне, з малой Алёнкай сядзець? Вось і атрымалася, што толькі сёння, перад канцэртамі, пачаў рыхтавацца. Давялося школу прапусціць. Але гэта драбязя. Не ў першы раз. За дзвярыма я чуў, як настаўнік абараняў мяне. Што ім усім гэтыя красоўкі даліся? Класныя «красы»! Зараз трэба ў кушта зняць іх. У інтэрнат пайду ў сваіх старых «танках». А то скажучы, што ўкраў! Гэта, як заўсёды. Знойдзецца які-небудзь дурань! А я ж пазычыў. Каля Віцькавых дзвярэй стаялі. Вельмі мне спадабаліся. Але ж гэта — на канцэрт, а не куды-небудзь! Віцька зразумее, а вось яго бацькі!..

А вялянчэлістка дае джазу! У інтэрнаце жыве на супраць, і ніколі не вітаецца. За апошні месяц ужо другі чмыр пасяліўся ў яе. А яшчэ бегае да нашага настаўніка сварыцца за клас. І не сорамна ёй! Маўчала б ціхенька... Трэба ёй, як прывядзе каго наступнага, клею «Фенікс» наліць на гумавы дыванок, і запаліць. Страху няма, звычайны жарт!..

Чатыры погляды на праблему абутку

1. ПУНКТ ПОГЛЯДУ

Думаю, што знаёміцца мы не будзем, спадзяюся, што ўсе ведаюць мяне, і ведаюць, якую пасаду займаю ва ўпраўленні культуры аблвыканкама, хацелася б сказаць некалькі слоў адносна справаздачнага канцэрта вайшай дзіцячай школы мастацтваў, у першую чаргу пра недахопы ў рэжысуры і ў сцэнарый мерапрыемства, канцэртныя нумары павінны быць больш яркімі, больш дынамічнымі і выразнымі, расставіць іх трэба такім чынам, каб глядач адчуў развіццё, кульмінацыю і фінал канцэрта, гэта важна. Вялікае значэнне маюць афармленне сцэны, тэхнічнае забеспячэнне, праца вядучых, касцюмы ўдзельнікаў, на апошнім засяроджваю ўвагу. Вельмі несур'ёзна выглядалі сёння гітарысты, выконвалі класічную музыку ў красоўках, трэба ж мець пачуццё стылю. Я мяркую, за два месяцы, як мы разаслалі загады па раёнах, можна было падрыхтавацца крыху лепей...

Што такое?! Так, я разумею вашы крытычныя адносіны да асобных выкладчыкаў, уласна да вас, і да ўсяго вашага калектыву, згаджаюся, што і падрыхтаваць канцэртныя нумары, ды ўвогуле арганізаваць мерапрыемства можна было лепей — я, здаецца, толькі што пра гэта гаварыла, але вялікая да вас просьба: перапыняць мяне не трэба. Я не магу размаўляць паасобку з усімі, будзе час, вы таксама выкажаце свае думкі, прабаце, хто вы? Так, выкладчыца па класе Вялянчэлі!..

Арт-пацеркі

27 красавіка праводзіцца XVI Навукова-чытанні, прысвечаныя памяці вядомага музыколага, педагога Лідзіі Мухарынскай (1906–1987). Яны арганізаваныя Міністэрствам культуры краіны, Беларускай дзяржаўнай акадэміяй музыкі пад назвай “Музычная культура Беларусі: шляхамі даследаванняў”. Тэматыка чытанняў: традыцыйная музычная культура: да 25-годдзя Кабінета народнай музыкі БДАМ; гісторыя і тэорыя беларускай музыкі: да 125-годдзя Янкі Купалы і Якуба Коласа; музычная культура Беларусі ў еўрапейскай прасторы: да 200-годдзя Н. Орды; музычныя культуры свету і іх прадстаўнікі, праблемы творчасці, выканальніцтва, педагогікі: погляд з Беларусі.

Упершыню на сцэне Палаца Рэспублікі адбыўся паказ трохактовага балета “Чыпаліна” на музыку Карэна Хачатуряна паводле аднайменнай казкі Д. Радары (лібрэта Г. Рыхлова і Г. Маёрава). Калісьці гэтая пастаноўка з поспехам ішла на сцэне Нацыянальнага акадэмічнага тэатра балета Беларусі. Потым знаёма ўсім назва знікла з афіш. І вось напярэдадні Вялікадня, 7 красавіка, улюбёнец дзяцей і дарослых “Чыпаліна” зноў сабраў сяброў. Спектакль у харэаграфіі лаўрэата Дзяржаўнай прэміі СССР Генрыха Маёрава ўзноўлены народнымі артыстам Беларусі Юрыем Трыанам. Мастак спектакля — знакаміты Валерый Левенталь. Першы паказ адноўленага балета вылучыўся “зорным” складам выканаўцаў: у галоўных партыях выступілі Канстанцін Кузняцоў (Чыпаліна), Юлія Дзятко (Радысачка), Вольга Гайко (Магнолія), Ігар Артамонаў (Граф Вішанька), Пётр Борчанка (Прынц Лімон) ды іншыя вядучыя салісты. За дырыжорскім пультам быў Іван Касцянін.

Чым прывабная выстаўка “Масква і масквічы”, якая адкрылася ў нашым Нацыянальным мастацкім музеі да Дня яднання народаў Беларусі і Расіі? Найперш, бадай, тым, што дае магчымасць аглядзець багатую калекцыю жывапісных палотнаў, напісаных ужо тры стагоддзі таму. Сярод іх — творы з маскоўскага музея-сядзібы “Астанкіна”, карціны прыгонных мастакоў, чые імёны складалі гонар рускай культуры. Партрэты, якімі праславіліся Аргуноў, Трапінін... Супрацоўніцтва Нацыянальнага мастацкага музея Беларусі з расійскімі калегамі працягнуцца. У май ён прыме экспазіцыю з Трацякоўскай галерэі, а потым госцем будзе піцёрскі “Эрмітаж”.

30-годдзю Партызанскага раёна сталі прысвячацца канцэрт “Наш творчы саюз”, які адбыўся ў Вялікай зале Беларускай дзяржаўнай філармоніі. Гэта супольны праект дзіцячай музычнай школы № 3 і дзіцячай харэаграфічнай школы № 2. Лепшыя выхаванцы гэтых навучальных устаноў, салісты і калектывы, удзельнічалі ў канцэрце. Аўтары яго ідэі і рэжысёрскага ўвасаблення — Міхась Абражэвіч (дырэктар ДМШ № 3) і Наталія Дарашэвіч (дырэктар ДХШ № 2). Паспех незвычайнай прэм’еры дае спадзеў на працяг творчага супрацоўніцтва дзвюх школ.

Урачыста распачаўся ўчора VI Рэспубліканскі адкрыты конкурс выканаўцаў фартэп’яаннай музыкі сярэдніх спецыяльных навучальных устаноў культуры і мастацтваў “Творчая моладзь — XXI стагоддзю”. Ён працягнуцца яшчэ два дні, а 22 красавіка на цырымоніі ў Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў будуць падведзены вынікі.

С. ВЕТКА

Яшчэ адзін крок. У неба

Першы міжнародны фестываль дзіцячых тэатраў “Крок ў неба” арганізавала ў 1996 годзе Ірына Маркава, кіраўнік сталічнага тэатра “Рондстудыя”. І ўжо тады было зразумела, што гэта толькі пачатак. Некалькі пакаленняў маладых акцёраў, рэжысёраў, драматургаў прайшлі школу дзіцячых тэатрыкаў, былыя ўдзельнікі зрабіліся арганізатарамі, а фестываль жыве сваім непаўторным, светлым жыццём. І яшчэ адным доказам гэтага стаўся сёлетні, шосты фестываль, дзе сваё майстэрства дэманстравалі дзесяць тэатраў з Беларусі, Літвы, Польшчы і Расіі.

“Змяні сябе — і свет зменіцца”: такі дэвіз гэтага фестывалю. Тэатры-удзельнікі імкнуліся захапіць глядачоў і разам з імі зрабіць “крок у неба”. Яны маглі б атрымаць “выдатна”, бо здзейснілі гэта не толькі па-дзіцячы шчыра, але і па-майстэрску. Аднак пра адзнакі — пазней.

Апошні дзень фестывалю супаў з міжнародным днём тэатра. Як і мае быць, сваё амаль прафесійнае

свята маленькія артысты адзначылі пад гукі фанфар і ў атачэнні мноства сюрпрызаў, экспромтаў, жартаў. Але, калі было дадзена слова журы, то зала сцішылася. Два пачуцці адольвалі маленькіх акцёраў: павага і нецярыпліваць. Чаму павага? На гэтае пытанне можна адказаць, пералічыўшы прозвішчы членаў журы: Ірына Письменная, Ларыса Бондарова, Рыгор Баравік і старшыня — Ула-

дзімір Мішчанчук. Нецярыпліваць зразумела: хто ж пераможа?

А пераможцы не было! Тэатры патрапілі сюды ўжо на конкурснай аснове, таму “яны ў кожным разе лепшыя” — значыла Люба Журомская, выпускніца “Рондстудыі” і арганізатар сёлетняга “Кроку ў неба”. Але чатыры тэатры-лаўрэаты былі ўсё ж вызначаныя: лепельскі “Сюрпрыз” са спектаклем “Яр”, кіеўская “Гармонія” з пастаноўкай “Я буду жыць”, польскі “Тук-тук”, які пазнаёміў нас з “Анёлам у клетцы” і літоўская “Вясёлка”, якая паспрабавала вырашыць зусім не дзіцячыя праблемы ў “Гульні без правілаў”.

На сцэне Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў, якая прытуліла фестываль у сваіх сценах, адбылося хача і маленькае, але паляпшэнне свету. Колькі энтузіязму было заўважана і ў кіраўнікоў тэатраў, і ў арганізатараў! “Але на адным энтузіязме далёка не паедзеш, — сказала Ірына Маркава. — І каб існаваў дзіцячы тэатральны рух, патрэбны яшчэ і матэрыяльныя сродкі. А ў Беларусі няма нават прафесійнай сцэнічнай пляцоўкі, дзе гэтыя тэатры змоглі б паказаць глядачам свае спектаклі. Гэта ўжо не кажучы пра сродкі на касцюмы, дэкарацыі...”

“Змяні сябе — і свет зменіцца”. Гэтымі словамі распачнецца ў Мінску і наступны, сёмы міжнародны фестываль дзіцячых тэатраў. І вельмі хацелася б, каб ён праходзіў на ўласнай пляцоўцы.

Юлія СЦЯПАНОВА

Фота аўтара

Сэрцам да сэрца

Такую назву атрымала выстаўка вядомага мастака Грыгора Даняляна, што праходзіла ў Мінскай абласной бібліятэцы імя А. Пушкіна і прымяркоўвалася да Дзён армянскай культуры ў Беларусі. Грыгор Данялян нарадзіўся ў маі 1950 года ў Тбілісі. Паходжаннем ён — армянін. У цяперашні час жыве і працуе ў Мінску.

Мастацкую школу ён наведваў у Тбілісі, вучыўся ў Шота і Маргарыты Метрэвелі. У 1973-м скончыў Ерэванскі тэатральна-мастацкі інстытут. Грыгор Данялян — удзельнік шматлікіх калектывных выставак у Арменіі, Грузіі, у іншых рэспубліках колішняга СССР і за яго межамі, міжнароднай выстаўкі “Арт-міф-2”, а таксама персанальнай экспазіцыі.

Гэтага майстра можна лічыць з’явай не толькі армянскага ці беларускага мастацтва. Яго работы знаходзяцца ў музеях і прыватных калекцыях у Ерэване і ў Мінску, у Маскве, Тбілісі, Кіеве, Бостане, Чыкага, Нью-Йорку, Лос-Анджэлесе, Мюнхене, Берліне, Лондане, Вене, Осла, Парыжы, Амстэрдаме, Рыме, Тэль-Авіве, Капенгагене. Пра Грыгора Даняляна з поўным правам можна казаць як пра з’яву сусветную.

Знаёмства з творчасцю мастака дае магчымасць адчуць мудрасць Усходу, глыбіню і старажытнасць яго традыцый. Рэдкая абаяльнасць працінае ўсе работы Грыгора Даняляна.

Існуюць розныя тыпы мастакоў: для адных мэтай працы з’яўляюцца грошы, для другіх — хвала і вядомасць, а шмат такіх, што не могуць жыць без творчасці і працы. Грыгора Даняляна з яго жывапісам нельга паставіць у нейкія межы. Ён чалавек, як гаворыцца, “сам па сабе”. Яго творчасць незалежная ад стэрэатыпаў, рэчаіснасці і з’яўляецца

адлюстраваннем унутранага свету, уласнага разумення мастаком навакольнай рэальнасці.

Вось што кажа пра гэтага майстра Рубэн Ангаладзян, армянскі мастак і паэт, аўтар дзесяці кніг вершаў і эсэ: “Грыгор Данялян адносіцца да той групы твораў, інтарэсы якіх ляжаць у ірацыяналізме пазнання. Вера ў духоўны пошук, каханне і ўнутраная надзея — вось што рухае мастаком у спазнанні свету і сябе ў гэтым свеце...”

У розныя перыяды сваёй творчасці Грыгор Данялян ввучаў тэхніку жывапісу і графіку розных стагоддзяў; працаваў у стылі экспрэсіянізму, манументальнага мастацтва, калажу і поп-арта. Цяпер працуе над праграмай ірацыянальнага, супраментальнага адлюстравання вібрацый Духу і Святла ў гармоніі з Абсалютам.

На сёлетняй выстаўцы былі прадстаўлены такія работы мастака, як “Танец Ірадыды”, “Кан-Кан”, “Палёт”, “Світанак”, “Камедыянты”, “Вечар”, “Жанчына-Птушка”, “Ноч Прасвятлення” і іншы. Усе карціны напоўненыя святлом і нібыта выпраменьваюць чароўныя мелодыі Усходу.

Грыгор Данялян глыбока звязаны з горадам Тбілісі, дзе нарадзіўся, з тбілісскім дваром, у якім гадаваўся і ў якім, нібы адна сям’я, жылі прадстаўнікі больш як дзесятка нацыянальнасцей. Гэ-

та не магло не адбіцца на творчасці самабытнага майстра. Мастак адчувае адказнасць перад сваёй краінай і перад сваім народам. Ён цесна звязаны з роднай Арменіяй, але не ўяўляе сваю творчую дзейнасць без Беларусі, якую палюбіў з усёй палкасцю каўказскага тэмпераменту. А яго творчасць — гэта філасофія жыцця, філасофія чалавека, філасофія кахання.

Алена ЮХНЕВІЧ

Фота К. Дробава

Будзе і дах

У разгар вясны горад на Дзвіне рыхтуецца да свайго традыцыйнага сусветна вядомага летняга свята. Міжнародны фестываль “Славянскі базар у Віцебску” пройдзе з 6 па 13 ліпеня. Мяркуюцца, што ўдзел у ім возьмуць артысты з 40 краін. Ходзяць чуткі, што ўпершыню на гэтым свяце будзе прадстаўлена Афрыка, а прадстаўніцтва Азіі пашырыцца, дзякуючы ўдзельнікам з Кітая і В’етнама. Чакаецца прыезд легендарнай французанкі Мірэі Мацье, эстрадных зорак з Італіі, Польшчы, Чэхіі. А майстры мастацтваў краін-заснавальніц “Славянскага базару ў Віцебску” выступяць у праграме Дня культуры, адпаведна, Беларусі, Расіі, Украіны і асобна Масквы. Паводле традыцыі, на фестывалі адбудзецца ўзнагароджанне дзеячаў культуры прэміямі Саюзнай дзяржавы. Нагадаем, што ад нашай краіны на атрыманне такой прэміі вылучаныя мастакі кіраўнік Нацыянальнага канцэртнага аркестра Беларусі Міхал Фінберг і акцёр Уладзімір Гасцохін.

Тым часам у Віцебску працягваецца рэканструкцыя Летняга амфітэатра, галоўная мэта якой — збудаванне доўгачаканага даху над глядзельнай залай, што зробіць яе больш камфортнай і пазбавіць публіку ад лішніх турбот падчас амаль заўсёдных вечаровых ліпенскіх дажджоў.

Я. КАРЛІМА

жвава. Нейкі традыцыйны налёт халоднасці прысутнічае і ў ігры Волкавай. Але яе голас прасякнуты адчуваннем гарачай цялеснай цягі да любяга, пры гэтым утрымлівае пачуццё ўласнай годнасці. Наогул, сцяпная жыхарка, надзеленая шыкоўным музычным матэрыялам. І адмысловую кантыленную арабеску яе арыі Аксана Волкава імкнецца пранесці беражліва, далікатна, тонкім штрыхом і без пашырэнняў, нібы крохкі посуд з каштоўным напоем. Мудрагелістым малюнкам арыі Канчакоўна "ачмурае" Ігаравіча і адначасова прызнаецца ва ўласнай жаночай бездапаможнасці. Адзін памылковы крок — і яна зноў ператворыцца ў драпежніцу. Усе складнікі вобразу спявачка стварае

Шкада, Пучыні не пісаў для мецца...

Чалавечы голас — самы эмацыйны інструмент. Гучанне добрых галасоў агразу абуджае фантазію. Калі лірычнае сапрана асацыіруецца з пяшчотнымі акварэлямі, то мецца выклікае ўяўленне пра шматпластавы жываніс алеем. Але ў шчаслівых уладальніц мецца-сапрана рана і ці пазней узнікае пытанне: чаму Пучыні напісаў для іх так мала? Так мала запамінальнага! Дзіўна, чаму Пучыні не сімпатызаваў мецца-сапрана. Мабыць, прызвычаіўся бачыць спявачак з цёмнымі сакавітым галасамі абавязкова мажымі кабецінамі, якім для добрага апірышча голасу трэба мець і належную апору фізічную. Эх, не сустралася яму наша Аксана Волкава...

Для гэтай спявачкі варта пісаць імённыя ролі. Толькі яна выходзіць на оперную ці канцэртную сцэну — мы ўжо гатовыя дараваць ёй усё, што яна зробіць не так. Заварожвае мройлівае падабенства з Марыяй Калас: чорныя вочы, выразныя бровы, тонкія рысы твару. Адзін яе позірк — позірк фатальнай жанчыны — можа спапяліць. Чыста жаночая капрызлівасць, неўтаймоўнасць, непрадказальнасць адчуваюцца ў яе грацыёзнай манеры трымацца на сцэне. Ці гэта сутнасць актрысы, ці толькі яе сцэнічныя напрацоўкі — меркаваць не мне, а бліжэй людзям Аксаны Волкавай. Гледачы ж успрымаюць яе са сцэны адно ў арэале створаных ёю вобразаў. А на кожным з іх відавочны адбітак сінтэзу небяспечнай прыгажосці і цёмнай магіі яе голасу.

Адгадайце, які вобраз найперш дыхае гэтым спалучэннем? Безумоўна, Кармэн. Аксана Волкава рыхтавала Кармэн да прэм'еры спектакля ў рэжысуры Маргарыты Ізворскай, пад музычным кіраўніцтвам дырыжора Андрэя Галанавы. Што атрымалася? Па-першае, як кажуць, Аксана можа іграць Кармэн без грывы: у ёй няма ні ценю славянскай мяккасці — ні ў душы ні ў целе (што, між іншым, у залішчу часта псуе гэтую ролю). З усіх бачаных мною Кармэн геранія Аксаны Волкавай вылучаецца пэўным шармавысакароднасці, не злоўжывае таннымі прыёмамі знешняй "іспаньельшчыны", не трасе надакучліва спадніцай і не сварыцца па-базарнаму. І што самае прыемнае — выкон-

вае славетную Хабанэру прыгожым гукам з густоўнай імпрывізацыйнасцю, без звычайных вульгарных заканчэнняў фраз з перабольшанымі "пад'ездамі". Кармэн Аксаны Волкавай разгадала важны жаночы сакрэт: навошта ціснуць на мужчыну мільгаценнем і істэрыкамі, калі можна падпарадкаваць яго адным гіпнозам інтанацый голасу.

Таксама не вымагае грывы і пэўнага пераўвасаблення роля палавецкай прынцэсы Канчакоўны — дачкі ўсемагутнага хана Канчака з эпічнай оперы "Князь Ігар". Канчакоўну напаткала каханне да княжыча Уладзіміра Ігаравіча, і ў яе сэрцы змяшаліся пачуцці жорсткай дзікуні і пяшчотнай закаханай. Лірычныя сцэны ў "Князі Ігары" звычайна выконваюцца не вельмі

інтанацый чарадзеянага нізкага голасу.

З непрыхаванай трагічнасцю гучыць супрацьлеглая партыя Волкавай — Любава з "Царскай нявесты". А выконваючы ролю Вольгі Ларынай, яна лёгка пераўтвараецца ў ружовашчокую бландзінку, якая сапраўды порхае па сцэне, нагадваючы падлетка. Чарговая жонка Сіняй Баралы ў нядаўняй прэм'еры оперы В. Капышко ў выкананні Аксаны Волкавай бачыцца брутальнай, перабольшана грубай, як таго і вымагае жанр сатырычнага трагіфарса.

Сапраўдная актрыса: кожны раз тая ж і зусім іншая! Аксана Волкава мяняе сцэнічныя абліччы і колеры голасу, застаючыся вернай самой сябе ў адным: у адчуванні карэктнай дыстанцыі паміж сабой і публікай. "Я — каралева, — нібы гаворыць за яе асацыяцыя з недасяжнай Марыяй Калас. — Ад імя сваіх гераній я магу поўзаць па падлозе, ліць слёзы, прасіць прабачэння ці прыніжання, але я была і застаюся каралевай". Для такой дзівы Пучыні, без сумніву, стварыў бы галоўную ролю ў оперы...

Артур ЗАЙЦАЎ

На здымках: Кармэн, Канчакоўна, Любава — оперныя ролі Аксаны Волкавай.

Фота А. Гардынца

Экзістэнцыйныя пошукі Віталія Баркоўскага

Віталь Баркоўскі, мастацкі кіраўнік Нацыянальнага акадэмічнага драматычнага тэатра імя Якуба Коласа, заслужаны дзеяч мастацтваў Беларусі, сёння вядомы ў Еўропе рэжысёр, паспяхова чалавек. А між тым, прага творчасці не пакінула яго, з ёй засталіся і сумненні, а, значыць, імпульс душы — жывы.

Ён — з пляды вучняў Дзмітрыя Арлова, слыннага тэатральнага настаўніка, тэатральнага дзеяча, чалавека-легенды ў беларускім тэатры. Той вучыў яго як акцёра, а шлях быў накіраваны — рэжысёрскі. І рэжысуры Віталь Баркоўскі вучыўся ў слыннага расійскага тэатральнага дзеяча — Анатоля Эфроса. Асабістая сцэнічная дарога была цяжкай, поўнай выпрабаванняў. Ён вытрымаў і стварыў свой тэатр, аўтарскі ў межах акадэмічнага.

Пачынаў у эксперыментальных майстэрнях "АКТ" у Мінску, дзе стварыў пяць пастановак: "Марка Шагал", які з поспехам быў паказаны на Першых Шагалаўскіх днях у Віцебску, "У стылі барака...", "Апошняя п'еса Трэплева", "Спектакль для ненароджаных дзяцей" і "Каляровы", якія прайшлі праз многія еўрапейскія фестывалі. З ім побач былі сапраўдныя энтузіясты сцэны, яны амаль без грошай працавалі над спектаклямі і шчаслівыя былі толькі дыпламамі міжнародных фестываляў. Кожная з названых пастановак уяўляла сабой акцыю, і кожны раз яе ігралі амаль імпрывізацыйна. Віталь Баркоўскі ў творах сваіх быў бадай што адзіным постмадэрністам у нашай краіне. Ён апрануў акцёраў у сеткі: агаляючы цела, рэжысёр фіксаваў форму чалавека, форму ў спектаклі. Ён спачуваў чалавеку. Ён лічыў чалавека безабаронным і прагным да спачування і абароны. Ён амаль не карыстаўся святлом і колерам. Яго пастаноўкі былі скіраваныя ў работу з рытмам. У прапанаваных ім абставінах акцёр не меў магчымасці рабіць і назаўсёды прыставацца да структуры спектакля, знайсці і карыстацца пэўнымі сродкамі адлюстравання, тут у стварэнні вобраза не дапамагалі тэкст і амаль нічога не значыў жэст і поза. Акцёр вымушаны быў агаляць унутраную прасторы-час, дзейнічаць, як калісьці дзейнічалі акцёры ў сістэме Леапольда Суляржыцкага ў МХАТ-2 ці акцёры славетнага Ежы Гратоўскага. Акцёры Віталія Баркоўскага мусілі падчас падрыхтоўкі спектакля назапашваць унутры сябе энергію і самаадчуванне, неабходныя для спектакля. Унутраны свет рабіўся сэнсам і мэтай пастаноўкі.

Гэта была форма тэатральнага перформансу. Свабоднай, заўсёды імпрывізацыйнай біэнергетычнай дзеі на задазненую тэму.

А потым ён паставіў "Жанну" паводле п'есы Ж. Ануя "Жаваранак" — для Святаўны Акружной.

Увосень 1997 года ў тэатрах адбыліся сцэнічныя чытанні нямецкіх п'ес, што было ініцыявана Інстытутам імя Гёте. Коласаўцам дасталася п'еса маладога аўстрыйскага драматурга Маціаса Чокэ "Пісьменныя". Віталь Баркоўскі прапанаваў вельмі геаметрычны, жорсткі, дакладны па рытме, графічны спектакль. А галоўнае, коласаўскія акцёры, традыцыйна побытава-псіхалагічныя, з поспехам існавалі ва ўмовах мадэрнісцкага тэатра. На Першым фестывалі нямецкамоўнай драматургіі спектакль атрымаў Гран-пры за рэжысуру, за сцэнаграфію (В. Баркоўскі сам прыдумаў яе), за музычнае афармленне (гэта таксама было ягонае асабістае вырашэнне). Потым вырашылі ўвесці пастаноўку ў рэпертуар тэатра, і яна тут дагэтуль, эстэцкая і прыгожая, трапяткая і поўная спачування да інтэлігентных людзей.

Наступнай вясной ён стварыў "...Таму што люблю..." паводле п'есы Алены Паповай "Дзень карабля". І гэты спектакль быў прызнаны

на Першым фестывалі нацыянальнай драматургіі, што праходзіў у 1999-м годзе ў Бабруйску.

А потым была "Чорная нявеста" паводле п'есы А. Дударавы "Чорная панна Нявіжа", прызнаная лепшым спектаклем 1999 года ў нашай краіне. Восенню таго ж года В. Баркоўскі стварыў свой хіт — "Шагал... Шагал" паводле п'есы У. Драздова "Прамы цягнік да Парыжа з усімі перасадкамі". З сюжэтнага матыву — ажылай фатаграфіі — Баркоўскі стварыў эцюды памяці чалавека, які жыве апошнія некалькі секунд. Рэжысёр аддаваў даніну вавагі славетнаму гораду, і Віцебск рабіўся галоўным героем спектакля. Маленькі белы горад з маленькіх белых дамкоў ляцеў праз чорны Сусвет сцэны, нібыта галактыка з аконных агеньчыкаў. Горад спыняў палёт і колшам скручваўся ля ног гледачоў, і пачынаўся палёт Шагала над горадам. Наступным летам спектакль атрымаў прэмію на Міжнародным фестывалі мастацтваў у Эдынбургу, і пачалося яго падарожжа па краінах і мовах. Калі вясной 2002-га па запрашэнні П'ера Кардэна коласаўцы з гэтым спектаклем былі ў Парыжы, нам зрабілі экскурсію ў тэатр Гранд-Апера. Паказалі славетны плафон над глядзельнай залай, расказалі, што на ім адлюстраваны шматлікія сюжэты з музычна-тэатральнага твораў, аднак ёсць і незвычайнае: куточак Віцебска. Мы сядзелі ў гэтай тэатральнай зале, і, здавалася, Шагал вітаў нас, і мы разам з ім узнімаліся ўверх...

У спектаклі "Зямля" паводле твораў Якуба Коласа В. Баркоўскі выпрабавваў іншыя стасункі з прасторай-часам. Яго метафарамі сталі нараджэнне, абрады, цыклічнасць існавання сялянскага роду. "Зямля" пабудавана як плынь свядомасці сялянскага роду. Галоўная ідэя пастаноўкі праяўляецца ў масе, якая адлюстроўвае зямлю, поле, сцяну жыгта і гуд гісторыі. Усё тут зліваецца і быццам страчвае колер, адценні, дэталі — застаецца толькі маса, якая рухаецца, дыхае, напружваецца... Спектакль гэты — харэдрама. Беларускія рэжысёры і раней уключалі пластычныя эпізоды ў свае пастаноўкі, аднак у "Зямлі" пластыка зрабілася вядучым структурным ходам. Сцэна тут была пустым полем, якое прарастала людзьмі, рабілася прасторай сэнсаў быцця нацыі і яе Песняра.

З ягоным кіраваннем Коласаўскі тэатр атрымаў званне Нацыянальнага. Летась В. Баркоўскі шмат увагі аддаў аднаўленню брэнда — спектакля "Несцерка", у якім сканцэнтраваны архетып і канон коласаўскай тэатральнай школы.

Пастаноўкі Віталія Баркоўскага інтэлектуальна складаныя, лірычныя, прыгожыя знешне, насычаныя пластыкай, узнісеныя. Ён акцэнтуюе цэласнасць унутранага свету чалавека ў шматгранным сучасным асяроддзі. У мастацкіх структурах яго твораў наваколле працістаіць чалавек, а чалавек дзякуючы сваёй духоўнай моцы імкнецца пераадолець разарванасць свету...

Віталь Баркоўскі падсумоўвае вынік значага перыяду сваёй творчасці: на памежжы гадоў адзначыў свае 60. Шмат чаго ўсвядомлена, шмат прайдзена дарог. А як далей гэты містычны горад павядзе свайго неардынарнага мастака па шляхах пазнання душы?...

Ташыяна КАТОВІЧ, тэатральны крытык

Афішныя «сакрэты»

"Напоўнім музыкой сэрцы" — гэтак вобразна называўся канцэрт артыстаў Нацыянальнага акадэмічнага тэатра оперы Беларусі, наладжаны ў Малой філарманічнай зале імя Р. Шырмы. У зводнай афішы тэатра значыліся прозвішчы толькі дзвюх яго ўдзельніц: таленавітых спявачак Настасі Масквіной і Аксаны Волкавай. Але ж выступалі не толькі яны і выступалі не акапэла. Хто ж канцэртмайстар? Не быў раскрыты "сакрэт" і ля ўваходу ў філармонію. Нідзе ніводнай афішы.

Толькі падчас канцэрта высветлілася, што яго праграму падрыхтавала, рупліва папрацавала са спевакамі заслужаная артыстка Беларусі Ларыса Талкачова. Яна выстэвала шмат таленавітых оперных салістаў. А які прыгожы ансамбль складае піяністка са спевакамі падчас канцэртных выступленняў! І гэтым разам раяль у яе нібы таксама спяваў, часам гучаў па-аркестраваму ярка, то моцна, то пранікнёна-лірычна.

У канцэрте ўдзельнічаў і знакамiты барытон,

народны артыст краіны Уладзімір Пятроў. У некаторых нумарах праграмы гучанне ансамбля ўпрыгожвалася мастацтвам лаўрэата міжнародных конкурсаў трубача Яўгена Лятэ. Дарэчы, імёны гэтых двух выканаўцаў таксама не былі названыя ў афішы.

Артысты выходзілі на сцэну прыгожыя, выдатна апранутыя, выступалі з вялікім уздымам. У выкананні А. Волкавай прагучала напісаная для каларатурнага мецца-сапрана, складаная тэхнічна (таму яна рэдка выконваецца) каваліна Арзачэ з оперы Д. Расіні "Семіраміда". Спявачка паказала поўны дыяпазон голасу ў 2,5 актавы. Бліскуча прадставіў У. Пятроў "Прымірэнне" П. Чайкоўскага. Судова прапывала Н. Масквіна "Ave Maria" Л. Керубіні ў суправаджэнні дуэта раяля і трубы. З захапленнем сустрэла зала выкананне А. Масквіной, А. Волкавай і Л. Талкачовай "Вяслярскі гонак" Д. Расіні. Пospех меў духоўны твор беларускага кампазітара А. Літвіноўскага "Amen", напісаны ў стылі рэтрабарока, у выкананні А. Масквіной, А. Волкавай, Л. Талкачовай і Я. Лятэ.

Канцэрт прайшоў з вялікім поспехам. Шкада толькі, што ён недастаткова рэкламаваўся.

Вера КРОЗ

... І Купалу, і Коласу, або Пачатак класікі

«Самы важнейшы і непраломны закон жыцця — гэта людская мова, праз каторую чалавек стаў найвышэй ад усякага стварэння пад сонцам»

Янка Купала, 1910 г.

вучэнне гісторыі Расійскай імперыі ў афіцыйным духу. Пасля задушэння паўстання 1863—1864 гадоў пачаўся другі, больш жорсткі этап русіфікацыі. Бывала, царскія чыноўнікі скрозь пальцы глядзелі на тайныя польскія школы і выданні, але толькі не на беларускія. Аніводнай беларускамоўнай газеты ажно да 1906-га, лічаныя беларускамоўныя кнігі і брашуры маглі з'явіцца падпольна ці за мяжой, за чым быў звышпільны нагляд царскай ахранкі. Да слова, у 1968 годзе даследчык-літаратуразнаўца С. Александровіч выдаў даследаванне «Гісторыя і сучаснасць»,

скай шляхта», пабачылі свет праз дзесяцігоддзі, а некаторыя ў віхурах часу згубіліся разам з куфрамі). Дунін-Марцінкевіч шмат паспрыяў сцвярджэнню ў сьведомасці землякоў таго, што яны — «ліцьвіны» (г. зн. насельнікі былога ВКЛ), «тутэйшыя» — не палякі і не рускія. Гэтую тэорыю пасля адыходу яго з жыцця незалюбіў Ф. Багушэвіч. Напрыканцы XIX стагоддзя ён абгрунтаваў гісторыка-лінгвістычнае паняцце «Беларусь» і ў гэтым духу даў свае тлумачэнні беларускай нацыянальнай ідэі, перасцярогшы: калі не пойдзем менавіта па гэтым шляху, то можам увогуле

скай мове». Быў слаба развіты беларускі рабочы клас (царызм не развіваў на Беларусі буйнай прамысловасці, разглядаў край як не зусім надзейнае памежжа). У выніку гэтага і іншага Беларусь не мела значнага слою беларускай інтэлігенцыі.

Усё гэтае і вызначыла «музыкаўскі» характар першых паэтычных публікацый Янкі Купалы і Якуба Коласа. Канстатуючы гаротнасць сялян, іх Бацькаўшчыны і культуры, яны заклікалі родны люд абудзіцца, усвядоміць сябе годнымі людзьмі, сынамі старажытнага народа, імкнуцца да асветы

У юбілейным нумары «Наша Ніва» дала такія звесткі: за названы час на яе старонках было надрукавана 906 карэспандэнцый з 489 вёсак і мястэчак, 246 вершаў 61 аўтара і 91 апавяданне шматлікіх пражыткаў. Зразумела, не ўсе з тых аўтараў сталі вядомымі творцамі, з усіх іх найперш вызначыліся Янка Купала і Якуб Колас — глыбокім асэнсаваннем лепшых традыцый беларускай літаратуры XIX стагоддзя, пераадоленнем вузкіх этнаграфічных і правінцыйных абсягаў, дыялектнасці, выпрацоўкай беларускай літаратурнай мовы і адпаведных стыляў... І ўсё гэта дзякуючы найперш ёй — дапушчанай да афіцыйнага ўжытку Яе Вялікасці Беларускай мовы!..

дзе ёсць раздзел «Пуцявіны роднага слова», а ў ім — табліцы, дзе і калі выдаваліся беларускія кнігі з 1831-га па 1916-ы. Дык вось пасля 1864 года да 1906-га, скажам, арыгінальнай мастацкай літаратуры вышэй названым спосабам пабачыла свет усяго каля 20 зборнікаў — г. зн. за 41 год па адной кніжцы ў 2 гады!.. Не кажучы ўжо пра тое, што тыя падпольныя выданні мелі невялікі наклад і маглі трапіць толькі ў лічаныя рукі, бо шырока не распаўсюджваліся!..

Урадзэнці беларускіх земляў, (Я. Баршчэўскі, Ул. Сыракомля, Я. Чачот, А. Міцкевіч і інш.) намагаліся нагадваць пра слаўнае ВКЛ, спачувалі беларускаму народу, але адсутнасць магчымасці надрукавацца па-беларуску схіляла іх на мясцовым матэрыяле ў асноўным пісаць па-польску. З іхняга асяроддзя толькі В. Дунін-Марцінкевіч, таксама ўжываючы польскае слова, падняў высокую і ўжо асяляненнае беларускае, стаўся першым беларускім прафесійным пісьменнікам (пасля 1863—1864-х яму ўвогуле было забаронена друкавацца, дык некаторыя ягоныя беларускамоўныя творы, як, напрыклад, камедыя «Пін-

знікнуць — найперш з-за свайго цьмянага нацыянальнага самавызначэння.

На пачатку XX стагоддзя ягоныя ідэі працягвалі развіваць нешматлікі беларускія грамадскія і палітычныя дзеячы, вучоныя, пісьменнікі (браты Луцкевічы, А. Уласаў, браты Іваноўскія, Цётка, В. Ластоўскі і іншыя). Ды, мабыць, асабліва востра і адказна Янку Купалу і Якубу Коласу выпаў як чалавечы, так і гістарычна-культурны шанец не тайна, на рэвалюцыйных сходках, не намёкамі ў друку, а адкрыта ў першых афіцыйных беларускамоўных газетах («Наша доля», «Наша Ніва») агучыць беларускасць. Каб новыя парасткі і галіны акультурылі старое дрэва, каб яно не высыхла і «не ўмёрла». Жывучы не ў гарадах і мястэчках, а ў вёсках, дзе згодна з расійскім перапісам 1897 года было да 90 працэнтаў беларускіх насельнікаў, яны, будучыя нашы класікі, не маглі і не мелі ніякага маральнага права абмякнуць увагай тых, каго да названага часу ўлады пераўтварылі ў непісьменных, «цёмных», «няздольных як да нацыянальна-дзяржаўнай дзейнасці, так і да прыгожага пісьменства на сваёй хам-

і самім больш дбаць пра сябе, пра сваю будучыню. Дарэчы, што датычыць публікацый першага верша Якуба Коласа, то дух яго (ёсць надрукаванае сведчанне) не ўхваліў і ягоны родны маладзейшы брат Міхась — таксама выпускнік Нясвіжскай настаўніцкай семінарыі. За тое, што брат-паэт залішне прыніжае беларускі сялянскі мацярык. Ды...

...За першыя тры гады дзейнасці «Наша Ніва» здолела заваяваць сэрцы шматлікіх чытачоў, якія з яе беларускім словам пачалі дыхаць з палёгкай, адчуваючы, што і з паўпрызнаннем іхняй мовы і беларускай народнасці адступае ўдушлівы і зацяглы спадчыны «задаток горестей» (М. Карамзін).

У юбілейным нумары «Наша Ніва» дала такія звесткі: за названы час на яе старонках было надрукавана 906 карэспандэнцый з 489 вёсак і мястэчак, 246 вершаў 61 аўтара і 91 апавяданне шматлікіх пражыткаў. Зразумела, не ўсе з тых аўтараў сталі вядомымі творцамі, з усіх іх найперш вызначыліся Янка Купала і Якуб Колас — глыбокім асэнсаваннем лепшых традыцый беларускай літаратуры XIX стагоддзя, пераадоленнем вузкіх этнаграфічных і правінцыйных абсягаў, дыялектнасці, выпрацоўкай беларускай літаратурнай мовы і адпаведных стыляў... І ўсё гэта дзякуючы найперш ёй — дапушчанай да афіцыйнага ўжытку Яе Вялікасці Беларускай мовы!..

Ды царскі рэжым, чарнасоценныя ягоныя віжы-служкі ў Паўночна-Заходнім краі зусім не жадалі і яркім талентам Янкі Купалы, Якуба Коласа дваццаць творчы разгон. «Горестный задаток» не зусім адпускаў і іх: першаму трэба было шукаць чорнарабочай працы для заробку, а другому — у 1908-м на тры гады сесці ў турму за «грахі», у аснове якіх ляжала шчырае любоў да Бацькаўшчыны, яе гісторыі, мовы і культуры, жаданне быць прыстойным чалавекам, педагогам і творцам дзеля роднага народа. Але і новыя цяжкія выпрабаванні не пахіснулі іхняй веры, моцы, не адвабілі ад ужо знойдзенага і верна ўзятага слова...

Невядомы аўтограф Якуба Коласа

Даўно вядома — ні адзін уласны кнігазбор не абыходзіцца без раздзелу, які складаюць энцыклапедычныя даведнікі, філалагічныя і тэрміналагічныя слоўнікі. Я часта звяртаюся да гэтых паліц, бо ў школьныя гады быў пазбаўлены навучання беларускай мове. Вельмі шкадулю, але так атрымалася... Сярод першых маіх дарэдаў-дапаможнікаў вылучаю карычневы фаліант, першае выданне: «Русско-белорусский словарь» выданы ў 1953 годзе ў Маскве. На тытульным лісце зроблены даравальны надпіс: «Глубоко уважаемой Ксении Александровне Марцишевской. 22 января 1954 г. Якуб Колос, Кандрат Крапива, Пятро Глебка».

Слоўнік быў падрыхтаваны Інстытутам мовазнаўства Акадэміі навук БССР пад рэдакцыяй правадзейных яе членаў Якуба Коласа, К. Крапівы і члена-карэспандэнта П. Глебка — між іншым, ягонай рукой зроблены даравальны надпіс, астатнія аўтары пакінулі толькі свае аўтографы.

Прадбачу пытанне: чаму «Руска-беларускі слоўнік» друкаваўся ў Маскве? Гэтаму ёсць тлумачэнне — толькі ў Маскве існавала адзінае цэнтралізаванае «Дзяржаўнае выдавецтва замежных і нацыянальных слоўнікаў», якое друкавала для ўсіх шматнацыянальных рэспублік патрэбную даведачную літаратуру. Дарэчы, «Беларуска-рускі слоўнік» пад рэдакцыяй акадэміка К. Крапівы ў 1962 годзе таксама друкаваўся ў Маскве. І толькі пасля ўтварэння ў БССР выдавецтва «Беларуская энцыклапедыя» акадэмічны слоўнікі пачалі друкаваць у Мінску.

Хто такая К.А. Марцішэўская, якой прысвечаны гэты інскрыпт, як старажытныя кніжнікі называлі даравальны надпіс на кнізе? У выхадных дадзеных слоўніка Марцішэўскага нідзе не згадваецца, але паважлівы калектывы аўтограф беларускіх класікаў на сігнальным экзэмпляры сведчыць пра тое, што ўладальніца яго мела да выдання самае непасрэднае дачыненне. Разгадка персаналіі адрасата цікавага аўтографа прыйшла зусім нечакана і на здзіўленне вельмі проста. Імя прафесара Івана Ніканоравіча Розанава (1874—1959) вядома філолагам-літаратуразнаўцам і крытыкам. Усё сваё доўгае жыццё Розанаў прысвяціў крапатліваму вывучэнню рускай паэзіі, рупліва збіраў бібліятэку прыжыццёвых выданняў Пушкіна, Лермантава — рыратэты з аўтографамі Кальцова, Някрасава (першая кніга паэта «Мечты і звыкі» 1840 года была спалена аўтарам). Слыны бібліяфіл і знакомы акадэмік Мікалай Паўлавіч Смірноў-Сакольскі (1898—1962) лічыў унікальную бібліятэку Розанава амаль дасканалай. У шматлікіх наведвальнікаў-кнігалюбаў, блізкіх вучняў і сяброў кватэра-бібліятэка Івана Ніканоравіча выклікала шчырае захапленне і зачараванасць убачаным. Завяшчанне Розанаў пакінуць не паспеў. У 1965 годзе яго жонка... Ксенія Аляксандраўна Марцішэўская падаравала Дзяржаўнаму музею А. Пушкіна велізарную бібліятэку (каля 6-ці тысяч кніг) першавыданняў твораў рускай паэзіі. Пра гэты сенсацыйны ўчынак пісалі тады шмат — бібліяфілы-ацэншчыкі вызначалі вартасць гэтага дара астранамічнай сумай! Ксенія Аляксандраўна была галоўным навуковым кансультантам па вывучэнні і апісанні кніг бібліятэкі, а ў 1975 годзе быў надрукаваны бібліяграфічны даведнік «Бібліятэка рускай паэзіі І.Н. Розанава». У верасні 1988 года быў надрукаваны некролаг пра смерць Ксеніі Аляксандраўны Марцішэўскай, з якога я даведаўся пра выдатнага знаўцу слоўнікавай справы.

Нарадзілася Ксенія Аляксандраўна 1 лютага 1897 года на Украіне. Пасля заканчэння ў 1918 годзе гісторыка-філалагічнага факультэта Кіеўскіх вышэйшых жаночых курсаў настаўнічала. У 1922 годзе Марцішэўская пераехала ў Маскву і да 1929 года была навуковым супрацоўнікам аддзела гісторыі кнігі Гістарычнага музея. У 1937 годзе прымала актыўны ўдзел у стварэнні юбілейнай пушкінскай выставы. Потым Ксенія Аляксандраўна працавала ў выдавецтве «Савецкая Энцыклапедыя». У гады вайны яна засталася ў Маскве — ішла напружаная праца над кароткімі ваеннымі слоўнікамі ды размоўнікамі. Ашчадна пільнавала каштоўную бібліятэку мужа. Слоўнікавай справе Марцішэўскага аддала 35 гадоў жыцця, з якіх больш за дваццаць гадоў займала пасаду галоўнага рэдактара «Дзяржаўнага выдавецтва замежных і нацыянальных слоўнікаў». За гады яе кіраўніцтва выдавецтвам выйшлі ў свет 750 слоўнікаў на 90 мовах. Марцішэўская вела дванаццаць моў, была аўтарам некалькіх іспанскіх слоўнікаў. Пасля перадачы бібліятэкі Розанава ў фонды пушкінскага музея, большую частку слоўнікавага збору яна вызначыла на распродаж букністам. У канцы 60-х гадоў мой сябра, мінскі мастак і непараўнальны кніжнік Яўген Кулік (на жаль, ужо нябожчык), набыў у Маскве том слоўніка з гэтымі аўтографамі і вылікадуша падаравав яго мне.

Шкло тоіць у сабе прыгажосць зямлі і агню. Краса гэтая таямнічая і недасяжная, як казкі ці чуды. Аркадзь Патапавіч Новік, быццам чараўнік смарагдавага горада, стварае са шкла расліны, дамы, жывёл, людзей. Карэспандэнт завітаў у майстэрню чараўніка, каб спазнаць яго ўменне і мудрасць.

Не я выбраў шкло — лёс

— Не дакранайцеся да дзвярэй — мы іх учора пафарбавалі, — праводзіць мяне на кухню Аркадзь Новік.
Адрозжы падабегла малая Крысціна:
— Глядзіце, якога парсючка татка учора зрабіў!
— Я ўжо даўнавата не працаваў са шклом, — глумачыць Аркадзь Патапавіч, — дык напярэдадні запуская ўстаноўку, глядзеў, як яна функцыянуе — трэба ж вам паказаць, што ўмею.
— І я хачу навучыцца рабіць звяркоў, як тата, — заяўляе Крысціна.

— Бач ты! Як тата! Да шаснаццаці гадоў за апарат садзіцца нельга — небяспечна гэта, — смяецца мастак. — Во якія меткі застаюцца (падкасае рукамі і расшпільвае каўнер, каб паказаць падпаліны на целе). Ды і чаду ад агрэгата ў пакоі зашмат — трэба акно адчыняць, таму ўзімку ў кажуху ды ў шапцы працую.
Аркадзь Патапавіч запуская машыну і падносіць да агню два шкляныя пруточки:

— Шкло — вельмі эстэтычны матэрыял. Пры награванні яно робіцца мяккім, як пластылін, толькі гарачым. Прылады — пінцэт, графітавая лапатка, нажніцы. Але галоўнае — рукі.
Падпаленыя часткі пруткоў абвілі, і майстар пачаў “варажыць”: выцягваць, скручваць шкляную масу, расплюшчваць пінцэтам, прыціскаць да графіту.
— Зробім параса — усё ж такі год свінні. Рыльца ў яго будзе чорнае...

Праз дзесяць хвілін я трымаю ў руках бурштынавага колеру парсючка з пляскастым лычыкам, рачыннымі вочкамі і скручаным хвосцікам.

— **Якія ў вас любімыя матывы творчасці? — пытаюся.**
— Усё падабаецца рабіць: кветкі, птушак, жывёл. З дзяцінства захапляюся прыродай. Бывала, маці насварыцца за непаслухмянасць, дык у лес уцякаў. А там назіраў за зайцамі, за зязюляняткамі, якія выкідвалі сваіх “братоў” з гнязда. Сябры мяне яшчэ Мічурыным прызвалі, бо любіў завіхацца з дрэўцамі: вырощываў іх з семак і костак, рабіў прышчэпкі... Таму ўсё жывое і натхняе. Раней заўсёды меў пры сабе блакнот, і як толькі з’яўлялася якая ідэя, адразу рабіў эскізы. Мультыплікацыйныя героі таксама наводзілі мяне на цікавыя вобразы.

Крысціна гэтым часам ажыццявіла не адзін пераход з кухні-майстэрні ў пакой і назад. І зараз яна прынесла паказаць свой альбом, кажа, што ходзіць у гурток малявання.

— Як была меншая, дык за тыдзень спісвала акварэльныя фарбы, — каменціруе Аркадзь Патапавіч, — а цяпер любіць фламастэры. Я ў яе гадзі не ведаў нават каляровых алоўкаў. Свой першы мастацкі вопыт атрымаў, калі быў сямігадовым хлапчуком: у вёску прыехалі землякі, якія раней эмігравалі жыць недзе на Дальні Усход, і іх дзеці прывезлі акварэль ды каляровыя алоўкі. Я з імі ўсё лета прамаляваў. З таго часу гэта стала маім любімым за-

няткам. У вайну альбомамі служылі скрынкі з-пад снарадаў, платы, сцены, зімой — снег.
— **Вам не прадказвалі кар’еру жывапісца?**
— Ніхто з настаўнікаў нават не сказаў, што існуюць мастацкія вучылішчы! Пасля школы я стаў ветэрынарам. І толькі калі служыў на флоце, сябры з Масквы і Ленінграда растлумачылі, што можна паступіць у вучылішча. Гэта я і зрабіў пасля дэмабілізацыі.
— **А чаму выбралі шкло?**
— Не я выбраў — лёс. Спачат-

ку вучыўся завочна на аддзяленні жывапісу ва Універсітэце культуры імя Н. Крупскай, затым падаў дакументы на аддзяленне жывапісу ў Ленінградскае мастацкае вучылішча імя М. Рэрыха, але ўзялі на скульптурнае. Мне тады дваццаць шэсць гадоў споўнілася — самы старэйшы са студэнтаў. Трэба было чымсьці і на жыццё зарабляць, таму вырашыў на трэцім курсе кінучь навучанне ў вучылішчы і перапаступіць у Ленінградскае вышэйшае мастацка-прамысловае вучылішча імя В. Мухінай на аддзяленне керамікі — выбары можна прадаваць ды і які дзіцячы гурток весці. Але ў спісах на кераміку сябе не знайшоў. Аказалася, што паступіў на аддзяленне мастацкага шкла.

— **Крысціне сапраўды больш пашанцавала: будзе ад каго пераняць вопыт і майстэрства...**

— Ай, са сваімі дзецямі не магу працаваць — вельмі да іх патрабавальны. Вучыў апрацоўваць шкло сына ад першага шлюбу, ведаю, што гэта такое!

— **Ці многа выпусцілі майстэрню-худадзейніку?**

— Гэта дастаткова балючае пытанне. Калі прыехаў жыць у Барысаў, марыў набраць чалавек трыццаць самадзейных мастакоў ці з сярэдняй адукацыяй і вучыць іх сваёй справе. Але дзеля гэтага неабходна была майстэрня, якую не давялося атрымаць нават пасля шасці гадоў хаджэння па розных інстанцыях. Праўда, калі яшчэ жыў адзін, пасля скасавання шлюбу, то па суботах у мяне быў “дзень вучняў”. Напачатку прыходзіла шмат юнакоў, ды паспрабаваўшы гэтага хлеба, сутыкнуўшыся з характэрнымі цяжкасцямі, амаль усіх пакінула жаданне. З-пад маіх рук выйшла толькі некалькі мастакоў, лепшым магу назваць Лёню Гадуна.

— **А што складана ў мастацкай апрацоўцы шкла для вас?**

— Ніколі не атрымліваліся ружы. Дакладней, тонкія пялёсткі. Іх жа патрэбна незлічона колькасць, каб кветка глядзелася прыгожа. А я колькі ні прыціскаю, колькі ні награвваю — усё роўна выходзіць тоўсценкія.

— **Надзяліцеся, калі ласка, творчымі планами.**

— Як ужо казаў, цяпер амаль не займаюся шклом — перайшоў на пчалярства. Але, безумоўна, не закідаю майстэрства: час ад часу рыхтую выставы, воль і да майскіх святаў хачу падрыхтаваць разам з вучнямі экспазіцыю.

— **Чаму менавіта пчолы сталіся вашай прыхільнасцю?**

— Імі любіў займацца мой дзед. Ды ён лічыўся добрым бондарам, але няважным пчалярком. Неабходна быць сапраўдным фанатам. Са шклом я дамогся значных вышыняў: вядомы не толькі ў Беларусі, але і ў Расіі, замежжы, некаторыя выбары знаходзіцца ў прыватных калекцыях. Але прырода бярэ сваё. Як у дзяцінстве, назіраю за ёй, клапачуся. Ды і Крысціна з Дзянісам любяць салодкае золата мёду. А жонка Ірына якіх толькі прысмакаў з яго не гатуе!..

Таяцяна СТАНКЕВІЧ

Мова. Культура. Чалавек

На што ў першую чаргу вы звяртаце ўвагу, калі знаёміцеся з чалавекам? Безумоўна, на знешні выгляд. А яшчэ? Напэўна, на яго мову. Манера весці гаворку, уменне ясна выказвацца — рысы, якія падкрэсліваюць нашу індывідуальнасць і выдзяляюць сярод натоўпу. Есць людзі, падобныя знешне, але не знойдзеш ў свеце дзвюх асоб, якія б разважалі і выказвалі свае думкі аднолькава.

Чалавек валодае бяспечным дарам — моўнай свабодай, правам выбару са шматтысячнага слоўнікавага запasu найбольш ёмкага і дакладнага выразу. Тут ужо ўсё залежыць ад таго, наколькі асоба культурная, адукаваная. І, вядома ж, каб не выглядаць белаай варонай, пры размове неабходна ўлічваць і мясцовасць, і сферу дзейнасці, і ўзрост, і ступень блізкасці чалавека. На працы і вучобе мы карыстаемся (ва ўсялякім выпадку, павінны карыстацца) нейтральнай і спецыяльнай лексікай; у сяброўскім коле побач з агульнаўжывальнай — гучаць жаргоны, слэнг (нярэдка, на жаль, у нашу гаворку прасочваюцца і словы-паразіты).

Смешна, напрыклад, выглядае чалавек, які ў навуковым дакладзе дазваляе сабе карыстацца словамі накіштайт “тут вучоныя і абламаліся”, “такія заварылася каша”, або наадварот, недарэчна (а часам і незразумела!) гучаць у вольнай абстаноўцы тэрміны, прафесіяналізмы тыпу “купі перманганат калію” (марганцоўка), “напісана канонам” (назва 48 шрыфту ў друкарскай справе). І зусім ужо, на мой погляд, непрымальна казаць малазнаёмым ці старэйшым людзям абьякавае “здрасце” (сустрэкаецца, дарэчы, даволі часта).

Наводзіць на сумныя развагі і бязмежнае ўжыванне замежных слоў: “электрат”, “фурнітура”, “сэйшн”. Як быццам бы няма нашых родных “выбаршчыкаў”, “мэблі”, “вечарыны”, якія не рэжучь вуха сваім нязвычайным гучаннем. Безумоўна, да пэўных іншамоўных слоў падабраць беларускія адпаведнікі даволі цяжка. Што ж, навука і тэхніка не стаяць у сваім развіцці на месцы — з’яўляюцца новыя паняцці. Значыць і мы павінны імкнуцца шукаць адпавед-

нікі, якія б адлюстроўвалі нашу самабытнасць. Ну чым, напрыклад, наш “асветар” (ці здагадаліся, што гэта?) горш за “камп’ютэр”? “Нязвыкла, незразумела”, — скажаце вы. Але новае прыжываецца не адразу. Успомнім: хрысціянства на Русі таксама было прынята не за адзін год. Патрэбен час і...жаданне.

Бывае і наадварот, у сваіх найлепшых памкненнях да ўжывання родных слоў (лепей, ад няведання родных слоў) людзі даходзяць да смешнага. Што яшчэ можна сказаць пра аб’яву з незразумелым надпісам “Мяхі”? На якой мове яна напісана, застаецца толькі здагадацца.

Наогул аб’явы, а тым больш рэкламныя, на беларускай мове сустракаюцца, мякка кажучы, рэдка. Калі ж усё-такі пашчасціць, то ўспрымаецца гэта некаторымі, як быццам бы перад імі восьмы чуд свету. Прыкладна так адна дзяўчына адрэагавала на надпіс “Лічбавае фота”.

Але я крыху адышла ад сваёй думкі. Прыклады аб карыстанні замежнай і славянскай лексікай павінны падкрэсліць маё меркаванне наконт таго, што ўсяму свой час і месца. Калі можна сказаць больш зразумелымі і вядомымі словамі, то зрабіць гэта трэба абавязкова. Так мы выказваем сваю павагу да слухача ці чытача.

А для таго, каб мець шырокі слоўніковы запас неабходны высокі ўзровень адукацыі і культуры. Такім чынам, залежнасць мовы ад культуры відавочная. Ды існуе і адваротны ўплыў.

Увям сабе дзіця, якое з маленства толькі і чуе, што сваркі ад бацькоў (вядома ж, і адпаведныя словы). Маленькі чалавечак падростае. І што?

Што будзе, калі ён не разбіраецца сам, як казаць добра, а як — дрэнна?

Вось прыклад, хай і негатыўнага ўплыву культуры на мову, а разам з тым і на асобу. З ўпэўненасцю можна сцвярджаць і тое, што асоба ўздзейнічае, змяняе і рэгулюе моўныя і культурныя працэсы ў грамадстве. Не было б чалавека, адпала б і неабходнасць у паняццях “культура”, “мова”.

Мова, культура і асоба — своеасаблівыя “кіты”, на якіх трымаецца свет, знікненне аднаго вядзе да немінучай страты другога, трэцяга.

Р. С. “Навошта ўся гэтая “вада”? — заканамерна запытаецца вы. Да размовы са сваёй даўняй знаёмай лічыла так і я. Што яна мне сказала? Прыкладна: “Тое, як гаворыць чалавек, яшчэ не паказчык ягонай культуры”. Сапраўды, не паказчык, мова — люстэрка нашай культуры! Спадзяюся, той, хто сумняваўся ў справядлівасці названага вышэй выказвання, яшчэ раз крыху паразважае. Той жа, хто нават не разважаў, хай хоць засумняваецца. А то, што тады будзе з мовай, культурай, асобай?”

Марына МАЙСКАЯ

Не дзіўна, што апошнім часам некаторыя рэчы, якія здаваліся зусім нядаўна фантастычнымі, усё больш трывала ўваходзяць у нашу жыццё. Не толькі прыжываюцца, але яшчэ і трансфармуюць уяўленні аб прызначэнні чалавека як творцы...

Выклік літаратару

Першыя насылы

Ідэя замены літаратара машынай для нашага часу не новая. Яшчэ ў другой палове мінулага стагоддзя патрыярх сусветнай навуковай фантастыкі Кліфард Саймак у апавяданні “Сіла ўяўлення” (мы будзем аналізаваць яго па тэксце, прыведзеным у кнізе К. Саймак “Прелесть”, М. ЭКСМО, 2003 — с. 944—990) апісаў адзін з магчымых сцэнарыяў будучыні. Так, на яго погляд, Зямля стане агульнагалактэчнай літаратурнай Меккай, а творчасць прыойдзе на паток. Письменнік літаральна ператворыцца ў рамесніка і пачне ствараць свае творы з памагай машын з маркамі “Бестселер” і “Класік”, якія выдаюць аднайменны прадукт. Прагатыпам герояў будучых твораў запліаць за магчымасць зняць іх на адмысловае відэа, каб потым машына апрацавала дадзеныя і выдала арыгінальнага персанажа. Да таго ж прадугледжваецца ўнішальны па памерах банк сюжэтаў з незлічонай колькасцю магчымасцяў для кампілявання...

Ёсць у “Сіле ўяўлення” некалькі вельмі жахлівых рэплік. “Нам патрэбна дабротная макулатура, чыт-во, дзе паболей боек і крыві,” — такі загад дае выдавец галоўнаму герою апавядання Кемпу Харту. І яшчэ адзін выраз з твора: “У бліжэйшай

будучыні адзіным патрабаваннем застаецца найпрасцейшае: мець кучу грошаў!” Маеш грошы — купляеш цуда-машыну і... наперад да літаратурных вяршынь, не задумваючыся аб пачаснай ролі пісьменніка — інжынера чалавечых душ.

На жаль, калі прааналізаваць некаторыя рэйтінгавыя кнігі (у прыватнасці, дэтэктывы расійскіх аўтараў, якімі завалены паліцы нашых кніжных кірмашоў і крамаў, то атрымаем якраз сітуацыю, апісаную спадаром Саймакам: кроў льецца ракою, а сюжэты змяняюцца нязначна. У выніку — тавар прадаецца, чытач працывае сам твор, не запамінаючы, што было на пачатку, не выносячы для сябе нічога. Гэта як бясконцае кіно невысокай якасці, якое глядзіш па ТБ быццам для фону, каб нешта гутнела пад вухам і дапамагала хутчэй адысці ў абдымкі начных мрояў...

Будучыня побач

На шчасце ці на жаль, але будучыня побач з намі. Нядаўна ў вядомым расійскім Інтэрнет-выданні Лента Ру з’явілася націржываючая публікацыя.

У ёй паведманялася пра тое, што мексіканец Рафаэл Перэс-і-Перэс (Rafael Perez у Perez), спецыяліст па камп’ютэрных тэхналогіях Аўтаном-

нага сталічнага ўніверсітэта (Autonomous Metropolitan University) горада Мехіка, распрацаваў праграму МEXICA, якая стварае літаратурна-мастацкія творы на аснове ўведзеных сюжэтных параметраў. Падобнае здавалася бы казкай, калі б у матэрыяле не значылася спасылка на сур’ёзны канал Discovery News і часопіс Cognitive Systems Research.

Няхай праграма сапраўды існуе, і гэта не навуковая фантастыка. У чым жа адметнасць электроннага цуда? У публікацыі зазначаецца, што асноўным дасягненнем праграміста стала стварэнне сістэмы забеспячэння развіцця сюжэта. Характарыстыкі персанажаў і эмацыянальныя сувязі паміж імі нават абазначаны пераменнымі. Напрыклад, калі ўвільні нейкую адмысловую шкалу для такога плода камп’ютэрнага твора, то - 3 будзе абазначаць нявысць, + 3 палкае каханне паміж героямі.

Праграма нават сама сябе рэдагуе, кантралюючы непаўторнасць тонкіх сюжэтных ліній. Яны прадстаўлены ў выглядзе звычайных алгарытмаў, цыклаў, па якіх працуюць праграмы. Сапраўды аддае нейкім вульгарным матэрыялізмам, ці не так?

Нарэшце, канцоўка публікацыі зусім неаптымістычная. Быццам бы ў выніку праведзеных тэстаў чытачы назвалі творы ад МEXICA больш якаснымі за людскія. Што ж, калі дойдзе да Беларусі — правярэм.

А пакуль у Інтэрнеце часам можна знайсці жарталівы скрыншот рабочага поля праграмы Пушкінд 1.0 (па задуме, аўтавершавальніка), якой, зразумела, не існуе...

Здаецца, калі апісаная Кліфардам Саймакам пісьменніцкая машына, генератар твораў — гэта сучасны персанальны камп’ютэр з праграмай кіштагу МEXICA, то няўжо ў недалёкай будучыні “чытва” стане болей, а літаратарам зробіцца адно што не кожны? Сапраўды, у такім выпадку выклік атрымае не толькі пісьменніцкая суполка, але і грамадства ў цэлым...

Уладзімір ШУТАВЕЎ

Нязгода з адной нагоды

Змалку прывык я чужына прыслухоўвацца да чужой думкі, добрай чужой парады. Толькі вось «Розгалас» ЛеГАЛа на мой новы зборнік вершаў і паэм «На вейцы веку», выдрукаваны ў штотыднёвіку «Літаратура і мастацтва» за 2 сакавіка гэтага года, сваёй беспардоннасцю і зададзенасцю не толькі не дадаў мне творчага імпульсу, а ў нечым нават і абурэў. І ні ў якім разе не кіраваўся я вядомай парадай Яўгена Еўтушэнкі: «Добейцеся, чтобы вас лягнули в прессе», бо пра маю паэзію напісана, дзякуй Богу, шмат добрага.

Але выйшла на праскаму паэту: убрыкнуў ЛеГАЛ, падкусіў. І калі б ягоная «душэўная» крытычная энергія надала і мне такой, калі б крытык падказаў мне нешта новае для маёй творчасці, то я быў бы толькі ўдзячны яму.

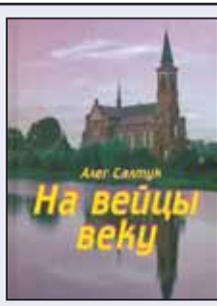
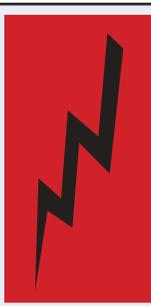
Не выпадае быць удзячным. І не столькі з-за таго, што падкусілі мяне, а з-за таго, што ў які ўжо раз аказалася падкусанай уся паэзія маіх аднагодкаў.

Чытайце, як безапелляцыйна, суддзей у апошняй інстанцыі, аўтар лімаўскага артыкула выносіць мне свой прысуд: «Няўжо пішучыя людзі напраўду лічаць іх узорам сучаснай паэзіі, чакаючы ўдзячнага чытача і ўзвышанай крытыкі? А між іншым, гэта і ёсць (праштампаваная абодвума пісьменніцкімі саюзамі) «паэтычная норма», якая дае права (як камп'ютэр па ўмаўчання) на падобныя публікацыі ў перыёдыцы, выданне ўласных кніжак...»

Ні больш, ні менш, а менавіта так піша ЛеГАЛ, цытуючы мае наступныя радкі:

*Я люблю гэты свет, люблю,
Мне заўжды яго будзе мала.
Я трымаюся за зямлю,
Каб яна і мяне трымала.*

Што ж, пішучы некалі так, я ведаў, ведаю і буду ведаць, што я хацеў сказаць, кажу і буду кажаць. І пісаць мяне па-легалу-ску ці па-бумбамлітаўску ніхто

Літаратурная крытыка заўжды, а тым больш суб'ектыўнага характару, выклікала пэўную (рэзкую, а нярэдка і нервовую) рэакцыю чытацкай публікі і, вядома ж, саміх "скрытыкаваных" аўтараў. Няма сумневу і ў тым, што разнагум'е і розгалас вакол тых ці іншых публікацый — прыкмета таго, што ў іх была здаровая аснова. Праўда, на мой погляд, трэба ўсё ж адрозніваць спробу сур'ёзнай палемікі (М. Галдзянкоў) ад крыўдліва-гараччай самаабароны (А. Салтук). Зрэшты, "ЛіМ" адкрыты для любой, у тым ліку і непрадугзтай гаворкі. Дзеля пошуку ісціны і паразумення...

ЛеГАЛ

ніколі не прымусяць. Напрыклад, такое:

*(I) рэкі жалезныя
(I) горы чорныя
я знаходжу тваё
аглюстраванне
У лужынах акварэлі*

Ах, панове-спадары, колькіх ужо збіла з панталыку такая «паэзія», колькі бязглуззіцы і здубавецца панавешана на вушы і душы нашаму даверліваму чытачу! І не «жуйку» я «перажываю» па словах ЛеГАЛа, а свой беларускі хлеб, які пахне порахам, потам і кроўю, той хлеб, які мне завяшчалі Янка Купала, Аркадзь Куляшоў, Аляксей Пысін. І не трэба было перадаць, каб напісаць пра Салтука, перачытваць ягонага настаўніка, а больш уважліва і добразычліва чытаць самога аўтара, які не аблізваецца на любімых крытыкам Кафку, Басэ, Казляя, а які вырас на ўсім сваім беларускім, які лю-

біць усё сваё беларускае і, як можа, змагаецца з паэтычным касмапалітызмам, што дайшоў ужо да той мяжы, за якой хутка нічога не будзе. А легалаў хлебам не кармі, а дай нацешыцца гэтакім боўдзі-артам! Хопіць! Без іх «парад» усё празаходняе буйна квітнее, у тым ліку і на старонках нашых перыядычных выданняў.

Жыць па-беларуску, пісаць па-беларуску, думаць па-беларуску — не толькі мае крэда. І таму ад журбы па ўсім гэтым паміраюць сёння паэты, а не «ад прагнута свайго вытворчай правіннасці і незапрабаванасці часам». Няўжо незапрабаванымі засталіся Аляксей Пісьмянкоў, Толя Сыс, Вася Сахарчук, Толя Сербантовіч і шмат якіх яшчэ слаўных, беларускіх паэтаў? Толькі ў апошні час іх не чулі з-за мадэрнісцкіх і постмадэрнісцкіх таікаў, якія глушылі і глушаць матчыну песню ў нашай паэзіі, ставячы ўсё з ног на галаву.

Ніколі я не падставіўся і нікога не падставіў сваімі радкамі: «Толькі маму калі пахаваў, усё страціў святое, не штосьці, пішучы пра самае дарагое ў жыцці. І чаму б не паспрачацца нават з нобелеўскім намінантам самім Рыгорам Барадуліным, напісаўшы не так, як ён? (Дарэчы, нельга наўмысна скажаць аўтара, калі ён цытуецца, і замест слова «пахваў» пісаць «хаваў» — сэнс вельмі розны).

Шмат яшчэ якога здубавецца панасечана ў «Кулуарах». Нават абвінавачванне мяне ў «блізасці да плагіяту». Праўда, я вельмі люблю апрача сваіх класікаў і рускіх — Сяргея Ясеніна і Мікалая Рубцова. Тэма прыроды — вечная тэма для ўсіх паэтаў — вялікіх і малых, і словы для яе ўвасаблення ў вершы аднолькавыя, як ў беларускай, так і ў рускай мовах. Ніхто, скажам, не будзе абвінавачваць у плагіяце Аляксандра Грыбаедава, які напісаў пасля Гаўрылы Дзяржавіна адпаведна:

Алег САЛТУК

Беларуская паэзія, альбо Жарсіці на Вішнёву

У студзені гэтага года выйшаў у свет чварцёрты нумар часопіса «rARTisan» і трэці нумар тыднёвіка «Літаратура і мастацтва»... Чытаючы першы і праглядаючы другі, я не мог не звярнуць увагі на артыкулы, аб'яўненыя адной тэмай: абодва былі прысвечаныя новай кніжцы Зміцера Вішнёва «Фараон у запарку», што з'явілася напярэдадні Новага года ў выдавецтве «Логвінаў». І артыкул у часопісе «rARTisan», і артыкул у «ЛіМе» прымусялі паразважаць пра асобу спадара Вішнёва, які, на жаль, успрымаецца на Беларусі неадэкватна, як паэтам, так і крытыкам. Мне падаецца, што падыход да сучаснай беларускай паэзіі мусіць быць іншым. Аўтар часопіснага матэрыялу, які падпісаўся псеўданімам «Канструктыўны крытык», без фанатызму і гучных эпітэтаў — канструктыўна — ухваляў новую кнігу Вішнёва, а ЛеГАЛ (Леанід Галубовіч) таксама памяркоўна і канструктыўна крытыкаваў яго як асобу з непазатычнасцю.

І «Канструктыўны крытык», і «ЛеГАЛ» — абодва не маюць рацыі. Бо памыляюцца, абіраючы звыклую форму падыходу да нязвычайна мастака, які піша дзіўныя карціны і вершы. Дзіўныя для беларусаў, што вывучалі паэзію па вершах Янкі Купалы і Якуба Коласа.

Усе ведаюць Зміцера Вішнёва як сябра знакамітай літаратурнай суполкі «Бум-Бам-Ліг», скандальнага перформера, і часам выключна на гэта звяртаюць увагу сваю ды іншых. Але ўсё гэта толькі другі бок медала творчасці Вішнёва. Не галоўны. А ёсць і першы — галоўны. Вішнёў увайшоў у сучасную беларускую літаратуру ў 1998 годзе ашаламляльнай кнігай вершаў «Штабкавы тамтам». Так-так — ашаламляльнай. Упершыню кнігу З. Вішнёва я пабачыў на стале ў свайго сябра, які патлумачыў: «Гэта штосьці асаблівае ў нашай заімшэлай паэзіі». Пасля знаёмства з вершамі Вішнёва ўражанне было... быццам уваскрос і раптам пачаў размаўляць па-беларуску Марк Болан, першы англійскі хіпі, які, між іншым, мае беларускі

кія карані — ягоныя бацькі з'ехалі ў Лондан з Заходняй Беларусі яшчэ да пачатку Другой сусветнай вайны. Марк Болан, лідэр хіпі-гурта «Tyranousaurus Rex» напрыканцы 1960-х гадоў праславіўся не толькі як музыка. У 1970 годзе разам з музычнымі дыскамі гурта на паліцах крамаў з'явілася і кніга яго вершаў «Чараўнік Каханя». Нягледзячы на тое, што кнігу Болана напачатку ўспрынялі з тыпова англійскай іроніяй, маўляў, таксама яшчэ адзін доўгавалосы пііт знайшоўся, дык значна пазней ягоныя псіхадэлічныя вершы залічылі да англійскай класікі. Такой лірыкай з рок-музыкаў больш ніхто валодаў. Прачытаўшы ў арыгінале вершы Марка Болана, я з горыччу падумаў, што мой старэйшы брат, які і я прыхільнік «Tyranousaurus Rex», без добрага ведання англійскай, на жаль, ніколі не здолее ацаніць гэты бок таленту любімага музыкі. Бо перакласці вершы Марка Болана на беларускую мову — немагчыма... Ёсць творы, якія жывуць толькі ў сваёй моўнай прасторы.

Дык вось кніга З. Вішнёва «Штабкавы тамтам» уразіла мяне не менш, чым вершы Марка Болана. Гэткія ж псіхадэліка, непераймальны паэтызм і вобразнасць мыслення (паводле В. Акудовіча, Вішнёў «...стылёва цэласны і арганічны як іманентнаму сюжэту ўласнага бытавання, так і трансцэндэнтнай фэбуле таямнічага кону»). З. Вішнёў у адрозненне ад іншых вельмі смела эксперыментуе, як гэта робяць амерыканскія, англійскія, дацкія, чэшскія паэты... Існуе такая завяздэнка: калі беларус вырашае паэксперыментуаваць, дык робіць гэта неак асяярожна, быццам просіць прабачэння. Са З. Вішнёвым падобныя метафары не адбываюцца, магчыма таму, што ён увесь час вандруе па свеце. «ЛеГАЛ» з гэтай нагоды піша, што замежныя ваяжы, дзе З. Вішнёў часты гошць, магчыма, часова і акрыляюць, але «на вяршыню Парнаса ўсё ж не ўздымаюць». Памыляецца паважаны «ЛеГАЛ»! Летась у Славеніі на фестывалі паэзіі «Медана» З. Вішнёў быў першым за дзесяць гадоў

беларускім паэтам, якога якраз і ўшанавала еўрапейская публіка (пра гэта шмат інфармацыі на замежных сайтах). Ягоныя вершы ўключылі ў штогадовы альманах, са спрабай перакладу на англійскую і славенскую...

«ЛеГАЛ» крытыкуе Вішнёва з нагоды ягоных выказванняў наконт творчасці Анатоля Сыса. Так, значыць Вішнёў, што Сыс застаўся ў перабудовачных часах, напрыканцы 1980-х, ну і што? Выбачайце за параўнанне, але Маякоўскі і Ясенін таксама адзін аднаго абражалі, але цяпер абодва ўшанаваныя чытачамі розных краін. Хаця, з аднаго боку, кожны паэт застаецца ў нечым у тых часах, калі нарадзіліся ягоныя творы. Так адбываецца і з класікамі беларускай літаратуры Янкам Купалам і Якубам Коласам. Але не магу пагадзіцца, што псіхадэліка З. Вішнёва гэтак ужо прывязаная менавіта да 1990-х, як піша пра тое спадар «ЛеГАЛ». Я, да прыкладу, прачытаў ягоную першую кнігу ўжо ў XXI стагоддзі, і тым не менш мне не падалося, быццам мяне цягнуць назад у 1990-я. Хаця, чым яны, 1990-я, горшыя за сённяшні час?

«ЛеГАЛ» спрабуе злавіць Вішнёва на супярэчнасцяў у выказваннях, маўляў, спачатку ён піша, што бумбамлітаўцы ў адрозненне ад футурыстаў нікога не спіхваюць з карабля мастацтва, а потым, раптоўна, заяўляе адваротнае: быццам «чырных дыназаўраў» нельга палепшыць, можна толькі знішчыць... Дык дакладна скажаў! Як самы спраўданы постмадэрніст З. Вішнёў можа выкарыстоўваць у творчасці розныя выявы эпітажу. І тут, дарэчы, можна папракнуць беларускага Марка Болана ў залішняй памяркоўнасці да творчых паплечнікаў — мала гаворыць гадазіяў. Не па-постмадэрніску гэта!

Мне, як журналісту і літаратуры, цяжка зразумець, навошта «ЛеГАЛ» наогул узяўся разглядаць творчасць паэта (гэта датычыцца ўсіх паэтаў) у кантэксце яго ўзаемаадносін з калегамі па цэху. Уявіце, што пра класічную бітлоўскую песню «Yesterday» нехта выкажацца наступным чынам: «Гэтая песня выконваецца простым дваццацідвух-

гадовым, без вышэйшай і без якойсьці музычнай адукацыі ліверпульскім хлопцам з працоўнага квартала, пад адну акустычную, па-аматарску пераробленую пад левую руку, гітару, з абсалютным няведаннем канонаў гітарнай музыкі, бо абранага тэмпу песні не існуе ў нотна-песеннай музычнай граматыцы»... Між іншым, у 1960-х некаторыя «разумныя» савецкія крытыкі гэтак і пісалі.

Крытыка — рэч патрэбная. Толькі павінна яна існаваць у пэўнай прасторы. Што гэта значыць? Для прыкладу зноў згадаю «Бітлз». Гадоў дваццаць таму я натрапіў на часопіс «Ровесник» пачатку 1970-х гадоў. І вось адзін з нумароў часопіса паведамляў пра знікненне вышэй згаданага гурта... і ўхваляў ліверпульскіх музыкаў за добрую працу. А потым у «канструктыўнай» форме паведамлялася: талент спрах, як толькі распачалася слава, грошы і г.д. Карацей «талент у свеце капіталізму заўсёды церпіць паразу!» «Крытыка» выдавала на даклад на камсамольскім сходзе. У тым жа часопісе нейкі савецкі ВІА, немаўля ў параўнанні з «Бітлз», уздымаў на самую вяршыню музыкальнага Парнаса.

Сёння беларуская літаратурная крытыка часам да жаху нагадвае камсамольскія даклады савецкіх часоў. Шэрых паэтаў стрымана ўхваляюць, разважаючы, між іншым: хоць і захапляцца няма чым, але і ляць асабліва няма за што — вершы як вершы. Затое нестандартных, крэатыўных — можна і трэба раскрытыкаваць.

Вядома, у творчасці З. Вішнёва ёсць шмат чаго, за што яго можна крытыкаваць. Мне асабіста не даспадобы ягоныя дзве кнігі, што выйшлі да паэтычнага зборніка «Фараон у запарку». Але што тычыцца апошняй кнігі — падаецца, аўтар вяртаецца да першавытокаў свайго творчасці: да псіхадэлікі, лірыкі, шырока прадстаўленай у «Штабкавым тамтаме». Для мяне важная якраз канструктыўная крытыка саміх тэстаў, а не аналіз ягоных жыццёвых вычварэнняў. Гатовы падыскутаваць.

М. ГАЛДЗЯНКОЎ

Выходзіць з 1932 года
У 1982 годзе газета
ўзнагароджана ордэнам
Дружбы народаў

ЗАСНАВАЛЬНІКІ:
Міністэрства інфармацыі
Рэспублікі Беларусь

ГА "Саюз пісьменнікаў
Беларусі"

РВУ "Літаратура
і Мастацтва"

**ГАЛОЎНЫ
РЭДАКТАР**
Анатоля
КАЗЛОЎ

Рэдакцыйная рада:

Святлана **БЕРАСЦЕНЬ**
Леанід **ГАЛУБОВІЧ**
Віктар **КАВАЛЁЎ**
Янка **ЛАЙКОЎ**
Валерый **ПІНЧУК**
(адказны сакратар)
Мікола **СТАНКЕВІЧ**
(намеснік
галоўнага рэдактара)
Ірына **ШАЎЛЯКОВА**

Адрас рэдакцыі:
220034, Мінск,
вул. Захарова, 19

Тэлефоны:
галоўны
рэдактар — 284-66-73
намеснік галоўнага
рэдактара — 284-66-73

Аб'екты:
публіцыстыкі — 284-66-71
пісьмаў і грамадскай
думкі — 284-66-71
літаратурнага жыцця,
крытыкі
і бібліяграфіі — 284-44-04
прозы і паззіі — 284-44-04
музыкі, тэатра, кіно
і выяўленчага
мастацтва — 284-66-71
бухгалтэрыя — 284-66-72
Тэл./факс — 284-66-73

E-mail: minsk@lim.by

Адрас у Інтэрнеце:
www.lim.by

Пры перадруку просьба
спасылацца на "ЛіМ"
Рукапісы рэдакцыя
не вяртае і не рэцэнзуе
Пазіцыя рэдакцыі
можа не супадаць
з меркаваннямі
і думкамі аўтараў
публікацый
Набор і вёрстка
камп'ютэрнага цэнтра
РВУ "Літаратура і Мастацтва"

Выходзіць раз на тыдзень
па пятніцах

Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая
ўстанова
"Літаратура і Мастацтва"

Друкарня Рэспубліканскага
унітарнага прадпрыемства
"Выдавецтва
"Беларускі Дом друку"
г. Мінск,
пр. Незалежнасці, 79

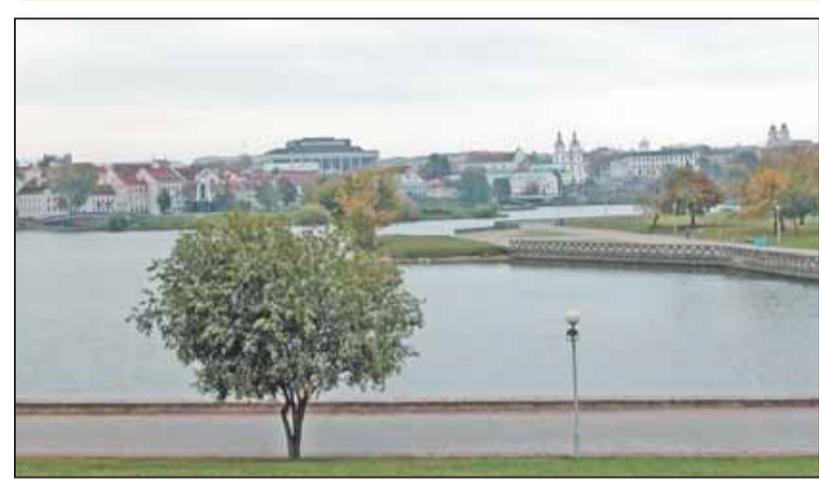
Індэкс 63856
Наклад 3630
Умоўна друк. арк. 3,72
Нумар падпісаны ў друк
18.04.2007 у 11.00

Рэгістрацыйнае
пасведчанне № 715
Заказ — 2101

Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Лекі ад смутку

Амаль трыпціх

1.

Аднойчы паклікаў да сябе на кафедру знаёмы мінскі прафесар-філолаг. Першая сустрэча з ім адбылася восенню 1990 года ў Сімферопалі, дзе быў заснаваны Міжнародны саюз пісьменнікаў Расіі, Украіны і Беларусі (такі пералік рэспублік і пасведчаньнях). Савецкі Саюз кашуўся да развалу, многія гэта разумелі і прымалі захады на будучыню. З Масквы на ўстаноўчы з'езд прыехалі Юры Кузняцоў, Фелікс Чуеў ды іншыя літаратары, якія на дух не пераносілі гарбачоўскую перабудову. Аказаўся там і наш прафесар. Цяпер яму, як гісторыку літаратуры, спатрэбіліся звесткі па часопісе "Таўрыда" (галоўны друкаваны орган новага Саюза). Неабходныя паперы ў мяне захаваліся...

Дзверы аўдыторыі аказаліся напалову прычыненымі. Нешта змусіла мяне спыніцца. І бачу нечаканы нават для гандлярскага часу малонак! Студэнты, пераважна дзяўчаты, гуртам абступіўшы выкладчыцкі стол, набываюць нейкую кніжку ў сіняй вокладцы. Сем тысяч за штуку. "Если кто хочет взять ещё по экземпляру для родственников и знакомых — пожалуйста!" — чую амаль забыты голас прафесара. Прыгадваю, што ён гаварыў па тэлефоне: "Сегодня я как раз принимаю экзамены, привезёшь документы, а я тебе книгу свою подарю. Роман на фантастическую тему написал...". Зрабілася гарача. Вось яно што! Нікога не баючыся, юрыдычна ўсё чыста, ён збывае самапальную прадукцыю напярэдадні экзамена. Хто ж не купіць? Бабуля з яблычкамі ў падземным пераходзе — святая, у параўнанні з ім. "Які ж ты ёлуп, у параўнанні з ім. Гатоў быў аддаць частку архіва, хай сабе і невялікай каштоўнасці, гэткаму красналодку..."

Выбягаю на вуліцу. Шумную, хуткаплынную. Шукаю вачыма кавярню. Недзе павінна ж яна быць каля вышэйшай навучальнай установы. Вунь... Заказаваю кубак двайной кавы. Прашу, каб была гарачай. Пакрыху адпіваю і, прыкрыўшы вейкі, "пракручваю" перад сабой, такая ўжо звычка выпрацавалася, чарговы кароткаметражны фільм. На гэты раз паводле кароткага апаўднення Кафкі. Раскладваю на асобныя кадры няхітры сюэт.

На ўслонку ля свайго жытла сядзіць стары яўрэй і назірае за тым, як па бруку бязлюднай вулікі адзін чалавек гоніцца за другім. Яно, канечне, можна ўстаць і нейкім чынам затрымаць таго, хто ўцякае. Але дзе гарантыя, што менавіта ўцякач вінаваты. А што, калі наадварот, той, хто даганяе, — злачынец? Тым часам двое прабягаюць міма і неўзабаве бачны толькі іх спіны. Колькі хвілін — і дзядзька чысты. "Вось і ўсё, — вырашае старэча, — цяпер самы раз пайсці і выпіць келіх добрага віна!"

...На годнае віно ў мяне не заўсёды ёсць грошы, а на каву пакуль што хапае. Апошні глыток і... прафесара-гандляра няма. Знік, халера, за гарызонтам. Дзякуй, Кафка.

2.

Рыжы маёр, былы акцёр-няўдалца, стараючыся здэкліва зазірнуць мне ў вочы, вяла прамаўляў: "Знаете, мы не можем пустить вас

в Польшу... Даже к родственникам. Кто у вас там, кажется, дядя?.. Три года испытательного срока после исправительных работ у вас заканчиваются в тысяча девятьсот семьдесят девятом году. А сейчас какой? Правильно, тысяча девятьсот семьдесят восьмой..."

За мяжой пабываць не давялося. Калі не лічыць паездкі ў Югаславію. Завёз мяне туды на сваёй уласнай легкавушцы наш беларускі хлопец, які ваяваў на баку сербаў. Пад самы канец вайны 1999 года. Венгрыя праехалі ноччу... Вось і ўсё маё знаёмства з Еўропай. Камяні якой — а хто не паверыць Дастаеўскаму? — свяшчэнныя.

Дык што рабіць? Нягледзячы на ўсё — падарожнічаць. Чытаць класіку... Напрыклад, успаміны Ганны Ахматавай. Пра Парыж, які варты месы. Пра адну з сустрэч з Мадэльяні. Прыйшла, а майстэрня замкнёна. У руках — букет. Што здарылася, дзе прапаў Мадэст? Ага, насцеж раскрыта акно. Ні пра што не думаючы, яна пачынае кідаць ружы ў маўклівую бездань пакоя. Адтуль пахне яшчэ не засмяглымі фарбамі. Кветкі ў запаволеным рытме ляцяць адна за адной, адна за адной... Усё. Можна вяртацца дахаты.

"— Як ты змагла зайсці? — спытае потым Мадэльяні, — ключоў жа ў цябе не было." "Я і не заходзіла", — адкажа паэтка. "Тады адкуль узяліся кветкі?" — здзівіцца мастак. "Я кідала іх праз адчыненае вакно", — ціха прамовіць Ахматава. "Не можа быць! — ускрыкне Мадэльяні, — Яны так прыгожа ляжалі!"

Вось і ў Парыж з'ездзіў. Дзякуй Ахматавай, дзякуй Мадэльяні....

Дзякуй, у рэшце рэшт, аб'яднанай Еўропе!

3.

Блокаўскае залатое аі... І раптам — свая мроя...

*Ты дрыжыш. Уся прамокла.
Па Нямізе выплывуць цапходы.
Мы стаім на вуліцы Сафокла.
Мінск. 2700-ты год.*

БЕЛАЯ ВЕЖА

Гульня ў геаграфію для дарослых, імхом забыцця не парослых, што гаворку завязваюць. І для дзетак-кветак, якія галоўкамі ківаюць і адказваюць.

Гісторыя

• — Покуць, ручнік, Бажніца...
Што яшчэ?
— **Бераставіца!**

• — Сшытак, пяро, кніга...
Што яшчэ?
— **Няміга!**

• — Конь, ваяр, дзіда...
Што яшчэ?
— **Ліда!**

• — Ядро, гармата, паходня...
Што яшчэ?
— **Гародня!**

• — Доўбня, кол, дрын...
Што яшчэ?
— **Камары!**

• — Курганы, гарадзішчы, капцы...
Што яшчэ?
— **Стаўбцы!**

• — Брама, малітва, крыж...
Што яшчэ?
— **Нясвіж!**

Прырода

• — Паветра, вада, агонь...
Што яшчэ?
— **Смаргонь!**

• — Бор, пералескі, паляны...
Што яшчэ?
— **Ашмян!**

• — Ніва, ралля, разоры...
Што яшчэ?
— **Міёры!**

• — Багна, выспа, грудок...
Што яшчэ?
— **Гарадок!**

• — Гліна, пясок, жвір...
Што яшчэ?
— **Мір!**

• — Валашка, рамонак, чабор...
Што яшчэ?
— **Новы Двор!**

• — Сасна, бяроза, таполя...
Што яшчэ?
— **Новае Поле!**

• — Парэчкі, маліна, агрэст...
Што яшчэ?
— **Брэст**

• — Вечар, возера, клёў...
Што яшчэ?
— **Магілёў!**

• — Заяц, ліса, вавёрка...
Што яшчэ?
— **Мар'іна Горка!**

• — Яблыня, сліва, груша...
Што яшчэ?
— **Глуша!**

• — Мурог, трыснёг, сівец...
Што яшчэ?
— **Астравец!**

• — Глеба, валун, дрэва...
Што яшчэ?
— **Крэва!**

• — Пагоркі, аблогі, кусты...
Што яшчэ?
— **Масты!**

• — Нябёсы, аблогі, зоркі...
Што яшчэ?
— **Горкі!**

• — Завіруха, завая, мяцеліца...
Што яшчэ?
— **Беліца!**

• — Заяц, янот, вожык...
Што яшчэ?
— **Валожын!**

• — Туман, імжа, мярэжа...
Што яшчэ?
— **Белая вежа!**

• — Мыдлік, сноп, перавясла...
Што яшчэ?
— **Браслаў!**

• — Дзівасіл, дзераза, званец...
Што яшчэ?
— **Камянец!**

• — Выган, папар, гай...
Што яшчэ?
— **Гудагай!**

• — Лета, восень, вясна...
Што яшчэ?
— **Дзісна!**

Побыт

• — Дудка, цымбалы, жалейка...
Што яшчэ?
— **Вілейка!**

• — Пуня, паветка, студня...
Што яшчэ?
— **Рудня!**

• — Сякера, плашчак, вянец...
Што яшчэ?
— **Івянец!**

• — Бурка, валёнкі, кажух...
Што яшчэ?
— **Зялёны Луг!**

• — Вядро, ланцуг, корба...
Што яшчэ?
— **Кобрын!**

• — Свіран, варыўня, гумно...
Што яшчэ?
— **Сянно!**

• — Бочкі, сячкары, лубкі...
Што яшчэ?
— **Крупкі!**

• — Човен, стырно, сетка...
Што яшчэ?
— **Ветка!**

• — Цэбар, сякач, карыта...
Што яшчэ?
— **Маларыта!**

• — Шафы, кувэркі, ступы...
Што яшчэ?
— **Лынтупы!**

• — Бароны, плугі, нарогі...
Што яшчэ?
— **Старыя Дарогі!**

• — Граблі, цапы, вільы...
Што яшчэ?
— **Маньылы!**

• — Медзь, жалеза, свінец...
Што яшчэ?
— **Лунінец!**

• — Электрычкі, аўтобусы, дачы...
Што яшчэ?
— **Ушачы!**

• — Сяўба, касьба, будоўля...
Што яшчэ?
— **Нароўля!**

Дадатак

*Кожны можа зрабіць
свой спіс.
Лёгка ж глянуць уверх, уніз.
У адзін бок, другі...
Час аплачваць старыя даўгі.
Каму? Адказ — кароткі.
З нябёс узіраюцца продкі.
Трывога гняце іх глухая.
У сэрцах нашчадкаў
амень затухае.
Сёння нікога няварта вініць.
Проста трэба ў званы
званіць.
Сеч, Задруга, Сябрына...
Што яшчэ?
Скарына!*

Вячаслаў **ДАШКЕВІЧ**
Фота **К. Дробава**